

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

ויקרא תשב"ז (חלק ב')

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד 'לאמר'

- בנמרא תמורה: לאמר, לאו אמור • בנמרא: כל העוסק בתורה כאילו הקריב קרבן, רבא אמר העוסק בתורה אין צריך קרבן • ב' טעמי הרמב"ם בענין הקרבנות, בשביל הרחקה מעבודה זרה • טעם הרמב"ן בקרבנות להכניע לב החוטא • בנמרא: בפרשת קרבנות לא נאמר שום שם קודש, רק שם הוי"ה בלבד. וביאור הטעם • פסוקי 'דזמרה' מלשון הקרתה, שבוה מכריתין החיצונים המעכבים התפילה מלילות • מציל עני ואביון 'מגזל'ו, פי' מסמרא אחרא שרוצים לחטוף המצות של עניים בתורה ומצות • בני יששכר: ביאור דברי רש"י בא, ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים • וישב משה דברי הקם אל ה', כשאמרו נעשה ונשמע אמר משה רבינו עממה, ובוה העלה כל הדיבורים לפני ה', באין מסך המבדיל • הצדיקים מעלים את התפילות של כל ישראל •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

41 מינוט מתוך 67 זייער קלאָר ★★★★★

לשון קדש - קונטרס רעא (חלק ב)

לשון קדשו:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205

ענגלאנד: 0330-350-3110

פעקס: 718-650-2970

דרוק 1 דערנאך 992 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641

ארץ ישראל: 072-2223419

79 → 2 → 3 → 1 → 27.2

• ברכת מזל טוב •

הר"ר משה יקותיאל שווארטץ הי"ו
לנישואי בתו - עב"ג החתן חנני' יו"ט ליפא נ"א
בן הר"ר אברהם יואל לעפללעך הי"ו

הר"ר מענדל מאיר יאקאבאוויטש הי"ו
לנישואי בנו החתן יעקב נחמ' נ"י - עב"ג
הר"ר יואל מייזעלס הי"ו (בר שלמה ברוך)

• יהם יעלו לזכרון •

הגאון הצדיק המפורסם חסידא ופרישא, בורח מן הכבוד,
הרבי'ן תורה במשך יובל שנים, והעמיד תלמידים הרבה
רבי **צבי הירש** זצ"ל **מייזליש**
אבד"ק ור"מ **שאפראן** - מח"ס "בנין דיושר"
תלמיד מובהק וחביב של רביה"ק זי"ע, אשר זכה לקרבה יתירה אצלו,
וסמנו לכתוב חידושי תורתו בסוגיות הש"ס
בן הגה"צ ר' **חיים** זצ"ל אבד סאראווא - נפטר י"א ניסן תש"פ

הרב הגאון החסיד המפורסם, המית עצמו על תורה, וחתנה
במרה ובפרישות, היה דבוק ברכי"ק זי"ע ובדרכו
רבי **שמואל זאנוויל** זצ"ל **גאלד**
ב"ר מנחם ז"ל
רב דביהמ"ר רחמי האב
נפטר ז' ניסן תשנ"ט

הרבני החסיד המופלג, יראתו קודמת לחכמות, לב טוב ובעל
מדות, דבוק בדרכי הצדיקים ובמסורת אבות, עשה תורתו
קבע ויגע בסוגיות הש"ס, ונפשו קשורה בתורת רביה"ק זי"ע
רבי **ישראל** ז"ל **זילבערשטיין**
בן הגה"צ ר' **שמעון** זצ"ל (רובין בק"ק פעסט)
נפטר ז' ניסן תש"פ

הרבני החסיד איש חיל ורב פעלים ודף צדקה וחסד,
תלמיד ותיק מרכי"ק זי"ע בעיר סאטמאר
רבי **יהודא** ז"ל **קארן**
ב"ר אברהם יצחק ז"ל - נפטר ח' ניסן תשס"ג
וונתו מרת **גאלדא** ב"ר יחזקאל שרגא ע"ה
נפטר ערב שבעי של פסח תש"פ

הרה"ח עדין המדות, עסק בתורה, ותפילתו היתה בהשתפכות
הנפש, קבל את כל האדם בסבר פנים יפות
דבק בדרכי אבותיו הק' ובמשנתו של רביה"ק זי"ע
רבי **אברהם יעקב** ז"ל **פאזען**
בן הרה"ח ר' פנחס יודא ז"ל - נפטר י"א ניסן תש"פ

הרה"ח השכים והעריב לעסוק בתורה ובתפלה, לב טוב,
הרבה בצדקה וחסד במתן כסתר, ובפרט לעניי ארץ
ישראל ולרבנו, מתלמידי רביה"ק זי"ע דבוק ומקושר אליו
רבי **מרדכי משה ספרא** ז"ל **שפילמאן**
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל נפטר ה' ניסן תש"פ

האשה הכשרה והחשובה אהובה על הכליות ובעלת מדות טובות
מרת **פינא** ע"ה **לעפקאוויטש**
ב"ר אליעזר מאיר הלוי ז"ל
אשת חי'ל הרה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא ז"ל
מער סאטמאר - שהיה דבוק לרכי"ק זי"ע עוד מימי נעוריו
נפטרה ז' ניסן תשנ"ג

הרה"ח איש ישר ואהוב, קבע עתים לתורה, ופיזר מהונו
לצדקה כסתר, למד תורתו של רביה"ק זי"ע, תומך קבוע
להוצאת לשון קדש'
רבי **משה צבי** ז"ל **רייזמאן**
בן הרה"ח ר' יודא הלוי ז"ל
נפטר ז' ניסן תשפ"ד

האשה החשובה מרת
רבקה **ליפא** ע"ה **ברין**
ב"ר שלמה הלוי ז"ל ווייס
נפטרה ז' ניסן תשנ"ט

הרה"ח רבי משה אפרים
ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש
וונתו מרת שפרה יענטא ע"ה
ב"ר משה יודא ז"ל

KolSatmar.com

א

קנישיות ודקדוקים בפסוק ויקרא אל משה

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר.
און ווי ס'שטייט ווייטער, אָדס פֿי יקריב מכם, די פֿרשֶׁה פון קרבנות.

ב

קושיא א

הקשו המפרשים למה נזכר שם הקורא אצל וידבר, ולא אצל ויקרא

א) ויקרא אל משה, פרעגן אלע מפרשים, ס'שטייט 'ויקרא' אל משה און ס'שטייט נישט 'ווער' [האט גערופען], און דערנאך שטייט [הערשט] וידבר ה'. ס'העט גיווען געדארפט 'פארקערט' צו שטיין, ס'זאל ארויסשטיין ויקרא ה' אל משה, 'וידבר' אליי. [ונזכר היה מובן כן] ס'גייט דאך ארויף אויף דעם.

ג

ורבינו בחיי מפרש דקאי על ה' הנזכר בסוף פרשת פקודי

דער רבינו בחיי וויל זאגן* אז ס'גייט ארויף אויף [סוף פרשת פקודי (מ, לה) שנאמר שם] ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד פי שכן עליו הענן [ונזכר ה' מלא את המשכן], ס'גייט ארויף אויף די פריערדיגע סדרה, [ולכן] דארף נישט שטיין ה'.

ד

אבל לפי זה קשה דגם אצל וידבר לא היה צריך להזכיר השם

[אמנם אחתי קשה, דאס כן] דעמאלטס דארף דאך ביי וידבר אויך נישט שטיין [שם ה']. ממה נפשך, אז ס'דארף שטיין דא ה', [ווייל] ער הייבט אן א נייע זאך, העט ער גיווען געדארפט [עס] צו זאגן ביים אנהייב, ויקרא ה'. [ואם לא צריך להזכיר השם, לפי שקאי על סוף ספר שמות, אם כן גם אצל 'וידבר' לא היה צריך להזכיר]. [ועכ"פ אזוי] פרעגן אלע מפרשים.

טז

קושיא ו

להבין יתור אומרו תיבת 'לאמר' בכאן, שהרי כבר נאמר אחר כך דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם

היצט קומט ווייטער, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר.
ו) [ויש להבין] וואס איז דער לאמר.

יז

[שהרי] לכאורה איז דאך קשה, דער לאמר איז דאך קשה, [דהלא] ס'שטייט דאך דערנאך דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם [פי יקריב] וגו', 'דבר' מיט 'ואמרת', שטייט דאך דיבור ואמירה שוין [וואס ער זאל זאגן] פאר אידן.

יח

געוויינטליך לאמר איז טייטש מ'זאל זאגן ווייטער, אבער ס'שטייט דאך דערנאך

* ברבינו בחיי בפרשת (א, א): ודע כי היה הכתוב ראוי לומר ויקרא ה' אל משה וידבר אליו, ומה שאמר ויקרא אל משה סתם, להורות כי אף על פי שספר ויקרא הוא ספר בפני עצמו, הכל מחובר ודבק עם מה שכתוב למעלה, כי כל התורה כולה בנין אחד וקשר אחד. ומלת ויקרא חוזרת אל הקבור הנזכר [בסוף פקודי, בפסוק] וקבור ה' מלא את המשכן.

יְדִבֵּר אוֹיֵךְ, דִּיבּוּר און אמירה שטייט דערנאָך עקסטער, איז דאָך איבעריג דער לאַמור לכאורה.

יט

חקדמה לקושיא ז-ח

וברש"י פירש תבית לאמור, שאמר לו הקב"ה צא ואמור להם דברי כבושים, בשבילכם הוא נדבר עמי

[נגאָר אויף דעם] זאָגט רש"י, דער לאַמור קומט [אז] ער זאָל זיי זאָגן דְּבָרִים כְּבוּשִׁים, [צא] אָמור מ'זאָל זיי זאָגן דְּבָרִים כְּבוּשִׁים, [אז] בשבילכם הקדוש ברוך הוא נדבר עמי, שהרי די ל"ח שנים וואָס זיי זענען געווען מְנוּדִים [מפני המרגלים], לא נתייחד הדיבור אליו.

כ

- שטייט [במפרשי רש"י]², דאָס מוז איך זאָגן אַז [מה שכתב רש"י שכן מצינו כל ל"ח שנים שבמדבר וכו'] דאָס ברענגט שוין רש"י צי [פארן] אַ רֶאָיָה [אל מה שאמר משה בשבילכם הוא נדבר עמי], דער בעל המאמר ברענגט צי אַ רֶאָיָה פֿון דאָרטן [מן הל"ח שנים שבמדבר. אָבער] איך קען דאָך נישט זאָגן אַז משה רבינו זאָל זיי דאָס זאָגן די רֶאָיָה, וואָרן [הל"ח שנים] דעס איז דאָך געווען 'שפעטער' הערשט, די מְרָגְלִים זענען דאָך געווען 'נאָך' דעם אָהֵל מוֹעֵד, מיט אַ יאָר שפעטער איז געווען די גאַנצע מַעֲשֶׂה פֿון די מְרָגְלִים. -

כא

על כל פנים טייטשט ער דעם לאמור, אויף דְּבָרִים כְּבוּשִׁים.

כב

קושיא ז

ויש להבין, דחה האין נרמז כל זה בפסוק, ובתיבת 'לאמור' שנאמרה בסתמא

(ז) [אמנם] לכאורה דאָס שטייט דאָ גאָרנישט אין פסוק, 'וואָס' ער זאָל זאָגן. דאָ

² ברש"י (א, א): 'לאמור. צא ואמור להם דברי כבושים, בשבילכם הוא נדבר עמי. שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדיבור עם משה, שנאמר (דברים ב, טז-יז) וַיְהִי כְּאִשֶּׁר תָּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת, וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר, אֵלֵי הִיָּה הַדִּיבּוּר. ○ דבר אחר, צא ואמור להם דְּבָרִים, והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר (יתרו יט, ח) וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם [אֶל ה'] וגו'.

³ בפ"י הרא"ם שם כתב: נראה לי דלישנא ד'שכן מצינו' וכו' לאו דוקא, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושמונה פרשיות נאמרו בו ביום כדאיתא בפרק הנוזקין (גיטין ס, ו), ואחת מהן פרשת אמור אל הכהנים, ופירש רש"י מפני שבו ביום הוזקקו לעבודה הוצרכה קדושתן להודיעם, וחזרת המרגלים עדיין לא היתה עד תשעה באב שאחריו, כדאיתא בשלהי תעניות (כט, ו), ומאמר 'שכן מצינו' אי אפשר להאמר רק אחר ל"ח שנה משחזור המרגלים. ועוד, שאי אפשר לומר שבכל פעם ופעם שהיה מדבר עמהם היה אומר להם זה הסיפור של שלושים ושמונה שנה. אלא על כרחך לומר, דהאי 'שכן מצינו' דקאמר, אינו אלא לפרש דברי כבושים מה הן.

ועל זה כתב בנחלת יעקב (על פירש"י) שם: כתב הרא"ם, נראה לי דלישנא 'שכן מצינו' לאו דוקא וכו'. כוונתו לסתור שלא תבין שהשי"ת ציוה למשה בדוקא לומר אלו הדברים ממש, 'שכן מצינו' וכו', אלא פירושו שה' ציוה לומר דברי כבושים שהם ממשיכים את הלב, דוגמת 'שכן מצינו' וכו'. ○ ואני אומר, דהכי פירושו, השי"ת ציוה למשה לומר להם 'בשבילכם הוא נדבר עמי', ואלו הם הדברי כבושים ולא יותר. ובעלי המדרש מביאים ראיות לדבריהם שאין הקב"ה מדבר עם הנביאים אלא בשביל ישראל, שכן מצינו וכו', וכמו שהאריך בזה במכילתא. ○ תדע, דאי סלקא דעתך שהשי"ת ציוה לומר אלו דברי כבושים 'שכן מצינו' וכו', אם כן מהו הסיום והראיות שמביא שנאמר וַיְהִי כְּאִשֶּׁר תָּמּוּ וכו', ולא היה משה צריך להביא ראיות לדבריו מהכתוב, והלא הם ראו וידעו שלא היה הדיבור למשה כל ל"ח שנה, ועל כרחך שאין זה מדברי משה, אלא בעלי המדרש הם מביאים ראיות מהכתוב וַיְהִי כְּאִשֶּׁר תָּמּוּ, אם כן הוא הדין נמי שמשם לא דיבר 'שכן מצינו', אלא מדברי בעלי המדרש הוא. [נועין עוד שם].

⁴ היינו באמצע שנה השניה לצאתם ממצרים. וכאן עמדו בר"ח ניסן בתחילת שנה השניה.

איז גארנישט דאָ קיין רמז ורמזיה אויף דעם גאַנצן ענין [אז] ער זאל זאָגן דברים פבושים אז בשבילכם הקדוש ברוך הוא מדבר עמי^ה, ס'איז גארנישטאָ קיין רמז [דערצו] דאָ אין פסוק.

כג

קושיא ח

ועוד, דהלא באמירה זו אמר להם דברי שבת ומעלה, והיכן מונח בזה דברים כבושים, דפירושו דברי מוסר הכובשים את הלב

ח) דערנאך פרעגן אלע מפרשים, פארוואס הייסט דאָס דברים פבושים, [שהרי לשון] 'פבושים' הייסט דברי מוסר שכובשים את לבו^ה [של אדם, אָבער מיט] דעם האָט ער זיי געזאָגט דברי גדולה, אז אלעס איז גיווענדט אין אידן, בשבילכם הקדוש ברוך הוא מדבר עמי, האָט משה רבינו געזאָגט דאָס חשיבות פונעם פֿלל ישׂראל. דאָס איז דאָך נישט קיין דברים פבושים, נישט קיין דברי מוסר.

כד

קושיא ט

ועוד פירש רש"י בתיבת 'לאמר', שאמר לו הקב"ה צא ואמור להם דברי, והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר וישב משה את דברי העם אל ה'. וצריך ביאור למה דייקא בפרשת הקרבנות נרמז שאמר לו כן, יותר מבשאר מצות נאך א פֿשט זאָגט רש"י^ב, דבר אחר, השיבני אם יקבלו את דברי. דער לאמר איז טייטש, זאָלסט מיר צוריק זאָגן, זאָלסט מיר צוריק זאָגן אם יקבלו את דברי, אויב זיי וועלן מקבל זיין את דברי. (ט) [וגם זה צריך ביאור] וואָס עפעס פונקט דאָ [שטייט עס, און] ביי אלע מצות פון די תורה געפינט מען דאָס נישט [שדירשו כן בתיבת 'לאמר' הנאמר בהם].

כה

רש"י זאָגט [צי דערויף, אז] ס'איז אזוי ווי ס'שטייט [אצל מתן תורה] (יתרו יט, ח) וישב משה את דברי העם אל ה'. [אמנם אכתי לכאורה] ס'איז עפעס אנדערש, [שהרי] דארטן האָט אים דער בורא כל עולמים געשיקט אַ שְׁלִיחוֹת [להגיד לעם דברי ה'], און ער איז 'אליין' געגאנגען [להשיב דברי העם אל ה'], ס'שטייט דארט אויך נישט אז דער בורא כל עולמים האָט פארלאנגט [אז] ער זאל אים קומען זאָגן, [נאָך] ער איז אליין געגאנגען זאָגן. [ווי] ס'שטייט^ה לְמִדָּה תוֹרָה דִּרְךָ אֶרֶץ, [אז] אפילו דו ווייסט [אז] ער ווייסט [מי ששולחן, אָבער] אז מ'האָט דין געשיקט אַ שְׁלִיחוֹת, דארפסטו צוריקקומען דערמיט זאָגן [מה ענו על זה]. נו דארט איז 'געווען' [אזוי, שהשיב משה דברי העם], אָבער מהיכי תיתי זאל איך זאָגן פֿשט אז דער בורא כל עולמים האָט 'פארלאנגט' [דעם] וישב משה, [ואמר לו] הַשִּׁיבִנִי.

^ה הלשון 'מדבר' עמי, שהזכיר רבינו כאן ולהלן כמ"פ, הוא לשון הילקוט שמעוני המובא להלן בהערה כז. והלשון 'נדבר' עמי, שהזכיר רבינו לעיל (באות יט) בדבר רש"י שם (המובא לעיל בהערה ב).

^א כמו שמצינו במשנה דתענית (טו): הזקן שבהן אומר לפניהן דברי פבושים וכו'. ופירש רש"י: 'פבושין', לשון עצירה, כמו מקבש, בלעז פריש"א, שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב.

^ב רש"י יתרו שם: וישב משה את דברי העם וכו'. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממושה, שלא אמר הואיל וידוע מי ששלחני, אני צריך להשיב.

כו

און [פארוואַס] פונקט ביי 'דעם' גראַד^ה [אצל מצות הקרבנות], פארוואַס נישט ביי אַלע מצות, ביי אנדערע אַזְהָרֹת וואָס שטייט אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה שטייט דאָס נישט, און פונקט דאָ [שטייט עס] (וכדלעיל באות כד).

כז

קושיא *

ובגמרא יומא דרשו בתיבת 'לאמר', דמכאן להאומר דבר לחבירו, שהוא בכל יאמר, עד שיאמר לו לך אומר. ויש להבין למה שביק רש"י דרשה זו המבואר בגמרא, והביא רק שאר דרשות שבמדרש און עקסטערדעם, לאַמיר זען, אין די גמרא שטייט עפעס אַנדערש [על תיבת 'לאמר'].

טאַקע דאָרט אין דער זעלבער גמרא^ט, אין יומא^ז, ער הייבט אָן ויקרא אַל מִשֶׁה [וידבר], לְמַדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ [שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו. ואחר כך דורש תיבת] לאמר, זאָגט די גמרא 'לאמר', מִכָּאן אַז איינער מ'זאָגט אים אַ מִמֶּרָא, טאָר מען נישט זאָגן פאַר יענעם, טאָר מען נישט נאָכזאָגן, אלא אם כן אומר לו לך אָמור. [ווייל] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט לאמר, זאָלסט זאָגן ווייטער, [מזה משמע כי] אַז נישט טאָרסטו נישט זאָגן^כ. טאָמער זאָגט מען נישט [לאמר], אַז יענער זאָגט [איינעם] אַ מִמֶּרָא און מ'זאָגט אים נישט 'לאמר' ער זאָל זאָגן ווייטער, טאָר מען נישט נאָכזאָגן.

כח

דער סמ"ג^ב ברענגט עס גאָר צווישן די לאַוין. נאָר אין אַנדערע מוֹנֵי הַמִּצְוֹת שטייט עס נישט. דער מגן אברהם אין סימן קנ"ו^ג ברענגט עס צי [לדברי הגמרא]. אָבער 'אָזוי' [בדרך כלל בדברי הפוסקים] שטייט עס נישט אין די פּוֹסְקִים, [אַז ס'איז] על כל פנים אָן 'איסור'.

^ה פירוש: דוקא.

^ט המובא לעיל בקושיא ב (הנדפס בחלק א' של הקונטרס).

^ז בגמרא יומא (ד:): ויקרא אַל מִשֶׁה וידבר, למה הקדים קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו. מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו. לאמר, אמר רבי מנסיא רבה, מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר, עד שיאמר לו לך אומר, שנאמר וידבר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד 'לאמר' [פירש"י: 'לא אומר' הדברים, אלא אם כן נותן לו רשות].

^א כן הוא לפירוש מהרש"א שהזכיר רבינו להלן (באות לב).

^ב בסמ"ג (ל"ח מצוה ט): שלא לְרַגֵּל בחבירו, שנאמר (קדושים יט, טז) לא תלך רַכִּיל בְּעַמֶּיךָ וכו'. איזהו רכיל, המגלה לחבירו דברים שדיבר ממנו אדם בستر וכו'. גרסינן ביומא פרק קמא (ד:): אמר רבי מוסיא, מניין לאומר לחבירו דבר, שהוא בכל יאמר, עד שיאמר לו לך ואומר, תלמוד לומר מֵאֵהָל מוֹעֵד 'לאמר', לאו אמור בדברים הללו, אלא אם כן נתן לו רשות.

^ג במגן אברהם (או"ח קנו, ב) חושב כמה אזהרות שנוכרו בדברי חזו"ל שלא נזכרו בדברי השלחן ערוך, ובתוך הדברים כתב וז"ל: פרק קמא דיומא, מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בכל יאמר, עד שיאמר לו לך אמור וכו'. ואם האומר מזהיר שלא לומר, אפילו אָמור בפני רבים, יש בו משום לשון הרע, כדאמרינן פרק זה בורר (סנהדרין לא). ההוא תלמידא וכו'. הגהות מיימוני (הלי דיעות, פ"ז אות ז-ח).

^ד ועיין בזה בחפץ חיים (כלל ב, ס"ק כז) לענין הדין דדבר שיכול לגרום היזק או צער לחבירו אסור לספר לאחרים מה שאמר לו חבירו, אם לא כשנאמר לו באפי תלתא, ועל זה כתב שם וז"ל: משמע דדוקא בענין זה צריך באפי תלתא, אבל בלאו הכי אפילו בלא אפי תלתא מותר. ואין להקשות על זה ממה שאמרו ביומא דף ד' ע"ב מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור וכו'. ותנבא דין זה בסמ"ג, ואצל הקב"ה ח"ו לא

כט

[אמנם לפי זה] איז דאָך גאָר עפעס אַנדערש דער לאַמר, [און] דאָס שטייט גאָרנישט אין רש"י.

י' [וצריך ביאור] פארוואָס האָט עפעס רש"י איבערגעלאָזט די גמרא, און זאָגט נייע זאכן, ער פאַרענטפערט דעם לאַמר מיט נייע זאכן.

ל

קושיא יא

והקדמה לישוב קושיא י

ובביאור דרשת הגמרא פירש רש"י, כי 'לאמר' הוא נוטריקון 'לא אומר'. וכעין זה דרשו בגמרא תמורה, כי בפרשה שנאמר 'לאומר', הכוונה כי גם 'לאו' אומר באותה פרשה. וצריך ביאור דאם כן הדרש הוא ממש להיפך ממשמעות הכתוב לפי הפשט, שיאמר זאת לאחרים, והאך יתקיימו שניהם.

און [עצם דרשת הגמרא] וויאָזוי דאָס איז געדרינגען פון דעם לאַמר [שהוא בכל תאמר].

לא

רש"י [על הגמרא שם]^{טו} גיט אַ שטעל אַראָפּ, [ווייל] לאַמר איז נוטריקון לא אומר, זאָלסט נישט זאָגן אַנדערש, סיידן ווען איך הייס דיר.

לב

דער מהרש"א זאָגט^{טז} אפילו דאָרטן, איך קען דאָך זאָגן אין פֿשטות, ווייל ער האָט געהייסן לאַמר צו זאָגן, איז געדרינגען אַז ווען מ'העט נישט גיווען געהייסן, העט מען נישט גיווען געטאָרט.

לג

לכאורה 'דאָס' קאָן מען [טאַקע] זאָגן [וכדלעיל בסוף אות כז], [דלפירוש מהרש"א מובן שפיר]. [ובפרט שהרין] ס'שטייט דאָך אַזוי אויך דבר און [וְאָמַרְתָּ דְּפִירוּשׁ] אָמור לָהֶם, שטייט דאָך אַרויס אַז מ'האָט געהייסן זאָגן, [וממילא אַז] ער זאָגט איבעריג [תיבת לאמר, הכוונה] ער זאָל מיר דערציילן [שהוא בכל תאמר למי שלא נצטוה לומר. וכמו שכתב כן במהרש"א שם]. [אָבער] על כל פנים רש"י זאָגט נישט אַזוי, רש"י זאָגט [ווייל] לאַמר איז טייטש לא אומר.

לד

[ובאמת פירושו של רש"י בזה] דאָס איז מער אויך אַ מימרא אין די גמרא, אין פסחים

שייך להצר לו או להזיקו, אלמא דבכל גווני אסור, עד שיתן לו רשות בפירוש. יש לומר דשם הוא מדה טובה בעלמא, שצריך האדם להרגיל עצמו בזה בכל גווני, כדי שלא יבא לעולם לקלקול על ידי זה. אבל כאן איירינן לענין איסור לאו של לשון הרע. ובהכי ניחא שלא הביא הרמב"ם ז"ל האי דינא דיומא. וועד אפשר לומר, דמה דאמרינן שהוא בכל יאמר, דוקא אם הכניסו בכיתו ביחדי, דמשמע קצת שהוא מקפיד בדבר שלא יתגלה, דומיא דהתם דהכניסו הקב"ה לאוהל מועד ביחדי, וקולו של הקב"ה לא היה נשמע חוץ לאוהל, כמו שכתב רש"י בחומש (ויש פרשתן) בשם התורת כהנים, לכן אסור אף דלא חזינן שום ריעותא על ידי הגילוי. אבל אם סיפר לו בחוץ, דלא היה שום גילוי מילתא כלל שהוא מקפיד, אז תלוי רק בזה, אם יוכל להיות לו קצת ריעותא על ידי זה שיתגלה אסור, אם לא שסיפר לו באפי תלתא, ואם לאו מותר. וכן משמע קצת בדברי מהרש"ל בביאוריו על הסמ"ג בלאו ט', עיין שם.

^{טו} הובא לשונו לעיל על הגמרא.

^{טז} במהרש"א יומא שם: שהוא בכל יאמר עד כו'. מפירוש רש"י נראה דדריש לאמר במלה מורכבת לא אומר, והא' מושכת למטה ולמעלה. וולוי פירושו נראה ד'לאמר' כמשמעו, דמדאיצטריך 'לאמר' דהיינו שיאמר לאחרים, שמעינן מיניה דאם לא אומר לו כן שהוא בכל יאמר. והכא בפרשת ויקרא ובכמה כתובים לא איצטריך 'לאמר' שיאמר לאחרים, דהא כתיב בתר הכי מפורש דבר אַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', אלא ללמד דרך ארץ באומר לחברו וכו'.

דף מ"ב ערגעץ", און אין תמורה דף ז"ח, זאָגט די גמרא אז יעדע פּרָשָׁה וואָס הייבט זיך אָן מיט **לֵאמֹר** איז אַ לאו, [ווייל] לֵאמֹר איז טייטש **לא אָמור**, [נס'אין] נוטריקון [נכן].
[איז דאָס] גאָר עפעס אַנדערש [ווי די משמעות הלשון, אז] פון **לֵאמֹר** לערן איך אַרויס אַ לאו **לא אָמור**.
אזוי שטייט אין די גמרא.

לה

- דאָס איז אויך אַ גרויסע מְבוּקָה אין די פּוּסְקִים.

דער חתם סופר אין די תשובות דאָרט אין אורח חיים^ט זאָגט ער [אז] דאָ איז אַ פלוגתא גאָר רבי יהודה מיט די רבנן^כ צי **לֵאמֹר** איז אַ לאו. און דער רמב"ם^{כא} פּסָקֵנִט אזוי, אז **לֵאמֹר** איז אַ לאו^{כב}.

" בגמרא פסחים (מא: מב.): תנו רבנן, אכל צלי מבעוד יום חייב [פירש"י: מפרש ליה לקמיה], וכזית נא משחשיכה חייב. תני צלי דומיא דנא [חייבא דצלי דמבעוד יום, דומיא דחייבא דנא משחשיכה], מה נא בלאו, אף צלי בלאו. בשלמא נא כתיב (בא יב, ט) אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר, אלא צלי מנלן, דכתיב (שם, ח) וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה, בלילה אין, ביום לא. האי לאו הבא מכלל עשה הוא, וכל לאו הבא מכלל עשה עשה. אמר רב חסדא הא מני רבי יהודה היא [נדאמר לאו הבא מכלל לאמור לאו הוא], דתניא, שור וָשֶׂה שָׂרָע [והוא שאחת מעניו גדולה ואחת קטנה, וכן שאר אברים] וְקָלוּט [שפרסותיו קלוטות] נֶדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ [אמור כב, כג] [לדמיו הקדישהו, לבדק הבית, וְלַנָּדָר להעלות קרבן לא יִצָּעָה, וכתב 'אותו'], אותו אתה מתפס לבדק הבית [בעל מום אתה מתפס לקדושת ברוך הבית], ואי אתה מתפס תמימים [הראויין למוכת] לבדק הבית, מכאן אמרו כל האמתים תמימים לבדק הבית עובר בעשה. אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מנין, תלמוד לומר (שם, יז) וְיִדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה 'לֵאמֹר' [בתחלת הפרשה כתיב], לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע, אמר לו דכתיב 'לֵאמֹר', 'לא' נאמר בדברים [נוטריקון] לֵאמֹר. בי רב אמרי, 'לֵאמֹר, לאו אמור' [אמור להן שיש איסור לאו בדברים. והכא גבי פסח נמי כתיב בתחלת הפרשה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן] 'לֵאמֹר'.

" בגמרא תמורה (ז: ו) ואלא 'אותו' למה לי, לדרתניא נֶדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ, אותו תעשה נדבה [פירש"י: בעל מום אתה מקדיש לבדק הבית], ואי אתה עושה תמים נדבה לבדק הבית, מיכן אמרו המקדיש תמימים לבדק הבית עובר בעשה [אהאי עשה דאמרין ואי אתה מקדיש תמימים, דהיינו לאו הבא מכלל עשה, ועשה הוא]. ומנין אף בלא תעשה, שנאמר וידבר ה' אל משה לאמר, לימד על הפרשה שהיא בלאו, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע, אמר לו דכתיב 'לֵאמֹר', 'לא' נאמר בדברים [כלומר בההיא פרשה]. בי רב אמרי, 'לֵאמֹר, לאו אמור' [כלומר הכי אמר הקב"ה, לאו אמור להם לישראל, דלאו איכא הכא, דאי עברי אהן פרשה עוברין בלאו].

" בשו"ת חתם סופר (אורח סימן קכד): ואשר נתעורר [השואל (הג"ר דוד דייטש זצ"ל אב"ד עיר חדש)] בלוחות שניות על דברי הריטב"א (יומא נג.) הביאו שער המלך פרק א' מקרבן פסח, דסבירא ליה כל היכא דאיכא לאו מפורש, לא צריכה שינה הכתוב לעכב, והקשה פאר רום מעלתו אם כן לרבי יהודה דסבירא ליה סוף פרק כל שעה (פסחים מב.) דכל היכא דאיכא לאו הבא מכלל עשה, וכתיב נמי לאמור בההיא פרשה, הוה ליה לאו אמור, ומשום הכי אמרינן התם דאכלו צלי מבעוד יום חייב מלקות, ואי קאי לאו דלאמור אואכלו את הבשר בלילה הזה, מכל שכן דקאי אמכסת נפשות דקדמיה טפי לואכלו את הבשר, ואם כן לוקין שאוחז שלא למנויו, ולהריטב"א הנ"ל מעכב, אם כן לרבי יהודה למה לי בְּמִקְצֵת תִּכְסֹּו שנה עליו לעכב, כמבואר בפסחים ס"א ע"א, תיפוק ליה דאיכא לאו ומלקות, וקשה להריטב"א הנ"ל. אלו דברי פי חכם פר"מ נ"ו. ○ ואני אומר, מהכא חיליה דהריטב"א וסיעתא לו, דהרי התם בדף ס"א הנ"ל, רבי אומר [תְּכַסֵּן] לשון סורסי היא זו וכו', וס"ל לרבי דאין שלא למנויו פוסל אלא בשחיתה, עיין פירוש רש"י. והוכיחו בתוספות דעל כרחך לרבי נמי איכא עכובא, מדדחיק הש"ס לאוקמי רב כרבי נתן, ולא מוקמי ליה כרבי, עינין שם. וקשה היא גופיה קשיא, מנא ליה לרבי עכובא, הא יאצטרך תכסו לשון סורסי, לשון שחיתה. ועוד מנא ליה להש"ס דרבי מפרש לתנא קמא, נימא דפליג, ורב סבירא ליה כותיה. אלא על כרחך כהריטב"א, ורבי הא מפרש דברי רבי יהודה לעיל סוף פרק כל שעה, אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע וכו', ואם כן רבי לשיטתו לא בעי קרא לעיכובא, מוקי קרא ללשון סורסי. ומזה הטעם בעצמו לא הוה מצי למימר רב מוקי תכסו ללשון סורסי, ולית ליה עיכוב במנויו, משום דגם רב מפרש סו פרק כל שעה דברי ר' יהודה, כדאמרין שם בי רב אמרי לאו אמור, וממילא הוה ליה עיכובא, ומוכחין דברי הריטב"א.

והנה היה נראה הדלכה כרבי יהודה, מדרשקלי וטרי רבי ובר קפרא ואמרי בי רב לפרש דבריו, היה ראוי לפסוק הלכה כמותו. וזוהו נראה לי קושיית הכסף משנה על הרמב"ם פרק ה' מערכין הלכה ו', שפסק במתפס תמימים לבדק הבית ליכא אלא עשה, והיה לו למפסק שהוא בלא תעשה. והמשנה למלך כתב הואיל ורבנן

ס'איז א גאנצע מְבוּכָה אין די פּוּסְקִים.

[און] תוספות^כ זאגט גאר, אַז דאָס איז נאָר אויף דאָרט וואו ס'איז דאָ [באותה

פרשה] אַ לאו הבא מכלל עשה.

פליגי על רבי יהודה. ולפע"ד דברי הכסף משנה נכונים. ○ אך מה שיש לתמוה, דבהלכות קרבן פסח פרק ח' הלכה ה' דפסק באוכל צלי מבעוד יום ליכא אלא עשה, ושם לא התעורר עליו, ושתיקתו כהודאה. והוא מהתימה, דהש"ס מדמי להדדי אוכל צלי מבעוד יום, להמתפס תמימים.

והיה נראה, לפי מה שראיתי בספר קרבן אהרן על התורת כהנים בפרשת אמור, שכתב וז"ל, ונראה לי דדרשי ממלת לאמור הכי, משום דהיי אפשו לומר לאמור לישראל, דהא הדר כתיב דבר אֵל אֶהְרֹן וְאֵל בְּנָיו וְאֵל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָתָּהּ וגו', ואם כן הרי לן דיבור ואמירה לישראל, ומאי אם כן לאמור, לכן דרשי כאלו כתיב לאמור, עכ"ל הרב ז"ל. מבואר מדבריו, דבעינן דיבור ואמירה לכל ציונים שבתורה, רק הכא דכפל ב' פעמים דיבור ואמירה, משום הכי דרש שם. ○ ובזה מיושב היטב קושיית תוספות במנחות נ"א ע"ב ד"ה אף כאן ל"ת על אכילתו, שהקשו למה ליה לר' יהודה גזירה שוה ללאו בחביתי כהן גדול, תיפוק ליה דכתיב לאמור. ולא קשה מידי, דהתם לא כפל ליה ב' פעמים. ○ והנראה דרבנן דר' יהודה דרשו הכפל להא דאמר ר' מוסיא בינמא דר' ע"ב, מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לך אמור, שנאמר ויִדְבֹר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לְאֹמֶר, והתם נמי כפל קרא למילתיה, וכמו שכתב מהרש"א בחידושי אגדות שם (והובא לעיל). ○ מכל מקום צריך לעיין לפי זה, מאי משני רב חסדא בפסחים סו"פ כל שעה הנ"ל, הא מני ר' יהודה דמתפס תמימים. וקשה, עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם, אלא משום דכפל למילתיה, אבל הכא גבי שם לא כתיב אֵל דְּבָרָה אֵל כָּל עֵדֹת יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר כְּעֶשֶׂר וגו', והא דכתיב ויאמר ה' אֵל מֹשֶׁה וגו' בְּאָרֶץ מִצְרַיִם לְאֹמֶר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, הוּא מילתא אחרית, מצות עשה לקבוע חדשים ולקדשם, וצריך עיון גדול לכאורה. ○ והנלע"ד לומר, לפי מה שמנה הרמב"ם (ספר המצות, מ"ע קג) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם מצות עשה אחת, לקדש חדשים ולקבוע תקופות, ודלא כהלכות גדולות דמנה החדש הזה לכם למצות עשה לקדש חדש בפני עצמה, וְשִׁמְרָתָּהּ אֵת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ (בא יג, י) למצות עשה לחשב תקופות, ועיין רמב"ן (על ספר המצות) שורש א', ועיין מה שכתב מעיין חכמה על זה מש"ס דמנחות (לו). דמוקי ושמרת החוקה לחוק תפילין, או לחק פסח. מכל מקום נראה לי, דרב חסדא דאמר הא מני רבי יהודה היא, סבירא ליה דהך ברייתא פליגי אתנאי דמנחות, והך ברייתא מוקי וְשִׁמְרָתָּהּ אֵת הַחֻקָּה ללמוד מיניה תוריהו, קדוש החדש וחשבון תקופות, כי היכא דיליף רמב"ם תרווייהו מחר קרא דהחדש הזה לכם, הכי נמי לפי הך ברייתא תרווייהו מושמרת את החוקה, וסבירא ליה החדש הזה אינו ענין בפני עצמו, אלא אתחלתא דפרשת פסח מצרים הוא, ואייתר ליה דיבור ואמירה ידיה למימר לאו כתיב בענין. ○ ואם כן למאי דקיימא לן כתנאי דמנחות דושמרת את החקא קאי לחוקה לתפילין, כמו שפסק הרמב"ם (תפילין ד, יא), והחדש הזה מוקמא למצות קדוש החדש, ממילא ליכא דיבור ואמירה מיותר בפסח מצרים, וליכא לאו באוכל צלי מבעוד יום, ומשום הכי לא השיג הכסף משנה על רמב"ם בהלכות קרבן פסח. מה שאין כן במתפס תמימים לבדק הבית, יפה השיג, הוואל ורבי ורבי קפרא ובי רב קאי כוותיה דרבי יהודה, יש לומר דקיימא לן הכי, ואתי שפיר. ○ ולפי זה איש הכרח למה שכתבתי לעיל ליישב קושיית מעלתו במסכת תפס, דרבי ורב ס"ל כר' יהודה, דיש לומר בפסח לא סבירא לן כוותיה. מיהו אין תפיסה מזה על הריטב"א כמובן, וק"ל.

^כ כמבואר בתורת כהנים פרשת אמור (פ"ו, ו-ז): נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ, אוֹתוֹ אֵתָה עוֹשֶׂה נִדְבָה ואין אתה עושה תמים נדבה לבדק הבית, מיכן אמרו המקדיש תמים לבדק הבית עובר בעשה. ומניין אף בלא תעשה, תלמוד לומר ויִדְבֹר ה' אֵל מֹשֶׁה לְאֹמֶר, דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים אין בו בלא תעשה. [וכן נראה בגמרא פסחים ותמורה דלעיל, דהוא רק שיטת רבי יהודה].

^{כא} ברמב"ם (ערכין וחרמן ה, ו): ומנין שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית, שנאמר וְשׁוֹר וְשֶׂה שְׂרָע וְקָלוֹט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ. מפי השמועה למדו, נדבה לבדק הבית, וכן הדברים מראין שאינה אלא קדושת דמים, שאין מקריבין בעל מום למזבח, שנאמר אותו, אותו אתה עושה נדבה לבדק הבית ואין אתה עושה תמימים נדבה לבדק הבית, ולא הבא מכלל עשה כעשה הוא.

^{כב} לכאורה צ"ל עשה. אלא שעל זה נתקשה הכסף משנה שם למה באמת לא פסק הרמב"ם דהוא גם לאו. או הכוונה לדברי החתם סופר שמבאר דיש לפסוק כר' יהודה שיש בזה גם לאו, היכא דבלאו לאמר יש גם דיבור ואמירה בפרשה. ועיין באורך בכסף משנה ובלחם משנה ובמשנה למלך על הרמב"ם שם, ועיקרי הדברים כבר הובא לעיל בתוך דברי החתם סופר.

^{כג} בתוספות פסחים (מב): לאמר לימד על כל הפרשה שהיא בלאו. נראה לר"י, דהיינו דוקא בהנך דברים דאית בהו לאו הבא מכלל עשה, אבל שאר דברים לא.

ועיין במהרש"א (שם) שכתב על דברי התוספות וז"ל: רצו לומר בדכמה פרשיות כתב בהו לאמר, ולית בהו לאו הבא מכלל עשה, והתם אפשר דמורה להחכמים דפליגי עליה בתורת כהנים, ולמדרשיה כדרכי מוסיא פרק קמא דיומא מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר כר' שנאמר ויִדְבֹר ה' לְאֹמֶר וגו', עיין שם וק"ל.

לו

דָּאָס איז אַן עקסטערע מְבוּכָה, אַן עֲנִיָּן אַרֻּף אויף [עס צו] מְבַרֵּר צו זיין.
וואָרן לעולם שטייט דאָך [לפי זה] אין אַלע פרשיות [דכתיב בהם 'לאמר'] אַ לאו.
מ'פרעגט טאַקע די קִשְׁיָא^כ, אַלע עשין העטן געדאַרפֿט צו זיין דערצו [גם] לאוין,
ווייל ס'שטייט לאַמר. [און] ס'איז דאָ תירוץ^{כז} [דערויף].
[נאָר] ס'איז נישט קיין נפקא מינה [לעניינו עתה, צו] מאַרץ זיין אין דעם פֿרט. -

לז

אַבער על כל פנים איז דאָ אַזאַ מימרא אין די גמרא, אַזאַ שיטה, [אַז] יעדער לאַמר
ווייזט אַ לאו, לאַ אַמור, [דמשמע] פונקט להיפך פון 'לאמר', [שהרי] בִּפְשֻׁטוֹת לאַמר
איז דאָך טייטש זאָלסט זאָגן, און לויט ווי די גמרא זאָגט איז פונקט פאַרקערט, לאַמר
איז טייטש אַז לאַ אַמור, מ'זאָל נישט זאָגן.
דאָס הייסט ער מיינט נישט [טאַקע אַז] מ'זאָל נישט זאָגן [שהרי צריך להודיע הדיבור
לישראל, נאָר] 'לא' אַמור [מיינט אַז] ס'איז אַ לאו, איך זאָג דיר [להודיע להם] אַז ס'איז אַ
לאו.

עפעס אַזוי מוז איך זאָגן פֿשט אַזוי אין די גמרא, ווייל די גמרא זאָגט דאָך אַז
לאַמר איז אַ לאו.

יא) [אמנם ראוי לבאר עוד לפי דרשת הגמרא שהוא לאו, או שהוא בבל תאמר, האיך ידרשו בו
מש להיפוך ממשמעות הכתוב לפי פשוט].

לח

סיום קושיא י

יהיה איך שיהיה, די גמרא נעמט דעם לאַמר גאָר אויף עפעס אַנדערש, נישט
דעם וואָס רש"י זאָגט [כאן על התורה. ולכאורה למה לא הביא רש"י דרש זה של הגמרא] (וכדלעיל
באות כט).

לט

ישוב קושיא י

ויש לתת טעם לפי זה, למה שבין רש"י מלהביא גם דרשת הגמרא, יען שהוא לכאורה
כסתירה עם פירוש הפשוט. ודרכו של רש"י להביא רק הדרשות שהם קרובים לפשוטו של מקרא

נאָר [אויף] דאָס [על מה שרש"י לא הביא זה] האָב איך געקלערט, אפשר קאָן מען
זאָגן, וואָרן לעולם דעם וואָס די גמרא זאָגט ס'איז אַ לאו, [אַדער] לאַ אַמור, דאָס איז
דעך דאָך [נאָר] אַ דִּרְשָׁא. [שהרי] דער פֿשט פון לאַמר איז דעך דאָך, דער פֿשוט'ער
פֿשט, [אַז] לאַמר איז טייטש 'יא' זאָגן, זאָלסט זאָגן, [און] דעם וואָס די גמרא זאָגט לאַ
אַמור, אַז ס'איז אַ לאו, דאָס איז דאָך [אַז] איך דִּרְשֵׁן אַ דִּרְשָׁא.
און איך האָב עס שוין אַסאך מאל געזאָגט [אַז] דעם איז אַ פֿלל גָדוֹל אַז ווען
ס'איז [דא] אַ דִּרְשָׁא מיט אַ פֿשט, ס'איז ביידע אַמֶּת. [דאף שאמר]^{כח} אַיִן מִקְרָא יוצא מידי
פשוטו, [הכוונה כי] דאָס איז אויך אַמֶּת [אַז] אַיִן מִקְרָא יוצא מידי פשוטו, [אַבער] דער
דִּרְשָׁא זאָגט טאַקע לאַ אַמור. [ובזה צריך עוד ליישב קושיא יא, האיך הדרש לא יסתור הפשט].

^{כד} וועיין בזה באורך בשדי חמד ח"ג (מערכת כ' כלל סט, מד"ה וידידי הגאון. ומערכת ל' כלל קיט) מה שאסף בזה.

^{כח} בגמרא שבת (סג.), עיי"ש.

אָבער [בישוב קושיא י' קען זיין [וויבאלד] רש"י איז דאָך געשטעלט אויף פֿשט, איבערדעם ברענגט ער נישט די מימרא [שבגמרא בדרך דרש, יען שהוא היפוך הפשט].

מ

סיום קושיא יא

אבל עדיין צריך ביאור ליישב המקרא גם לפי הדרש שבגמרא

על כל פנים דעם ענין ברויך מען פאָרשטיין [להבין דרשת הגמרא, האיך נשמע זה מן 'לאמר', כי לאו אָמור, או שהוא בבל תאמר, דכל זה הוא לכאורה היפוך משמעות הכתוב לפי פשוט].

מא

קושיא יב-יג

ובמדרש ילקוט איתא עוד ב' דרשות בתיבת 'לאמר'. דאיתא שם, יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו, תלמוד לומר לאמר, לצורך ישראל היה מדבר עמו דבר אחר, יכול לא היה מדבר עמו אלא לצורך הקהל, תלמוד לומר לאמר, מדבר היה עמו לצורך עצמו

היצט לאָמיר זען [ווייטער].

איך האָב דאָך שוין געזאָגט נעכטן נאָכט¹² דעם [מדרש] ילקוט¹³, [וואָס] ס'איז זייער שווער אין פלוג¹⁴.

רש"י זאָגט [בתיבת 'לאמר', צא ואמור להם] דברים שכובשים [לכו של אדם] אַז בשבילכם הקדוש ברוך הוא מְדַבֵּר עמי.

[אָבער] אין ילקוט איז דאָ [נאָך] צוויי מימרות [על תיבת 'לאמר'], איינס נעבן דאָס אַנדערע, [וואָס איז לכאורה ווי] אַ פֿלוגָתָא [זה על זה].

מב

זאָגט ער קודם, יָכוֹל העט איך געוואָלט מיינען ס'איז בשביל משה, מ'האָט די פרשה געזאָגט פֿאַר משה'ס וועגן, זאָגט ער ניין, כשהוא אומר לאמר, איז געדרינגען אַז ס'איז בשביל ישראל.

[און] רבי אלעזר בן דהבאי זאָגט [אויך] פונקט פאָרקערט, איך העט געמיינט אַז ס'איז נאָר בשביל ישראל, זאָגט ער לאמר, אַז ס'איז בשביל משה.

מג

וקשה לשני הפירושים, בדוראי נאמרה התורה והמצות הן לכל ישראל והן למשה, ומה היה הסלקא דעתך. ובפרט דלכל ישראל בוראי נאמרה, דהא בהדיא כתיב כאן דְּבַר אֵל כִּי יִשְׂרָאֵל, ואם כן לפירוש הראשון קשה מה היה 'הסלקא דעתך', ולפירוש השנה קשה 'המסקנא', דלא בשביל ישראל נאמרה

(יב) ס'איז אינגאנצן אַ פֿלא, ביידע [פֿשטים].

פארוואָס האָב איך 'געמיינט' [לפירוש הראשון] אַז נאָר בשביל משה. און פאָרוואָס האָב איך געמיינט [לפירוש השני] נאָר בשביל ישראל.

[והלא] די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה איז דאָך לְכָל הַדְּעוֹת פֿאַר יעדן געזאָגט געוואָרן, פֿאַר משה רבינו'ן, און פֿאַר אַלע אידן, די גאַנצע תּוֹרָה איז דאָך אַזוי.

[ובפרט קשה להבין מה שאמר דלא בשביל ישראל, ובפרט דהלא] ס'שטייט דאָך אַרויס

¹² בסעודת ליל שב"ק ויקרא תשכ"ז, ונרפס בדברי יואל בפרשתן (עמוד מה-מו).

¹³ בילקוט שמעוני (רמז תלא): לאמר, צא ואמור להם דברי כבושים, בשבילכם מדבר עמי. וכן מצינו כל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל במדבר וכו' [וכמובא ברש"י]. ○ אלעזר בן דהבאי אומר, יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו, תלמוד לומר לאמר, לצורך ישראל היה מדבר עמו, ולא היה מדבר עמו לצורך עצמו. ○ דבר אחר, יכול לא היה מדבר עמו אלא לצורך הקהל, תלמוד לומר לאמר, מדבר היה עמו לצורך עצמו.

¹⁴ פירוש: כמושכל ראשון, 'אויבנאויף'.

[בפרשה זו] **דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, [ואם כן] ווי קען איך זאָגן אַז נישט בשביל ישראל. [ואם כן מה היה הסלקא דעתך בפירוש הראשון, ומהו המסקנא בפירוש השני, דלא בשביל ישראל נאמרה].

מד

ולפירוש השני קשה עוד דהאך נדרש זאת מתיבת
'לאמר', דפירושו אדרבה שיאמרוהו לאחרים

(יג) און ווידעראום [לפירוש השני קשה עוד] וויאָזוי איז עס געדרינגען [במסקנא] פון דעם לאמר אַז נישט בשביל ישראל, נאָר פאַר משה רבינו'ס וועגן. [ובפרט דהלא 'לאמר' אדרבה פירושו שיאמרוהו לאחרים].

נאָר איך וועל שוין שמועסן ווייטער (באות קכא-קכו) [דערפון, אצל ישוב קושיא יא, כי 'לאמר' הנדרש שהוא בכל תאמר, אינו סתירה למשמעותו דשפיר יאמרוהו לאחרים].

מו

קושיא מו-ז

במדרש רבה פרשת צו, מְשַׁל לְשִׁלְטוֹן שִׁנְכֵּם לְמִדִּינָהּ וְעָמּוּ כִּיתוֹת שֶׁל לִסְטִים וכו'. וכך, כיון ששמעו ישראל פרשת קרבנות נתייראו. אמר להם אל תתייראו, התעסקו בתורה ואין אתם יראים מכל אלה, דכתיב זאת ה'תורה' לְעֵלָה לְמִנְחָה דער מדרש זאָגט, אין פרשת צו שטייט אין מדרש רבה^{טז} [אויפן פסוק] זאת ה'תורה לְעֵלָה לְמִנְחָה וְלַחֲטָאֵת (צו ז, לו).

זאָגט דער מדרש רבה, מְשַׁל, איינער האָט באַגעגנט אַ כֶּתֶף שֶׁל לִסְטִים, הָיָה דְחִיל, האָט ער זיך דערשראָקן, [ואמר] מה דְחִילוֹ שׁוֹלְטָנָא הָדִין, דער שְׁלִטוֹן [שהביא עמו הכת של לסטים]. האָט אים איינער געזאָגט דו האָסט אַזאַ לַחֲשׁ, וואו דאָרט שטייט, דאַרפסטו דיך נישט פאַרכטן פאַר קיינעם.

כֵּן, כששמעו ישראל פְּרִשְׁת קְרִבָּנוֹת, נְתִיירָאוּ, האָבן זיי זיך געשראָקן, מה דְחִיל שְׁלִיטָא הָדִין. האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, לָכוּ עֲסִקוּ בַּתּוֹרָה^{יז}, וְאִין אַתֶּם מְתִיירָאִין מִמֶּנּוּ. אַז עטס וועט לערנען די תּוֹרָה, וועט עטס ענק נישט פאַרכטן.

מח

ויש להבין דמיון המשל בענין כיתות של לסטים, להנמשל בענין פרשת קרבנות

(טז) ס'איז א פֿלא, וואָס עפעס גִּזְלִינִים, א מְשַׁל פון גִּזְלִינִים זאָגט ער אויף די פְּרִשָּׁה פון קְרִבָּנוֹת, [והרי לכאורה] דעס מְשַׁל איז נישט דוּמָה לְנִמְשָׁל.

מט

גם מדוע נתייראו ישראל בשומעם פרשת הקרבנות, והלא ענין הקרבנות הוא חסד מאת ה', שבוה יתכפרו החטאים (יז) [ובכלל] וואָס האָט מען זיך צו פאַרכטן [מפני הקרבנות. והרי אדרבה] פאַרקערט, ס'איז אַ חֶסֶד הַבּוֹרָא ברוך הוא, אַז מ'האָט געגעבן [אן עצה] אַז מ'קאָן נְתַכֵּפֶר ווערן מיט א קֶרֶבֶן.

^{טז} בויקרא רבה (ט, ח): אמר רבי אחא, מְשַׁל לְשִׁלְטוֹן שִׁנְכֵּם לְמִדִּינָהּ וְעָמּוּ כִּיתוֹת שֶׁל לִסְטִים, אמר אחד לחבירו מה דְחִיל הָדִין שְׁלִיטָא [פי' במתנות כהונה: מה נושא זה השלטון], אמר לו, הָדָא פִּסְטָמָא דִּילָךְ טָבָא וְלִית אַתְּ דְחִיל מִינֵיהּ [פירש הערוך כשהדיבור וההנהגה שלך טובים, אין אתה צריך לירא מזה. (וביפה תואר פירש, פסטמא, בשיהיה 'דיבור' טוב)]. כֵּן, כיון ששמעו ישראל פרשת קרבנות נתייראו [מפני כשאין בית המקדש קיים מה תהא על עוברי עבירה. או רצה לומר, כי השגיאות מי יבין וידע מה תהא תקנתו], אמר להן משה אַל תִּתִּירָאוּ, הִתְעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וְאִין אַתֶּם יִרְאִים מִכָּל אֱלֹהִים, הדא הוא דכתיב (צו ז, לו) זאת ה'תורה' לְעֵלָה לְמִנְחָה.

^{יז} עיין בילקוט שמעוני פרשת צו (רמז תצג), שם הגירסא "אמר להם" אל תתייראו, ולא נזכר תיבת 'משה', ויש לפרש לגירסא זו שאמר להם הקב"ה. וכן הובא זה בספרים בלשון שאמר הקב"ה, וכגון בכסף נבחר פרשת צו, ובפרש דוד ובערך ש"י בפרשתן.

^{יח} מלשון הגמרא בראש השנה (יח.).

נב

הקדמה לשוב הקושיות בפסוק ויקרא אל משה

הקדמה לשוב קושיא ו

לאמיר זען.

קודם וועל איך זאגן וואָס מ'קען נאָך אפשר זאָגן - [און] דער אָמֶת איז אַז מ'קרא יוצא לכמה טעמים^{לב} - אין דעם לאמר.

רש"י זאָגט צוויי פּשָטִים, דאָס האָב איך שוין פריער געזאָגט (בקושיא ז-ט). און די גמרא זאָגט עפעס אַנדערש (כדלעיל בקושיא י-יא).

[און] מ'קען זאָגן דעם איז אַ דרש און דעם אַ פּשֵט (וכדלעיל באות לט).

[ועל כל פנים] רש"י זאָגט צוויי פּשָטִים, [און] ס'האָט דאָך קיין שיעור נישט [מה] שיש לדרוש בפסוק אחד, דדברי תורה הם] כפּטִיש יפּצֵץ סלע, מתחלק לכמה ניצוצין^{לב}.

האָב איך געקלערט מ'קאָן 'נאָך' דאָ זאָגן עפעס אַ פּשֵט אויף דעם 'לאמר', [לבאר] וואָס פעלט מיר דאָ אויס דער לאמר (וראה זה להלן, באות פה).

נג

הקדמה לקושיא יח

איתא בגמרא סוף מנחות: בפרשת קרבנות לא נאמר בהן לא קל ולא אלקים, אלא שם הוי"ה, שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק לומר ח"ו ענין שתי רשויות. וביאר במהרש"א, דרך שם הוי"ה נקרא רק על הקב"ה, משא"כ בשאר שמות

[ובתחילה נקדים וואָס] איך האָב שוין געזאָגט אַמאָל לאַנגל^ל, [לבאר וואָס] ס'שטייט אין די גמרא [סוף מנחות]^{לב}, בוא וראה, אין די גאַנצע פרשה פון קרבנות איז נישט געמאָלדן קיין שום [שם], נישט קל, נישט אַלקים, קיין שום נאָמען פון הקדוש ברוך הוא, נאָר דער שם הַיְיִה, נאָר ה', עפעס אַנדערש גאַרנישט. [נפירש"י שם] כדי שלא יאמרו שתי רשויות יש, מ'זאל נישט זאָגן.

[ובמהרש"א ביאר שם]^{לד} וואָרן אַלעס [בלשון שאר השמות] ווערט דאָך אָנגערופן [גם] ענינים אחרים, וכגון] אַלקים ווערט דאָך אָנגערופן אפילו דִינִים, [און] אַלהים אַחרים ווערט דאָך אָנגערופן [על עבודה זרה], אַלע נעמען קאָן מען מַכְנֶה זיין פאַר אַן אַנדערן, [ואפילו] חס ושלום אַן אָפּגאָט, פאַר אַן עבודה זרה. אָבער דעם שם הַיְיִה דאָס איז נישטאָ קיין נאָמען [על שום ענין אחר], נאָר [אויף] דער בוראָ פֿל עוֹלָמִים.

^{לב} כמבואר בגמרא סנהדרין (לה): דאמר קרא (תהלים סב, יב) אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי כי עז לאלקים, מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות. דבי רבי ישמעאל תנא, וכפטיש יפצץ סלע (ידמ"י כג, כט), מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות, אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים.

^{לב} בגמרא מנחות (ק): תניא, אמר רבי שמעון בן עזאי, בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא קל ולא אלקים, אלא ה', שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק. [פירש"י: שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין. לאומרים רשויות הרבה הן, והדבר מוכיח שזה ששמו כך ציוס להקריב לו מנחה, וזה ששמו כך ציוס להקריב לו פרים, וזה אילים, לכך נאמר ככולם ריח ניחוח לה'.]

^{לד} במהרש"א (מנחות שם): מאי כתיב בפרשת קרבנות שלא נאמר בהן קל ולא אלקים כו'. משום דהקרבנות על הרוב באין לרצות ולפייס את מדת הדין על חטא האדם, ולא היה לו לכתוב ככולם ריח ניחוח לה' שהוא מדת הרחמים, אלא שיהיה ריח ניחוח לגבי מדת הדין, קל או אלקים. ולא נכתב כן, אלא כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק. שלשון זה כתיב גם בעבודה זרה בעבודתה, כגון לא תשתחוה לאל אחר, ואלהים אחרים, שלא יאמרו שהקב"ה שהוא אלקא אַלֶהִים כדלעיל (בגמרא שם) [כין נתן לאלהים אחרים כח וממשלה בשפלים וצוה לבעדם, לכך כתיב שם ה', שאין לעבוד רק לשם המיוחד.

[ולכן] האָט מען אַכטונג געגעבן – אַזוי שטייט אין די גמרא סוף מנחות^{לג}, – מ'האָט אַכטונג געגעבן ס'זאָל נישט זיין [נזכר אצל הקרבנות, רק שם הוי"ה בלחוד].

נר

קושיא יח

ויש להבין למה דייקא אצל הקרבנות חששה התורה על כך, מה שאין כן בשאר מצות

(יח) [נאָר] לכאורה פארוואָס האָט מען גראַד^ד ביי קָרְבָּנוֹת דאָס אַכטונג געגעבן, פאָרוואָס נישט איבעראַל, [דלכאורה ביי] אַלע אַוֶּהֳרוֹת [און] אַלע מִצְוֹת העט מען געדאַרפט אַכטונג געבן ס'זאָל נאָר שטיין 'דער' נאָמען. [און] צום סוף איז פיל מיט [שם] אָלקים און מיט [שם] קָל [בשאר המצות], פיל פאַרשידענע נעמען. [ולמה הקפיד הכתוב על זה] פונקט ביי קָרְבָּנוֹת.

נה

הקדמה ליישוב קושיא יח

וכבר ביארתיו בזה, דהנה הרמב"ם כתב בטעם הקרבנות, כי העובדי עבודה זרה היו רגילים לזכות לעצבים שלהם, והיה קשה למונעם לגמרי מקרבנות, ולכן צוה ה' לזכות הקרבנות רק לשם ה', כדי להרחיק את ישראל ממה שהיו רגילים לזכות ח"ו לע"ז

[נאָר] איך האָב אַמאָל געזאָגט שוין לאַנגליי אַ טעם פֿשוט [דערויף].

[דהנה] דער רמב"ם זאָגט דעם טעם פון קָרְבָּנוֹת, ער זאָגט צוויי טעמים.

איין טעם זאָגט ער^{לד}, ווייל זיי זענען געוואוינט געווען צו שְׁחָטֵן צו דער עבודה זרה, האָט מען נישט געקענט אָפגעוויינען [אינגאַנצן, ווייל] דעם וואָס ס'איז מוֹרְגֵל קען מען נישט אָפגעוויינען, האָט דער בורא כל עולמים געהייסן שְׁחָטֵן קָרְבָּנוֹת פאַר השם יתברך, וועט מען זיך אָפגעוויינען פון 'יענעם', פון שְׁחָטֵן צו עבודה זרה. [דאָס איז] איין טעם.

^{לה} בס"ג ויקרא זכור תשי"ד (לשון קדשו קונטרס רלב), וס"ג בלק תשי"ד (לשון קדשו קונטרס קצו), וס"ג ויקרא תשט"ז (נדפס בחידושי תורה תשט"ז).

^{לו} בספר המורה ח"ג (פרק לב): והוא שאי אפשר לצאת מן ההיפך אל ההיפך פתאום, ולזה אי אפשר לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום. וכאשר שלח האלוך [את] משה רבינו לתננו ממלכת כהנים וגוי קדוש (יתרו יט, י) בידיעתו ית', כמו שביאר ואמר (ואתחנן ד, לה לט) אֲתָה הָרָאָתָ לְדַעַת וְגו', וְיִדְעַתָּ הַיּוֹם וְהַשָּׁבַת אֶל לִבְכָּךְ וְגו', ולהנחת לעבודתו, כמו שאמר (עקב יא, ג) וְלִעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבָבְכֶם, ואמר (משפטים כג, כה) וְעַבַדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, ואמר (ראה יג, ה) וְאֵתוֹ תַעֲבֹדוּ, והיה המנהג המפורסם בעולם כולו שהיו אז רגילים בו, והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני בעלי חיים בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחוות להם ולקטר לפניהם, והעבודים והפרושים היו אז האנשים הנתונים לעבודת ההיכלות ההם העשויים לכוכבים, לא גזרה חכמתו ית' ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולעזובם ולבטלם, כי אז היה זה מה שלא יעלה בלב לקבלו כפי טבע האדם, שהוא נוטה תמיד למוֹרְגֵל, והיה דומה אז כאילו יבוא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת האלוך, ויאמר האלוך צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה, אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה. ומפני זה השאיר ית' מיני העבודות ההם, והעתיקם – מהיותם לנבראים ולענינים דמיוניים שאין אמתות להם – לשמו ית', וצונו לעשותם לו ית'. וצונו לבנות היכל לו, וְעָשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ (תרומה כה, ח), ושיהיה המזבח לשמו, מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי (יתרו כ, כא), ושיהיה הקרבן לו, אֲדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַה' (ויקרא א, ב), ושישתחוּ לוֹ ושיקטירוהו לפניו. והזהיר מעשות דבר מאלו המעשים לזולת, וזבח לאלהים יחרם וְגו' (משפטים כב, ט), כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָאֵל אֲחֵר (תשא לד, יד). והפריש 'כהנים' לבית המקדש, ואמר (תצוה כה, מא) וְכָהֲנָנוּ לִי, וחייב שייחודו להם מתנות על כל פנים שישפיקו להם, מפני שהם עסוקים בבית ובקרבנותיו, והם מתנות הלויים והכהנים. והגיע בזאת הערמה האלוקית שנמחה זכר עבודה זרה, והתקיימה הפיה הגדולה האמתית באמונתו, והיא מצאוה האלוך ואחוזותו, ולא יברחו הנפשות וישתמומו בביטול העבודות אשר הורגלו, ולא נודעו עבודתו וזולתם.

נו

ועוד טעם כתב הרמב"ם, לפי שיש בזה 'ביטול' להעבודה וזה שעברו במצרים להבהמות, על ידי שנטלן הבהמות וזבחין ומקריבין אותן לשם ה'

[אין] נאך א טעם זאגט ער^ל, [ווייל] ס'איז א ביטול פאר זייערין, ווייל מ'נעמט די בהמות, בקר וצאן, דעס וואס מ'מעקריב זיין קרפנות דערפון, די אלע בהמות האבן זיי געדינט אין מצרים, ס'זענען דאך געווען זייערע עבודה וזה'ס די בהמות, אזוי ברענגט ער. האט מען געדארפט ווייזן א ביטול, אז מ'נעמט 'די' בהמות, און מ'שקט [עס] פארן בורא פל עולמים. אזוי זאגט דער רמב"ם.

נז

והרמב"ם בפרשתו יצא לחלוק על הרמב"ם בזה, כי בהקרבות יש בזה טעמים וענינים גבוהים בעצם הענין, ולא רק להרחיק מע"י. ואורכה אם עשו כן לעבודה וזה אין זה טעם להמצאה, אלא אורכה מטעם זה היה ראוי שלא עשו כן לה'

און דער רמב"ן אין די סדרה^ל איז עס מהבל שטארק, ער איז 'ברוגז' דערויף, ער זאגט [אין] ס'איז הכל, ער מאכט [רפואת שבר הקושיא] על נקלה^ל. פונקט פארקערט -

^{לו} בספר המורה ח"ג (פרק מו): כבר אמרה התורה, כפי מה שפירש אונקלוס, שהמצרים היו עובדים מזל, ומפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן, והיו מואסים רועי צאן. אמר (וארא ח, כב) הן נזבח את תועבת מצרים, ואמר (ויגש מו, לד) כי תועבת מצרים כל רעה צאן. וכן היו כיתות מן הצאבה [שם כת של תופשי עיז] עובדים לשדים, והיו חושבים שהם ישוּבו בצורת העזים, ולזה היו קוראים לשדים 'שעירים', וכבר התפשט הדעת הזה מאד בימי משה רבינו, [ולזה נאמר] (אחרי זו, ו) ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירם וגו', ולזה היו אוסרים הכיתות ההם גם כן אכילת העזים. אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי עבודה זרה, וכולם היו מגדילים זה המין מאד. ולזה תמצא אנשי הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל, ואפילו בארצות אשר ישחטו שאר מיני בעלי חיים. • ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם אמיתיות, ציונו להקריב אלו השלושה מינים לבד מן הבהמה, מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם (ויקרא א, ב), עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי, בו יתקרב אל האלוהים, ובמעשה ההוא יכופרו העוונות. וכן מרפאים הדעות הרעות, אשר הם חליי הנפש האנושית, בהיפך אשר בקצה האחר. ומפני זאת הכונה בעצמה ציונו לשחוט כבש הפסח, ולהזות דמו במצרים על השערים מחוץ, לנקות עצמנו מן הדעות ההם, ולפרסם שכנגדם, ולהביא להאמין שהמעשה אשר תחשבו בו שהוא סיבה ממיתה, הוא המציל מן המות, ופסח ה' על הפתח ולא ימן המשחית לבא אל בתיכם לנפח (בא יב, כג), גמול פירסום העבודה בעשות כל מה שהיו מרחיקים אותו עובדי עבודה זרה. וזה הטעם בבחירת השלושה מינים האלה לבד לקרבן, מחובר אל היות אלו השלושה מינים גם כן נמצאים מאד, ולא כמעשה עובדי עבודה זרה שהיו מקריבים האריות והדובים והבהמות המדבריות וכו'. • ומפני שרוב בני האדם לא היו יכולים להקריב בהמה, צוה להקריב קרבן גם כן ממיין העוף, מן הנמצא בארץ ישראל יותר, ומן הנאה והקל למצאו, - והם תורים ובני יונה. ומי שלא תמצא ידו העוף, יקריב לחם עשוי באיזה מין שהיה, למעשה הלחם המפורסם בזמנים ההם, אם מאפה תנור, או מאפה מחבת, או מאפה מרחשת, ומי שייכבד עליו הלחם האפוי יקריב סולת וכו'. • לא יהיה זה הטעם חלוש בעיניך, כי כוונת כל אלו הפעולות, ליישב בנפש כל חוטא וכל איש מרי שצריך לכוזר ולהזכיר חטאו תמיד, כמו שאמר (תהלים נא, ה) וְחַטָּאתִי נִגְדִי תָמִיד. ושצריך כפרה על החטא ההוא, הוא וזרעו וזרעו וזרעו, כעבודה שתהיה ממין המרי ההוא. ארצה בזה, שאם יהיה המרי בממון, יפזר ממנו בעבודה. ואם יהיה המרי בהנאה גופו, ייגע גופו ויטריחנהו בעבודת העניני והצום, ולקום בלילות. ואם יהיה המרי במדה מן המדות, יעמוד כנגדה בהיפך המדה ההיא, כמו שבארנו בהלכות דעות, וזולתם. ואם יהיה המרי בענין, רצוני לומר שאמין דגד בלתי אמיתי, לקוצר יד שכלו והתשלטו מן החקירה וההתחילת לענין, יעמוד כנגדו בפניות מחשבתו מכל דבר בעניני העולם, רק במושל לבד וכו'. וכאשר יתיישבו אלו הענינים בנפש, יהיה מביא בלא ספק להיות המרי קשה בעיני האדם, ויזהר ממנו עד שלא יכשל אדם בו, ויצטרך לכפרה ארוכה וטורה, ואפשר שלא תשלם הכפרה, וישמר האדם בעבור זה מן החטא מתחילת הענין ויכרח ממנו. וזאת תועלת מבוארת מאד, והעלה בידך זאת הכוונה גם כן.

^{לז} ברמב"ן בפרשתו (א, ט): והנה בכתוב הזה טעם הקרבות שהם אֶשֶׁה יְיָ נִיחֹת לִה'. ואמר הרב במורה הנבוכים, כי טעם הקרבות, בעבור שהמצרים והכשדים אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם, מעולם היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה, והכשדים עובדים לשדים, אשר יראו להם בדמות שעירים, ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם, בעבור כן צוה לשחוט אלה השלושה מינים לשם הנכבד, כדי שיועד

זאָגט ער, - אַז ס'איז אַן עבודה זרה, איז בעסער אַז מ'עסט עס אויף, נישט אַז מ'ברענגט עס פאַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אַז דאָס איז דער טעם, ווייל ס'איז געווען אַמאָל עבודה זרה.
ער ווענדט עס אָפּ, ער איז עס מִהֶבֶל.

נח

והרמב"ן עצמו כתב הטעם, דהוא כדו להורות הכנעה לה', על ידי שיחשוב האדם שבעבור חטאו היה ראוי לעשות כן עם האדם, אלא שהקב"ה ברחמיו נתן לעשות תמורתו עם הבהמה, על ידי שיקריב אותה לה'

[והרמב"ן] ער זאָגט אַנדערש, - איך האָב [שוין] נעכטן נאכט געזאָגט¹ דעם טעם וואָס דער רמב"ן זאָגט. -

דער רמב"ן זאָגט² [ווייל] ס'ווייזט אויף הַכְנָעָה, מ'זאל זען ווי מ'מאַכט שְׂרִיפָה מיט סקילה³ מיט די בְּהֵמָה, מיטן קָרְבָּן, באַרעכנט מען זיך [אַז] מ'האָט דאָס אים

כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבו לבווא, ובו יתכפרו העונות כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוה וכל חולי לא יתרפא כי אם בהפכו, אלה דבריו, ובהם האריך. ○ והנה הם דברי הַבַּאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה 'על נקלה', יעשו שולחן ה' מְגוֹאֵל (מלאכי א, יב), שאיננו רק להציעא מלְבָן של רשעים וטפשי עולם, והכתוב אמר כי הם לַחֵם אֶשָּׁה לְרִיחַ נִיחַח. ○ וגם כי לפי שטותם של מצרים לא תתרפא מחלתם בזה, אבל תוסיף מכאוב, כי מחשבת הרשעים הנזכרים לעבוד למזל טלה ומזל שור שיש להם כח בהם כפי מחשבתם, ולכן לא יאכלו אותם, לכבוד כחם ויסודם, אבל אם יזכחו אותם לשם הנכבד, זה כבוד להם ומעלה, והם עצמם כך הם נוהגים, כמו שאמר (אחרי יו, ז) וְלֹא יִזְכְּחוּ עוֹד אֶת זִכְרֵיהֶם לְשַׁעֲרֵם, ועושי העגל זבחו לו, והרב מכני שהיו מקריבים ללכנה בכל ראשי חדשים, ולשמש בעלותה במזלות הידועים להם בספריהם, ויותר תתרפא המחלה באכלינו מהם לשובע, שהוא אסור להם ומגונה בעיניהם, ולא יעשו כן לעולם. ○ והנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו, אין בעולם כְּשֵׁי או מִצְרִי, הקריב קרבן וייטב בעיני ה', ואמר בו (נח ת, כא) וַיֵּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ, וממנו אמר אל לבו (שם) לא אספֹּךְ לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם. וְהָבֵל הִבְיָא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבָּקָהּ, וַיֵּשֶׁע ה' אֶל הָבֵל וְאֶל מִנְחָתוֹ (בראשית ד, ד), ולא היה עדיין בעולם שמץ עבודה זרה כלל. ובלעם אמר (בלק כג, ד) אֶת שְׂבַעַת הַמְּזֻבָּחַת עֲרַכְתִּי וְאָעַל פֶּר וָאֵיל בַּמְּזֻבָּחַ, ואין דעתו עלת לשלול ממנו אמונות רעות, ולא נצטוו בכך, אבל עשה כן לקרבה אל האלקים, כדי שיחול עליו הדיבור. ועתה הקרבנות, אֶת קֶרְבְּנִי לַחֲמִי יֵרֵחַ נִיחֹחִי (פנחס כח, ב), וחללינו שלא יאה בהם שום תועלת ורצון רק שוללות עבודה זרה מדעת השמים. [והמשך דברי רמב"ן כאן, מובא להלן].

¹ מלשון הרמב"ן, והוא על פי לשון הפסוק בירמי' (ו, יד. ת, יא): וַיִּרְפָּאוּ אֶת שְׁבַר עַמִּי עַל נִקְלָה לְאִמֵּר שְׁלוֹם שְׁלוֹם וְאַיִן שְׁלוֹם. [ופירש הרד"ק: כלומר על אמירה נקלה שאין בו ממש. ובמצודות פירש: עם אמירה נקלה ומבוהה].

² ברמב"ן שם (בהמשך): ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתוודה בפיו כנגד הדיבור, וישורף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידי ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו כנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חָטָא ולאקוּ בְּגוֹפוֹ ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישורף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבן התמיד, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד, ואלה דברים מתקבלים מושכים את הלב כדברי אגדה. ○ ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם, תכנס בו ממה שאמרו רבותינו בספרי (פנחס, פסוק יב) ובסוף מנחות (ק), אמר שמעון בן עזאי בא וראה מה כתיב בפרשת הקרבנות שלא נאמר בהם לא קל ולא אֶלְקִיךָ ולא אֶלְקִים ולא שְׂדֵי ולא צִבְאוֹת, אלא יו"ד ה"א שם המיוחד, שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק. ושמא תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר (תהלים י, יב) אִם אָרְעָב אֶל אִמֵּר לִךְ יְיָ תִּחַל וּמִלְאָהּ, לא אמרתי לכם זבחו אלא כדי שיאמר ויעשה רצוני. ובתחלת תורת הבנים (בפרשתו, פ"ב ח) רבי יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן, אמור ביו"ד ה"א, שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסים לרדות. אלו דבריהם ז"ל. ○ ואמת כי בפרשת הקרבנות לא נאמר לא קל ולא אֶלְקִים וכו'. אבל הענין כולו מבואר בתורה, שנאמר (פנחס כח, ב) אֶת קֶרְבְּנִי לַחֲמִי לַאֲשִׁי, ואמר (ויקרא ג, יא) לַחֵם אֶשָּׁה, שהם לחם לאשה, וממנו לאשים, ואשה לשון אש. ואמר רבי אברהם (באבן עזרא), אֶשָּׁה שם התואר, וטעמו קרבן אֶשׁ, והוא תואר למלת הפל [הנאמר שם ונקריב הפהן אֶת הַיֵּל], ובמנחה שאמר (ויקרא ב, ב) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אֲזָרָתָהּ אֶשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה', יהיה תואר לקומץ ואינו כן, אבל אֶשָּׁה שם, כמו אֶשׁ, ועולה אשה, כמו עולת אש ריח ניחוח לה', וכן כולם, כי טעמם כמו לחם אֶשָּׁה, אבל לא אמר אש ואמר אֶשָּׁה כמשמעו, כאשר הראה אותך בהר במתן תורה, והוא הקרבן במדת הקדש. והזביחה לשם ה' לבדו, שלא יתכוין

געברויכט צו טון, [פאר] זיך אַליין, נאָר דער בורא כל עולמים האָט געגעבן קָרָבנות [שליקן ממנו תמורה בחסדו, לכפר בנפש תחת נפשו].

נט

ועיקר הטעם כתב רהוא על דרך סוד, כי יש בזה טעמים פנימיים נשגבים

און דער עיקר פירט ער אויס, צום סוף זאָגט ער, דער עיקר איז עַל פֿי סוד, ס'איז דאָ סודות נוראים אין דעם, - [און] דאָס איז אַמאָל אַמַת וַיָּצִיב, [ווי] ס'שטייט אין זוהר הקדוש אויך^{מב} איבעראַל, - ס'איז דאָ טעמים פֿנימיים נשגבים^{מב}. אַזוי זאָגט דער רמב"ן.

ס

ובאמת בכל טעמי המצות שכתב הרמב"ם, גם הוא מודה שאין זה טעם העיקרי והפנימי, אלא שרצה

ליתן גם טעמים פשוטים על המצות, ושעל זה נאמר כי היא חֲקֻמָּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים

און דער אַמַת, ווייסט מען דאָך, דער רמב"ם, די אַלע טעמים וואָס ער זאָגט,

לדבר אחר בעולם רק לשם ה' לבדו, וזה טעם עולה הוא, אֲשֶׁהּ הוּא, ולכן אמר הכתוב (אמור כא, ו) כִּי אֵת אֲשֵׁי ה' לָחֶם אֱלֹקֵיהֶם הֵם מְקַרְבִּים וְהִיוּ קֹדֶשׁ, כי לאישי ה' קרבן אלקיהם. ולכן אמרו שלא הזכיר בצוואות של קרבנות לא קל ולא אַלְקִים אלא אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה', כי הכונה לה' לבדו תהיה, לא יכוין המקריב ולא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד, והוא מאמר החכמים (סנהדרין ס: ו) יִקֶּן כָּל הָעֲבֹדוֹת כּוֹלֵן לִשְׁם הַמְּיוּחָד. • ובתורת כהנים (בפרשתו, פ"ט א), לַה', לשם מי שעשה את העולם. והוא מה שאמר המזמור (תהלים ג, יד) זָבַח לְאֱלֹקִים תּוֹדָה וְשִׁלֵּם לְעֹלִיּוֹן נְדָרָיִךְ, כי ה' עֹלִיּוֹן נִזְרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ (שם מז, ג) ואין נודרין אלא לשמו המיוחד, והוא מה שאמר (שם ג, ו-ה) אֱלֹקִים אֱלֹקֵיךָ אֲנֹכִי לֹא עַל זִבְחֶיךָ אֲכִיכָה, כאשר אמר אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ (יתרו כ, ב). וזה טעם המזמור כולו, שאמר (תהלים א, ס) קָל אֱלֹקִים ה' דָּבַר וַיִּקְרָא אָרֶץ וּגו', שהזכיר שם מלא על עולם מלא, והזכיר בהם הקרבנות. והוא שנאמר (שע"י ס, ו) יַעֲלֶה עַל רִצּוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאָרְתִּי אֶפְאֵר, לאמר שיהיו הקרבנות על הרצון שהוא מזבח, ובית תפארתו יפאר בעלותם לרית נחת. • והנה 'ניחוח' מן נִחַח רִיחַ אֱלֹהֵיךָ עַל אֲלִישֶׁע (מלכים ב, ב, טו), וַתֵּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ (בהעלותך יא, כו). וכל 'קרבן' לשון קריבה ואחדות, ולכן אמר (דברי הימים שם) וְעַלָּה לֹא הָעֵלֹ בְּקֹדֶשׁ לְאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, כי העולה בקדש תהיה לאלקי ישראל. והמלאך לימד למנוח ענין הקרבנות, אמר (שופטים יג, טו) אִם תַּעֲצֹרְנִי לֹא אֶכֶל בְּלֻחְמִי, שאם יעשה לו לחם לא יקבל ממנו, כי הוא פיגול וחוב תועבה לשם, אבל אם תַּעֲשֶׂה עֲלָה לַה' לבדו תַּעֲלֶנָּה (שם), ותהיה לרצון על אשה ה', ואז עלה בָּלֶהָ הַמִּזְבֵּחַ (שם, כ). והנה הענין מפורש ומבואר, וה' הטוב יכפר בעד.

^{מא} כמבואר בספר הפליאה וז"ל: ולמה נסידר מסכת חולין אחר מנחות, לומר לך כשם שהנפש נטתה ע"י זביחת הקרבן והולכת המנחה לה', כן זביחה מבלי קרבן צריכה להיות בטהרה ובקדושה ובלי צער, ולא תצטרחה כעין הקרבן שמקבלת הבחמה ד' מיתות בית דין, 'סקילה', שמשליכה לארץ בחזקה, הריגה הוא הזביחה, חנק שדוחק הסכין מעט כדי לחנק, שריפה שנשרפה במזבח. אך החולין אינן בזה הדין, כי הקרבן קיבל כל הדין שבעולם, אך החולין עדיין יש להם דין, והקב"ה אמר שהמיתה בלא צער וכו', ולכן חולין אחר מנחות.

וברבינו בחיי בפרשתו (א, ט) : וכאשר יעשה כל הענינים האלה [נעם הקרבן], יחשוב בלבו כי הוא מתחייב מיתה בחטאו, וראוי להעניש בארבע מיתות בית דין שהם סקילה שריפה הרג וחנק, כשהוא לוקח הבחמה ומשליכה ודוחף אותה לארץ, הרי זה כענין סקילה, וכאילו מודה שהוא חייב סקילה, וכששוחט אותה ותקף בשעת שחיטתו בצווארה כדי שלא ישיהה, הרי שעשה הרג וחנק, כאילו מודה שהוא חייב הרג וחנק, וכשהוא שורפה כאילו מודה שהוא חייב שריפה. • ודומה לזה דרשו חז"ל בענין העקידה (תנחומא, שלח סימן יד), וַיַּעֲלֶהָ לְעֹלָה תַחַת בָּנוֹ (בראשית כב, ג), מהו תַחַת בָּנוֹ, אלא על כל עבודה שהיה עושה אברהם באיל היה מתפלל יהי רצון מלפניך שתהיה עבודה זו חשובה כאילו היא עשויה בבני וכו'. • וכיון שהחוטא ראוי שיהיה דמו נשפך כדם הקרבן, ושיהיה גופו נשרף כגוף הקרבן, והקב"ה לוקח קרבנו ממנו תמורתו וכופור, הנה זה חסד גמור אשר גמלוהו ה' יתברך ברחמי וברוב חסדיו ליקח נפש הבהמה תחת נפשו, ושיתכפר בה. וטעם זה נכון ומתיישב על הלב.

^{מב} עיין כמה ענינים בזה בזוהר הק' בכמה מקומות (ח"א דף נח : סג : סד : סה : ע-צא. פא. פט : קסד. רלט : רמז. רמח. ועוד. ח"ב דף כ : ק קע : רלט. רמג : רמז : ועוד. ח"ג בפרשת דף ה : ז : יז. וכן עוד בכ"מ בדברי הוזהר).

^{מב} ועיין עוד טעמים בענין הקרבנות, בספר החינוך (מצוה צה), ובדברי רבינו בחיי ובעל העקידה והאלשיך והישמח משנה (כולם בפרשתו), ובדברי חיים (שם) בשם האר"י ז"ל (טעמי המצות ויקרא, ועץ חיים ש"פ פ"ב), וברלב"ג (פרשת צו), ועוד.

זָאָגַט ער נישט אַז 'דאָס' איז עס [ותו לא, נאָר] דער רמב"ם זאָגט אויך^מ אַז אין אַלעמען איז 'נאָך' דאָ סודות מיט פֿנימיות, נאָר ס'מוז האָבן אַ טעם נגלה אויכעט, [וכדכתיב] (ואתחנן ד, ו)^ו **כִּי הִיא חֻמַּתְכֶּם וּבִינְתֶּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים, אַ טֶעַם וּוְאֵס מ'קֵעַן זָאָגן אפילו פֿאַר די אומות הָעוֹלָם.**

[ווי] די תורה הקדושה איז מעיד - אזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם^מ - אַז ס'איז דאָ דערניצען חֻמַּה וּבִינָה, אַזוינס ווְאֵס מ'קֵעַן זָאָגן אפילו לְעֵינֵי הָעַמִּים. אויסער די

^מ באגרת הרמב"ם שכתב להרב ר' חסדאי הלוי (נדפס באגרות הרמב"ם): וכל התורה כולה נימוסין ומשמרות לנפש, והתהלך באלה הדברים ותצלח. ובודאי שכל מצוה יש לה טעם וענין, וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה (סנהדרין כא): מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, מכלל שיש למצות טעמים, אלא שלא נתגלו. וכן כתבו עליהם השלום (במדבר רבה ט, א) בשלמה המלך ע"ה, שעמד על טעמי תורה, חוץ מטעם פרה אדומה. וכן משה רבינו ע"ה אמר כי היא חֻמַּתְכֶּם וּבִינְתֶּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ יָק עִם חֻקִּים וְנִבְּוֹן הַגִּי הַגְּדוֹל הַזֶּה, ואם המצות הן גזירה לעולם בלא ענין ועילה, היאך יודו העמים שבחכמה גדולה נסדרו אלו המשמרות, והם בחכמה אלקית.

וגם לענין הקרבנות כתב הרמב"ם במשנה תורה (מעילה ח, ח) וז"ל: וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים, זוכין הישרים לחיי העולם הבא וכו'.

ועיין עוד בפירוש המשניות להרמב"ם (סנהדרין י, א. ד"ה וממה שאתה צריך לדעת) לענין דברי חכז"ל, ומה שהביא על זה מהפוסק אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ יָק עִם חֻקִּים וְנִבְּוֹן הַגִּי הַגְּדוֹל הַזֶּה, עיי"ש באורח ואכמ"ל.

וכן כתב בספר החינוך בכמה מקומות, ומהם בריש פרשת תרומה (מצוה צה) בענין מצות בנין בית הבחירה להקריש שן קרבנות לה'. וכתב שם בתחלה כהקדמה וז"ל: ידוע הדבר ומפורסם בינינו העם מקבלי המצוות, כי שבעים פנים לתורה, ובכל אחת מהן שרשים גדולים ורבים, ולכל שורש ושורש ענפים, כל אחד ישא אשכול גדול של פירות נחמדים להשכיל לבות וכו', עד שאין כח באדם להשיג תכליתה וכו'. ועם כל זה אין להרפות ידי העוסק בה, כי אם מטע ואם הרבה ממנה יאכל, כולה מתוקה, ואם יש כמה אשר מפרי עץ הגן לא תשיג ידם לקחת, יקחו להם עלהו לתרופה וכו'.

^מ בספר המורה ח"ג (פרק כו): כמו שחלקו אנשי העיון מבעלי התורה וכו', כן חלקו זאת המחלוקת בעצמה במה שנתן לנו מן המצות. שיש מי שלא יבקש לזה סיבה כלל, ויאמר שהתורות כולם נמשכות אחר הרצון לבד. ויש מי שיאמר שכל מצוה ואזהרה מהם נמשכת אחר החכמה, והמכוון בהם תכלית אחת, וההמצות כולם יש להם סיבה, ומפני התועלת צוה בהם. והיות לכולם עילה, אלא שאנחנו נסכול עילת קצתם ולא נדע אופני החכמה בהם, הוא דעתנו כולנו, ההמון והסגולות. וכתובי התורה מבוארים בזה, 'חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים' צדיקים (ואתחנן ד, ח), מִשְׁפָּטִי ה' אֶמֶת צְדִיקוֹ יִתְּדוֹ (תהלים יט, י). ואילו שנקראים 'חוקים', כשעטנו ובשר בחלב ושעירי המשתלח, אשר כתבו עליהם החכמים ז"ל ואמרו, דברים שחקקתי לך, ואין לך רשות להרהר בהם, והשטן מקטרג עליהן, ואומות העולם משיבים עליהן. לא יאמין המון החכמים שהם ענינים שאין להם סיבה כלל ולא בוקש להם תכלית, כי זה יביא לפעולות הבל כמו שזכרנו, אבל יאמין המון החכמים שיש להם עילה, רצוני לומר, תכלית מועילה על כל פנים, אלא שמוצא ממנה, אם לקיצור דעותינו, או לחסרון חכמתנו. כל המצות - אם כן - יש להם אצלם סיבה, רצוני לומר, כי למצוה ההיא או לאזהרה יש תכלית מועילה, מהם מה שהתבאר לנו צד התועלת בהם. כאזהרה מן הרציחה ומן הגניבה, ומהם מה שלא התבארה תועלתם, כמו שהתבאר בנזכרים, כאיסור הערלה וכלאי הכרם. והם אשר תועלתם מבוארת אצל ההמון, יקראו 'משפטים', ואילו שאין תועלתם מבוארת אצל ההמון, יקראו 'חוקים'. ויאמרו תמיד (בראשית רבה א, יד. כב, ב) כי לא דָּבָר יָק הוא (האיתנו לב, מז), ואם ריק הוא 'מִקֵּם' (שם), רצונו לומר שאין נתינת אלו המצוות דבר ריק, שאין תכלית מועילה לו, ואם יראה לכס בדבר מן המצות שענינו כן, החסרון הוא מהשתתם. וכבר ידעת הדבר המפורסם אצלנו (במדבר רבה יג, ג. ועוד) ששלמה ידע סיבות המצוות כולן, מלבד פרה אדומה. וכן אמרם (דברים רבה ו, ב. ועוד) שהאלוק העלים סיבות המצוות, שלא יזלזלו בהם וכו', ועל זה העיקר נמשכו כל דבריהם, וכתובי הספרים יורו עליו. ואלא שאני מצאתי דבר לחכמים ז"ל בבראשית רבה (מד, א), יראה ממנו בתחילת מחשבה שקצת המצוות אין להם עילה אלא המצוה בהם לבד, ולא כוון בהם תכלית אחר ולא תועלת נמצאת. והוא אמרם שם, וכי מה אכפת לו להקב"ה בין מי שהוא שוחט מן הצואר למי שהוא שוחט מן העורף, הוי אומר לא נתנו המצוות אלא לצרופן בהן את הבריות, שנאמר (תהלים יח, לא) אֶמְרָת ה' צְרוּפָה. ועם היות המאמר הזה נפלא מאד, שלא ימצא לו דומה בדבריהם, פרשתי אני בו פירוש תשמעוהו עתה, עד שלא נצא מסדר דבריהם כולם ולא נפרד מהשורש המוסכם עליו, והוא היות כל המצוות בוקש בהם תכלית מועילה במציאות, כִּי לֹא דָּבָר יָק הוא, ואמר (ישעי' מה, יט) לא

'חֲקִים' וּוָאָס שְׁטִיט דאָרט [לשון 'חק', וכגון] פרה אדומה. אָבער סָתָם [בשאר המצות] איז [כי היא] חֲכֻמָּתְכֶם וּבִינָתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים.

סא

ואותן הטעמים שכתב הרמב"ם על הקרבנות, באמת כן מבואר להדיא במדרשי חכו"ל
ב' הטעמים, ומעם הראשון דרשוהו מהפסוק וְלֹא יִזְכְּחוּ עוֹד אֶת זְבָחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵים

דער אָמֶת, די טַעמִים [על הקרבנות] וּוָאָס דער רמב"ם זאָגט, - ס'איז דאָך אַ חידוש
וּוָאָס דער רמב"ן ווענדט עס אָפּ, - ס'שטייט דאָך אַרױס אין דברי חכמינו ז"ל,
ס'שטייט אַרױס אין מדרש. אין דברי חכמינו ז"ל שטייט אַרױס די טַעמִים - ביידיע -
וּוָאָס דער רמב"ם זאָגט^מ.

סב

[דהנה] ס'שטייט אין מדרש^מ [על הפסוק] וְלֹא יִזְכְּחוּ עוֹד אֶת זְבָחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵים

אָמֶת'י לְזַעַק יַעֲקֹב תְּהִי בְקִשְׁוֹנִי, אָנִי ה' דְּבַר צֶדֶק מִגִּיד מִשְׁפָּרִים. ואשר צריך שיאמינהו כל מי שדעתו שלמה
בוה הענין, הוא מה שאספרהו, וזה, 'שכלל המצוה' יש לה סיבה בהכרח, ומפני תועלת אחת צוה בה, אבל
'חלקיה' הם אשר נאמר בהם שהם למצוה לבד. והמשל בו, שהריגת בעלי החיים לצורך המזון הטוב, מבוארת
התועלת, כמו שאנחנו עתידים לבאר. אמנם היתה בשחיתה, לא בנחירה, ובפסיקת הושט והגירת במקום
מיוחד, אלו וכיוצא בהם 'לצרוף בהן את הבריות'. וכן יתבאר לך ממשלם 'שושט מן הצואר לשוחט מן העורף'.
וזכרתי לך זה המשל, מפני שבא בדבריהם ז"ל. אבל אמיתת הדבר היא, כי כאשר הביא ההכרח לאכילת בעלי
חיים, כוון למיתה הקלה, עם קלות המעשה וכו'. ו' ואשר ראוי להמשיל באמת מענין החלקים, הוא הקרבן, כי
המצוה בהקרבת הקרבן יש לה תועלת גדולה מבוארת, כמו שאני עתיד לבאר, אבל היות הקרבן האחד 'כבש'
והאחר 'איל', והיות מספרם מספר מיוחד, זה אי אפשר לתת לו עילה כלל. וכל מי שמטריד עצמו לתת סיבה
לדבר מאלו החלקים, הוא בעיני משתגע שגוען ארוך ואינו מסיר בזה הרחקה, אך מוסיף הרחקות. ומי שידמה
שאלו יש להם סיבה, הוא רחוק מן האמת כמי שידמה שהמצוה כולה היא ללא תועלת נמצאת וכו'. ודע זה
הענין והבינהו, ואשר ארו בו תמיד מהיות לכל מצוה סיבה, ואשר ידע מהם שלמה הוא תועלת המצוה בכלל,
לא חקירת כל חלקיה. ו' ואחר שהענין כן, אני רואה לחלק התרי"ג מצות לכללים רבים, ויהיה כל כלל כולל
מצות רבות שהם ממין אחד או קרובים בענינם, ואגיד לך סיבת כל כלל מהם, וְאָרְאָה תועלתו אשר אין ספק בה
ולא מדחה, ואחר כך אשוב לכל מצוה בפני עצמה מהמצוות ההם אשר יכללם הכלל ההוא ואבאר לך סיבתה,
עד שלא ישאר מהם רק קצת מצוות מעטות מאד הם אשר לא התבארו לי סיבותם עד היום. וכן התבאר לי גם כן
קצת חלקי מצוות, ותנאי קצתם, ממה שאפשר לתת סבתו. והנה תשמע אחר כך כל זה. [ועל יסוד זה נבנה כל
המשך ח"ג מספר המורה, בביאור טעמי המצות].

והלחן שם (פרק לא) כתב וז"ל: מבני אדם אנשים שיכבד עליהם נתינת סיבה למצוה מן המצות, והטוב
אצלם שלא יושכל למצוה ולאזהרה ענין כלל. ואשר יביאם אל זה, הוא חלי שימצאוהו בנפשם, ולא יוכלו
להגות בו ולא ידעו לומר אותו. והוא שהם יחשבו שאם היו אלו התורות מועילות בזה המציאות, ומפני כך וכן
נצטוונו בהם, ויהיו כאילו באו ממחשבת והסתכלות בעל שכל. אמנם כאשר יהיה דבר שלא יושכל לו ענין כלל
ולא יביא לתועלת, יהיה בלא ספק מאת האלוך, כי לא תביא מחשבת אנוש לדבר מזה. וכאילו אלו חלושי
הדעות. היה האדם אצלם יותר שלם מעושהו, כי האדם הוא אשר יאמר ויעשה מה שמביא לתכלית אחת,
והאלוך לא יעשה כן, אבל יצונו לעשות מה שלא יועילנו עשותו, ויזהירונו מעשות מה שלא יזיקנו עשותו.
חלילה לו חלילה. אבל הענין בהיפך זה, והכוונה כולה להועילנו - כמו שבארנו (לעיל שם בפרק כו עיי"ש) מאמרו
לְטוֹב לָנוּ פֶּלַח הַיָּמִים, לְחִיתָנוּ כְּהִיּוֹם הַזֶּה, ואמר אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֲכָם וְנִבְּנוּ הַגּוֹי
הַגָּדוֹל הַזֶּה, כבר ביאר שאפילו 'החקים' כולם יורו אל כל הגוים שהם בחכמה ותבונה, ואם היה ענין שלא תודע
לו סיבה ולא יביא תועלת ולא ידחה נזק, למה יאמר במאמינו או בעושהו שהוא 'חכם ונבון' וגדל המעלה,
ויפלאו מזה האומות. ו' אבל הענין כמו שזכרנו (שם בפרק כו), בלא ספק, והוא שכל מצוה מאלו התרי"ג מצות,
היא לנתינת דעת אמיתית, או להסיר דעת רע, או לנתינת סדר ישר או להסיר עוֹל, או להתלמד במדות טובות, או
להזהיר ממדות רעות, הכל נתלה בשלשה דברים, ברעות, ובמדות, ובמעשי ההנהגה המדינית. ואשר חייב שלא
נמנה המאמרים, כי המאמרים אשר זרזה התורה לאמרם או הזהירה מהם, מהם מה שהוא מכלל המעשים
המדיניים, ומהם ללמד דעת אמיתית, ומהם ללמד מדות. ומפני זה הספיק לנו באלו השלשה ענינים בנתינת סיבה
בכל המצות מן המצות.

^מ וכן כתב האברבנאל (ריש פרשתו, פ"ד) להליץ בעד הרמב"ם בזה.

^מ בויקרא רבה (כב, ח): רבי פנחס בשם רבי לוי אמר, משל לבן מלך שגס לבו עליו, והיה למד לאכול בשר

אֲשֶׁר הֵם זִנִּים [אַחֲרֵיהֶם] (אחרי יז, ז), זָאֵגֶט עַר, [ווייל] זיי זענען געוואוינט געווען צו שְׁחָטֵן לְשִׁעְרִים, הָאֵט דער בורא כל עולמים געזאָגט זיי זאָלן שְׁחָטֵן [לה']. דאָס איז די זעלבע [ווי דער טעם הרמב"ם], דאָס איז די ווערטער וואָס דער רמב"ם זאָגט, [און] ס'שטייט אַרויס דאָרטן אין מדרש.

סג

און ווידעראום דעם אַנדערן טעם וואָס ער זאָגט [כדי לעשות ביטול העבודה זרה], שטייט אויך אין מדרש^{מב}, שטייט אַרויס בְּפִירוּשׁ אַז מ'הָאֵט גענומען דעם [קרבן] פסח [כדי] מ'זאָל ווייזן [ביטול העבודה זרה של מצרים]. דער בורא כל עולמים הָאֵט געזאָגט יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶּסֶל, זאָגט ער [במדרש] ביים קרבן פסח, זאת חֲקַת הַפֶּסַח (בא יב, מג), ביים קרבן פסח [במדרש] אין פֶּרֶשֶׁת בֹּא, זאָגט ער [הדא הוא דכתיב] יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶּסֶל, ווייל מ'הָאֵט גענומען זייער פֶּסֶל, [וואָס] זיי האָבן געדינט, און דעם הָאֵט מען גענומען און מ'הָאֵט עס מקריב געווען אַ קרבן [לה'].

סד

שטייט אין דברי חכמינו ז"ל די [ביידע] טעמים פונעם רמב"ם.

סה

והנה בשאר המצות והאזהרות, דרך הרמב"ם לתת תמיד הטעם כדי שיעשו 'להיפוך' ממה שהיו רגילין לעשות העובדי ע"ז וכומריהם, וכגון באיסור שעטנז כתב לפי שהכומרים שלהם לובשין שעטנז, וכן באיסור דם כתב דהוא להיפוך מהרוצצים להתחבר עם השדים

נאָר דער אָמַת, דער דרך הרמב"ם [איז דאָך], ווי מ'זעט אין ספר המורה^ג, [וואו] ער זאָגט די אַלע טעמי המצות, גייט ער [מיט] אַ דֶּרֶךְ [אַז אויף] אָן אַ שיעור מצות זאָגט ער 'דעם' טעם, גאָרנישט [מער], נאָר ווייל די עובדי עבודה זרה האָבן 'אָזוי' געטון [איבערדעם] דאָרף מען טון 'פונקט פאַרקערט'.

סו

[וכגון] אויף שַׁעֲטָנִז לְמַשָּׁל זאָגט ער^ט, ווייל די אַלע עובדי עבודה זרה, די אַלע כהנים זייערע האָבן זיך אָנגעטון שַׁעֲטָנִז צו דער עבודה [שלם]. איבערדעם הָאֵט די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה געזאָגט דאָס טאָר מען נישט [אַנטון].

נבילות וטריפות, אמר המלך זה יהיה תדיר על שולחני, ומעצמו הוא גדור. כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר עבודת כוכבים במצרים והיו מביאים קרבניהם לשעירים, דכתיב וְלֹא יִקְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשִׁעְרִים, ואין שעירים אלו אלא שדים, שנאמר (האזינו לב, יז) יִקְבְּחוּ לְשָׁדִים, ואין שדים אלו אלא שעירים שנאמר (ישעי' יג, כא) וְשִׁעְרֵי יִרְקְדוּ שָׁם, והיו מקריבין קרבניהם באיסור פְּקָה, ופורעניות באות עליהם. אמר הקב"ה, יהיו מקריבין לְפָנַי בכל עת קרבנותיהן באהל מועד, והן נפרשים מעבודת כוכבים, והם ניצולים [מפורענות].

^{מב} בשמות רבה (טז, א): דבר אחר מלשון וקחו לְכֶם צֹאן (בא יב, כא), הדא הוא דכתיב (תהלים צז, ז) יִבְשׁוּ כָּל עֲבָדֵי פֶּסֶל. בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה, רבון העולם הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, שנאמר (ווארא ח, כב) הֵן יִקְבְּחוּ אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעִינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנָּה. אמר לו הקב"ה, חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם, שאודיע להם שאין אלהיהם כלום. וכן מצינו שעשה, שבאותו הלילה הכה בכוריהם של מצרים, ובו בלילה שחטו ישראל פסחיהן ואכלו, והיו המצרים רואים בכוריהם הרגוים ואלהיהן שחוטין, ולא היו יכולין לעשות כלום, שנאמר (מסעי לג, ד) וּמִצְרַיִם מִקְבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הָקָה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר וּבְכָל־אֲחֵיהֶם עֲשָׂה ה' שְׁפָטִים. הוי יבשו כל עבדי פֶּסֶל.

^{מג} בספר המורה ח"ג (פרק לו): והנה בארנו בחיבורנו הגדול (משנה תורה, עבודה זרה יב א), שהקפת פאת ראש ופאת זקן אסור, מפני שהוא תיקון כומרי עבודה זרה. והיא הסיבה גם כן לאיסור השעטנז, כי כן היה תיקון הכומרים

סז

[וכן] אויף דם זאָגט ער אויך די זעלבע, [ווייל] ס'איז אַ מאָקל פון די שיי"ן דל"ת, [און] זיי האָבן געזאָגט עֲתִידוֹת, - ווי איך וועל שוין זאָגן ווייטער¹, - און אַז מ'האָט געגעסן דם האָט מען געהאַט הִתְחַבְּרוֹת מיט 'די', - אַזוי זאָגט דער רמב"ם, - האָבן 'די' זיי מוֹדִיעַ געווען עֲתִידוֹת. און אַז מ'האָט געזאָגט עֲתִידוֹת [וועגן דעם] איז מען זייער פֿרוֹץ געווען דערנאָך [אחר זה], מ'האָט זיך אָפּגעלערנט [לאכול דם עבור שמיעת העתידות, ולכן צוהת התורה לעשות] פֿאַרקערט, - [און] דאָרט [אצל דם] איז דער רמב"ן² מִסְכִּים צו דעם טַעם [הרמב"ם], ס'געפעלט אים דער טַעם, - [ולכן] האָט די תורה הקדושה גע'אַסר'ט [אז] מ'טאָר נישט עסן קיין דם.

סח

על כל פנים זאָגט דאָך דער רמב"ם אַזוי פֿסֶדֶר, [ביי] אַסאַך [זאכן, ביי] אַן אַ שיעור מִצְוֹת [דטעם הפשוט הוא בכדי] מ'זאָל נישט נִמְשָׁך ווערן נאָך דער עֲבוֹדָה זָרָה, ווייל די עובדי עבודה זרה האָבן 'אַזוי' געטון [לכן אסרה התורה לעשות כן].
ער זאָגט³ [אז אויף] אַסאַך מִצְוֹת איז ער געוואָר געוואָרן דעם טַעם [המצוה], פון זייערע ספרים [של העמים]. ווייל ער האָט געזען וואָס זיי האָבן געהאַלטן, [און אין וואָס] זיי זענען נִזְהָר געווען, האָט ער פֿאַרשטאַנען אַז 'איבערדעם' האָט די תורה הקדושה דאָס גע'אַסר'ט.

סט

ורק בכאן אצל הקרבנות, הוא ענין יוצא מן הכלל, שבו לא מנעה התורה מלהקריב קרבנות בכלל, אלא שהעתיקה התורה שלא לעשות כן לע"ז, אלא יעשו כן רק לשם ה'
און דאָ [אצל הקרבנות] זאָגט ער פונקט פֿאַרקערט, [אן] 'אויסנאָם' ביי קָרְבָּנוֹת זאָגט ער פונקט פֿאַרקערט, [אן] ווייל זיי זענען געוואוינט געווען, [דלפי זה] העט דאָך געווען אַ סִבָּא אַז מ'זאָל דוקא 'נישט' טון, זאָגט ער ניין, [דבכאן לפי שהורגלו ולא היה אפשר להפרישם לגמרי, צוהת התורה להקריבם ולהביאם לשם ה' דייקא].

ע

ואפשר שלמד כן מדברי המדרשים שכתבו ב' הטעמים הנזכרים בדברי הרמב"ם
קען זיין טאָקע, ווייל עפעס האָט ער געהאַט די מימרות [של המדרשים], האָט ער געזען אין די מדרשים⁴, [ווי] ער האָט גערעכנט [בפשט דבריהם, דהוא יען] אַז מ'איז אַזוי געוואוינט געווען [און] ס'איז נישט מעגליך געווען אָפּצוגעוויינען.

גם כן, היו מקבצים בין הצומח ובעל החיים בלבד אחד, והיה חותם אחד מן המוצאים בידו, תמצא זה כתוב בספריהם.

¹ בספר המורה ח"ג (פרק מו). ולשונו שם כבר הועתק בחלק א' של הקונטרס (על אות קצג), שהאריך שם רבינו בענין איסור דם.

² להלן בהדרוש (באות קצג, הנדפס בחלק א' של הקונטרס).

³ ברמב"ן פרשת ראה (יב, כב). ולשונו שם כבר הועתק גם כן בחלק א' של הקונטרס (על אות קצג). וכן כתב הרמב"ן גם בפרשת אחרי (יז, יא).

⁴ בספר המורה ח"ג (פרק כט) עיין שם. ועל פי זה האריך שם (בפרקים שלאחר זה) בביאור טעמי כמה מצות.

⁵ המובא לעיל בהערה מז, והערה מח.

[ביין] אַנדערע [איסורים] איז נאָך מעגליך געווען [להפרישם לגמרי], נאָר עפעס דאָ עקסטער [לא היה אפשר להפרישם מכל וכל].
איבערדעם דייקא ביי קרָפנות [לא צותה התורה למנוע מזה לגמרי, רק להעתיקם לעשות כן לשם ה'].

עא

או כדרך שפירשו מפרשי הרמב"ם, דבאמת גם הרמב"ם סובר דיש טעמים נשגבים בקרבנות, וכמו שטען הרמב"ן דאף בימי אדם ונח הקריבו קרבן, אף שלא היה עבודה זרה בעולם בימיהם
אָדער אפשר טאַקע [איז דער פֿשט] אַזוי ווי זיי זאָגן דאָך, אַסאַך - דאַכט זיך מיר - זאָגן אַזוי פֿשט דאָרטן אין די מפרשים אויפן רמב"ם^{יה} אין ספר המורה, [אז] לעולם איז עס געווען פון לאַנג אויס געווען [ענין הקרבנות, עוד בימי אדם ונח והאבות], טאַקע אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט^{יב} [להקשות מזה על טעם הרמב"ם, שהר"ן נח האט מקריב געווען קרָפנות, [וכן אדם הראשון והבל, וזה היה בזמן ווען] ס'איז נאָכנישט געווען קיין עבודה זרה פֿעולם^{יג}].

[און] ס'שטייט אַזוי אַרויס אין מדרש אויך^{יד} [על הפסוק] וְעֲרַכָה לָהּ מִנְחָת יְהוָה פִּימִי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמָנִיּוֹת (מלאכי ג, ד), [דמה שנאמר] פִּימִי עוֹלָם זאָגט ער [במדרש, דיינו] בימי הָבֶל, ווען ס'איז נאָכנישט געווען קיין עבודה זרה, וּכְשָׁנִים קְדָמָנִיּוֹת [היינו] בימי נח. ס'איז טאַקע אָמַת [וכמו שהקשה עליו הרמב"ן מזה].

עב

ולכן גם הרמב"ם אין כוונתו לומר שטעם הקרבנות הוא רק כדי להרחיק מע"ז, כי חביבה היתה לפנוי מאו, אלא שיען שדרכו תמיד דלאחר שעשו כן העני"ז צותה התורה למנוע מלעשות כלל כמעשיהם, ולכן מן הראוי היה למנוע גם מקרבנות לגמרי, לזה כתב מחמת ב' טעמים הנזכרים לא צותה תורה למנוע לגמרי, אלא להעתיקם שביאו אותם לשם ה' דייקא

נאָר דער רמב"ם מיינט נאָר, ס'איז טאַקע געווען אייביג, [ווייל] מ'האָט געהאַט עֲנִינִים [גבוהים] דערינען. נאָר 'ווייל' די עובדי עבודה זרה האָבן עס אַזוי שטאַרק אָנגענומען, און אידן זענען אַזוי פֿרוך געווען דערנאָך, העט מען גיווען געדאַרפט 'אויף לְהַכְעִיס'^{טז} [דירעקט] פונקט פאַרקערט [צו] זאָגן, אַז מ'זאָל 'נישט' [ברענגען מער קרבנות], כדי מ'זאָל זיך אָפּגעוויינען [לגמרי ממה שעשו עובדי העבודה זרה].
האָט מען אָבער געזען, אַז דאָ איז בעסער 'דער' פֿאַל [לצוות להביאם ולהקריבם לה'].

עג

ויש לומר עוד, דעבור טעמים הנשגבים שיש בזה מעולם, לכן לא רצתה התורה למנוע מזה לגמרי
אָדער אפשר האָט 'דאָס' [טאַקע] מְכַרְיֵע געווען [שלא לבטל זה לגמרי], ווייל ס'איז דאָ דערינען נאָך אַנדערע טַעמִים [גבוהים וכמוסים, שמחמתם לא רצה הקב"ה לבטל זה].

^{יה} עיין בפ"י שם טוב הנדפס בספר המורה (פרק לב) שהביא כעין זה בשם החכם רבי משה הנרבוני. וכן הביא האברבנאל (בפרשתן שם) בשם הנרבוני. ועיי"ש ברבריהם מה דשקלי וטרי בדבריו.

^{יב} לשונו בזה הובא לעיל בהערה לט (ד"ה והנה נח בצאתו).

^{יג} דגם אצל נח, בעת צאתו מן התיבה ולא היו בעולם רק הוא ובניו.

^{יד} בויקרא רבה (ד, ו): וְעֲרַכָה לָהּ מִנְחָת יְהוָה וירושלם פִּימִי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קְדָמָנִיּוֹת. וכו'. רבי אומר, פִּימִי עוֹלָם, כימי נח. וּכְשָׁנִים קְדָמָנִיּוֹת, כימי הָבֶל, שלא היתה עבודת כוכבים בימיו וכו' [עיי"ש עוד].

^{טז} מליצה מלשון בני אדם בכיוצא בזה.

עד

ועל כל פנים למעט הרמב"ם ענין הקרבנות הוא לפי שהיו מורגלים בוה ל"ו, ולכן צוהה התורה להביא הקרבנות דייקא לשם ה' דייקא. ואם כן הוא ענין יוצא מן הכלל מה שלא מנעה התורה מלעשות לשם ה', אותה מעשה שהיו עו"ז רגילין בה. והוא גם כן טעם אמת ונכון

על כל פנים דאָ האָט ער געזען, דאָ האָט דער רמב"ם, זאָגט ער 'דעם' טעם, אַז די תורה הקדושה האָט געזען [לצוות על הקרבנות להביאם לה', בכדי] מ'זאָל זיך אָפגעוויינען, דאָס איז אויכעט [אמת, וכמבואר זה גם במדרשי חכו"ל].

עה

וכן שאר כל הטעמים הם אמת, והעולם על כולם הוא שיש בוה סודות נוראים וענינים גבוהים למעלה מהשגתנו

ס'איז אַלעס אַמֶת, די אַלע טעמים, וואָס דער רמב"ם זאָגט און וואָס דער רמב"ן זאָגט, אַלעס איז אַמֶת יִצִיב.

דעם טעם פון הקבֵּנָה ברענגען זיי אויך אַלע, [און] ער האָט אויך מימרות [מדברי חכו"ל] - זעט אויס - [שהם] רִאיוֹת דערצוֹר, אַז מ'מיינט [בטעם וכוונת הקרבנות, בכדי] מ'זאָל זיך דאָכטן [און זיך פאַרשטעלן] אַז מ'העט אים דאָס געברויכט צו טון, פאַר דעם בַּעַל עֲבִירָה, נאָר דער בורא כל עולמים האָט רַחֲמָנוּת געהאַט, האָט ער אָנשטאַטס דעם געהייסן טון דאָס פאַר אַ בְּהֵמָה. די אַלע טעמים [זענען אמת].

עו

און דער אַמֶת איז, עוֹלָה עַל כּוֹלָם איז דאָס [טעם פון] פִּנְיָמוֹת הַתּוֹרָה [על דרך הסוד], וואָס ס'איז דאָ אין די קִרְבָּנוֹת, [בסוד הכתוב] רִיחַ יִחִידָהּ לָהּ. [וואָס] דאָס איז לְמַעַל מִהַשְׁגָּתָנוּ, וואָס ס'איז דערניען דאָ הויכע זאָכן, וואָס נאָר ממש יְחִידִי סְגוּלָה האָבן פאַרשטאַנען וואָס אין דעם ליגט. [און] ס'איז דאָ [עוד בוה] אַזעלעכע זאָכן וואָס מִשָּׁה רַבִּינוּ האָט נישט מְגַלָּה געווען פאַר קיינעם^א.

עז

ישוב קושיא יח (באופן ראשון)

והשתא בוה יובן דברי הגמרא מנחות, למה דייקא בפרשת הקרבנות הקפידה תורה שלא להזכיר שם הוי"ה, משא"כ בשאר מצות

היצט לאַמיר'זשע זען.

מיט דעם קאָן מען פאַרשטיין [דברי הגמרא בסוף מנחות], פאַרוואָס דאָ האָט נישט געטאַרט שטיין קיין אַנדערער נאָמען, נאָר דער שם הוי"ה.

עח

והוא כי בשאר המצות לא מצינו שיעשה בדרך שעושים העו"ז לעצביהם, ואפילו לשם ה', אלא אדרבה צוהה התורה תמיד לעשות ההיפוך ממעשיהם

[ווייל בין] אַנדערע מַצּוֹת האָט מען געטון [פאַרקערט ווי די גוים], איז מען מוֹבְדֵל ומפְרָשׁ געווען [דערמיט] פון די עובדי עבודה זרה, [ווייל דין] עובדי עבודה זרה האָבן

^א ועיינן ברכינו בחיי (המובא לעיל בהערה מא) מה שהביא לזה מדברי התנחומא (שלח, סימן יד).

^א וכדיבואר להלן בישוב קושיא יב-יג.

אָזוינס נישט געטון, [נאָר] פונקט פאַרקערט, דעס וואָס עובדי עבודה זרה האָבן געטון האָב מיר אונז געברויכט טון פאַרקערט, אָן אַ טעם, [נאָר ווייל] מ'ברויך טון פאַרקערט [און] גאָרנישט טון [כמעשהם], האָט מען נישט געטון קיין זאך [מה שעובדי עבודה זרה עושים גם כן כדוגמתו], ממילא [אלעס] וואָס מ'האָט געטון, איז עס געווען סתמא איז עס געווען להי"כ, וואָרן דאָס האָט נישט [געטון] קיין אַנדערער [שלא לשם ה'].

עט

מה שאין כן אצל הקרבנות מצינו ענין יוצא מן הכלל, שלא מנעה התורה מלעשות כן אלא צוותה התורה להקריב קרבנות לשם ה'. ואם כן אכתי היה חשש גדול, שלא יומשכו מזה כהרגילם לחשוב מחשבת עבודה זרה בזה, ולכן הקפידה התורה להוכיח בזה תמיד רק שם הוי"ה שהוא שם המיוחד להקב"ה בלבד, ולא בשאר שמות שלפעמים מכנה הכתוב כן גם על ענינים אחרים, ואפילו על ע"ז נמצא בכתוב כינוי 'אלהים אחרים'.

אַבער [ביי] קרָבנות איז דאָך אַזאַ מין זאך וואָס די עובדי עבודה זרה טוען די זעלבע - און אידן בעונינו הרבים האָבן אויך געטון די זעלבע [במצרים] - פאַר די עבודה זרה. [ממילא] איז טאָקע געווען וואָס [זיך] צו 'באפירכטן'³⁰, [כי] אַז מ'וועט נאָכאַמאָל טון ווייטער די זעלבע וואָס עובדי עבודה זרה טוען, קאָן מען חס ושלום אַריינפאַלן אין אַ מחשבה לשם³¹ [העבודה זרה. ולכן] האָט מען געמוזט ווייזן, האָט נישט געטאָרט שטיין אַזאַ מין שם אַז מ'זאָל קאָנען קלערן חלילה לשם עבודה זרה, האָט געמוזט שטיין [נאָר] דער שם הוי"ה.

איבערדעם איז דאָס מְשוּנָה פון איבערזאָל, איבערדעם האָט דאָ נישט געקאָנט שטיין קיין אַנדערער [שם] נאָר דער שם הוי"ה. [עד כאן ממה שאמרתיו כבר בענין זה].

פ

הקדמה ליישוב קושיא יח (באופן שני)

ועוד יש להוסיף, על פי שביאר הבני יששכר ברברי רש"י פרשת בא עה"פ פסח הוא לה', הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים. ולכאורה אינו מובן המשך מרישא לטיבא, ומה בעי רש"י בזה

קען אָבער זיין נאָך [בביאור דברי הגמרא סוף מנחות].

[דהנה] ס'שטייט אין בני יששכר³², [לבאר וואָס] ס'שטייט ביים קרבן פסח (בא יב, יא) פֿסח הוא לה', [ופירש שם רש"י]³³ הפסח קרוי על שם הדילוג והקפיצה, [וזהו ביאור הכתוב] פֿסח הוא לה', [ומסיים רש"י] ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים. פרעגט ער, וואָס וויל עפעס רש"י האָבן [מיט דעם וואָס] ער הייסט טון עבודותיו לשם שמים. וועלעכעס [מצוה] ברויך מען [דען] נישט טון לשם שמים. ער טייטשט [תיבת] לה' אַז מ'זאָל טון כל עבודותיו [לשם שמים, וקשה מאי צריך למימניהו, וכי] וועלעכעס [מצוה איז] דען נישט [אזוי].

³⁰ מלשון הגמרא בזבחים (ב: ג.) בסוגיא דסתמא לשמן.

³¹ פירוש: מוֹך צו האָבן, זיך צו פאַרכטן.

³² רבינו בזהירות לשונו נמנע מלסיים גמר הלשון.

³³ ברש"י בא (שם): פֿסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים, וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט. ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים דרך דילוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח.

זָאָגט ער אויף דעם, לאַראַיִתִּי [בזה] פֿירוש המתיישב על הלב. אַזוי זאָגט דער בני יששכר.

פא

וביאר על פי דברי הגמרא בקידושין, שהקשו רמאחר שיש חוקש בין קידושין לגירושין ללמד שיכולין 'לקדש בשטר', אם כן נומא שיוכלו גם 'לגרש בכסף'. ומשני, דסברא הוא דאין סניגור נעשה קמיגור. והקשו דאם גם 'בשטר' נומא הכי, ומשני דשאני שטר שבכל אחד מפורש בו ענינו, וניכר כי מילי דהאי שְׁטָרָא לְחוּד, ומילי דהאי שְׁטָרָא לְחוּד

[וכדי לפרש זה] זאָגט ער אַזוי.

[דהנה] די גמרא זאָגט^{טו}, ותהא אשה מתגרשת בְּכֶסֶף. אַזוי ווי זי ווערט מתקדשת בְּכֶסֶף, לאַז זי מתגרשת ווערן בְּכֶסֶף.

ענטפערט די גמרא, [ווייל] אין קְטָגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר [וכן אין סניגור נעשה קטיגור, ואן מן הראוי שהכסף שהוא הסניגור לקידושין, יהיה גם הקטיגור לגירושין].

פרעגט די גמרא [והלא] בְּשֵׁטֶר איז דאָך אויך אַזוי, זי ווערט מקודשת בְּשֵׁטֶר, און גִּט'ן גט מען אויך בְּשֵׁטֶר, לאַמְךָ [דאָרט] אויך זאָגן אין קְטָגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר.

ענטפערט די גמרא, מילי דהאי שְׁטָרָא לְחוּד, ומילי דהאי שְׁטָרָא לְחוּד. דעס [אצל 'שטר'] איז דער הויפט די ווערטער [הכתובין בו], און דאָרט [בשטר קידושין] איז דאָ 'אַנדערע ווערטער', און דאָ [בשטר גירושין] איז דאָ 'אַנדערע ווערטער'.

פב

והנה לפי זה יש לחקשות האך לקחו טלה לקרבו לקחו טלה, שזה היה גם עבודה זרה של מצרים, ואם כן יש לומר דאין קמיגור נעשה סניגור. ולזה אמר הכתוב וְאִמְרָתָם וְכַח פֶּסַח הוּא לָהּ, שיאמרו להדיא שהוא לשם ה', ואם כן יהיה מילי דהאי לְחוּד ומילי דהאי לְחוּד. וזהו גם כן כוונת רש"י במה שהוסיף לכתוב ואתם עשו את כל עבודותיו 'לשם שמים'

[ולפי זה] זאָגט ער אַזוי^{טו}.

^{טו} בגמרא קידושין (ה): ומנין שאף בשטר [יכולין לקדש] וכו', אמר קרא (תצא כד, ב) וַיֵּצְאָה וְהָיְתָה, מקיש הויה ליציאה, מה יציאה [גט] בשטר, אף הויה [קידושין] נמי בשטר. ואקיש נמי יציאה להויה, מה הויה בכסף אף יציאה בכסף, אמר אביי יאמרו כסף מכניס כסף מוציא, סניגור יעשה קטיגור. אי הכי שטר נמי יאמרו שטר מוציא שטר מכניס, קטיגור יעשה סניגור. מילי דהאי שטרא לְחוּד ומילי דהאי שטרא לְחוּד [פירש"י: בזה כתוב לשון כניסה, וזה מפורש לשון יציאה]. הכא נמי, האי כספא לְחוּד והאי כספא לְחוּד [כשהוא נותנו מפרש על מנת מה הוא נותן]. טיבצא מיהא חד הוא [אינו נזכר בתוכו אם להוציא אם להכניס].

^{טו} בני יששכר (ניסן ב, א): בפרשת היום [דפרשת החודש] (בא יב, יא) וְכָכָה תֵּאָכְלוּ אֹתוֹ וכו', פֶּסַח הוּא לָהּ, ופירש רש"י, הקרבן קרוי פסח על שם הדילוג וכו', ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים עכ"ל. הנה עקבותיו לא נודעו מאי בעי בזה, לא ראיתי בזה דבר המתיישב על הלב. ○ והנני אומר בדרך צחות, על פי מה שפירשנו בפרשת וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וכו', וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כְּבוֹד ה' (שמי ט, ח), דמיותר ולא נודע פירושו, וכבר דיברו בזה רז"ל במדרשיהם. ○ ואמרנו דהנה קיימא לן אין קטיגור נעשה סניגור, על כן אין משמשינן בבגדי זהב מכפנים, ואין תוקעין בשופר של פרה (ראש השנה כז), והנה בכאן [כתובי] (שם, ב) קח לך עֵגֶל בֵּן בָּקָר לְחֻשָּׁתָא, [ופירש"י] לכפר על מעשה וכו', [וקשה דאם כן] אדרבא נעשה סניגור. ○ ונראה לפרש על פי מה שאמרו בגמרא [קידושין ה], כיון דמקשינן יציאה להויה, תהא אשה מתגרשת בְּכֶסֶף. ומשנינן, יאמרו כסף מכניס כסף מוציא, אין סניגור נעשה קטיגור. ומקשינן אם כן שטר נמי, ומשנינן מילי דהאי שטרא לְחוּד ומילי דהאי שטרא לְחוּד. ובזה יתבאר לך הכתוב, הגם שאין קטיגור נעשה סניגור, אף על פי כן זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, שתאמרו בדיבור שאתם עושים אֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה', והתם אמרו אלה אלהיך וכו' (תשא לב, ח), וממילא מילי דהאי לְחוּד ומילי דהאי לְחוּד, והבן. ○ והנה בכאן נמי קשה, על פי מה שאמרו רז"ל (שמות רבה טז, ב) [בפסוק] מִשְׁכּוֹ וקחו לָכֶם צֶאֱן (בא יב, כא), מִשְׁכּוֹ ידכס מעבודה זרה, שהיו עובדין לעבודה זרה של מצרים, מזל טלה, וקחו לָכֶם צֶאֱן למצוה. וקשה הלא אין קטיגור נעשה סניגור. אבל מבואר הוא בפסוק וְאִמְרָתָם וְכַח

זיי האָבן גענומען אַ טָלָה אויף קרבן פסח, [און] זיי האָבן דאָך פריער געדינט לְטָלָה [שהוא עבודה זרה של מצרים]. נו איז דאָך אַ קְשִׁיָּא [והלא] אֵין קְטִיגור נַעֲשֶׂה סַנְגוֹר, ווי קענסטו עפעס נעמען, אַזעלעכן וואָס מ'האָט פריער געדינט די עבודה זרה, נעמסטו לָהּ. מוז איך דאָך זאָגן אַז ס'מוז זיין מילי דהאי [לחוד, ומילי דהאי לחוד, אַז] מ'מוז 'זאָגן' טאַקע אַז 'דאָס' איז לְשֵׁם שְׁמַיִם, אַזוי איז [עס בבחינת] מילי דהאי שְׁטָרָא לְחֹד [ומילי דהאי לחוד].

איבערדעם זאָגט ער [ברש"י, דכאן יש צורך מיוחד, אַז] ואתם עֲשׂוּ את כל [עבודותיו לְשֵׁם שְׁמַיִם], איר זאָלט 'אַרויסזאָגן' [אַז] פֶּסַח הוּא לָהּ, דאָס מוז מען 'אַרויסזאָגן'.

פג

[און] מיט דעם טייטשט ער^{פח} [אויך] וואָס רבן גמליאל האָט געזאָגט^ט כָּל שְׁלָא 'אַמְר' שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים בְּפֶסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻכּוֹתוֹ, [ווייל] דאָרט מוז מען 'אַרויסזאָגן' אַז מ'טוט עס לָהּ.

פֶּסַח הוּא לָהּ' (בא יב, כז), ומילין דהאי לחוד ומילין דהאי לחוד. וזהו הרמז בכאן בציווי (שם, יא) גם כן פֶּסַח הוּא לָהּ, ומפרש רש"י, פֶּסַח נקרא הקרבן, ומזוז הכתוב, הקרבן הזה עֲשׂוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, כי אין קטיגור נעשה סניגור, הבן הדבר. ○ וכבר דברנו בזה באריכות (מובא להלן) בפירוש ההגדה בדברי רבן גמליאל כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו וכו', עיין שם.

^{פח} בבני יששכר (ניסן ה, יח): ורעננה חלקי בדברי רבן גמליאל, רבן גמליאל הִיא אומר כָּל שְׁלָא אֲמַר שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים אֲלוּ בְּפֶסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻכּוֹתוֹ. הנה התמיה מימי קדם, למה לא יצא ידי חובתו אם לא אמרן בפה, והיכא רמזא. ○ ונראה לפרש דהנה קיימא לן בכל מקום אין קטיגור נעשה סניגור, על כן אין משמשינן בכגדי זהב בבית קודש הקדשים, ואין תוקעין בשופר של עגל. והנה בכאן דרשו חז"ל מִשְׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֶאֱן, משכו ידיכם מעבודה זרה, שהיו משוקעים גם הם בעבודה זרה של מצרים, וקחו לכם למצוה צֶאֱן לעבודת השי"ת, ותהי זאת כפרתכם, וְרֵאִיתִי אֶת הָהֶם וּפְסָחְתִּי וכו'. והנה קשה, הלא הצאן היה עבודה זרה של מצרים, והם עבדו את הצאן, וא"כ איך תהיה זאת למצוה ולכפרה, והלא אין קטיגור נעשה סניגור. ○ ונראה לתרץ על פי מה שאמרנו בגמרא ותהא אשה מתגרשת בכסף, דמקשינן יציאה להויה, ומשני סברא אין סניגור נעשה קטיגור, ומקשינן אם כן שטר נמי, ומתרץ מילי דהאי שטרא לחוד ומילי וכו'. אם כן בזה יש לתרץ גם בכאן, דאמרה תורה וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ' וכו', ובאמירה תליא מילתא, הנה מילין דהאי לחוד ומילין וכו'. ○ הנה לפי זה, זהו הדבר המבואר בתורה. והנה בא רבן גמליאל וחדש לנו, כי לא בפסח בלבד הדברים אמורים, רק גם במצה ומזמר צריכים לאומרים בפה מטעם הנה"ל. דהנה כתיב במצה (בא יב, לט) וַיֹּאפֶן אֶת הַבֶּצֶק וכו' עֲגַת מִצּוֹת וכו' כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַקְּמָהּ וכו', הנה מה שלא יכלו להתמקמה ידוע הוא על שהיו משוקעים כבר ב"ט שערי טומאה, הנה זכר המצה הנה הוא ג"כ כמזכיר עון, הגם שהוא כעת למצוה ולכפרה, [והלא] אין קטיגור נעשה סניגור. אבל הוא ג"כ לְזָכוּת, וגם צדה לא עשו להם (שם), זה הוא מה שזוכר השי"ת לישראל (ירמ' ב, כ) כֹּה אָמַר ה' יְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ וכו' לְתַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא יְרוּעָה, נמצא בְּדִבְרֵי בְּפֶה הטעם, מילי מילי קתני, ולא מיקרי קטיגור נעשה סניגור, כי מילי דהאי לחוד וכו'. ○ וכן במזמר, וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּחֶמֶד וּבְלִבָּנִים (שמות א, יד), ידוע מכתבי מרן האריז"ל (פרע"ח שער חג המצות פ"א) שהיו נשמות גדולות מן דור הפלגה שהמרו אמרי קל והכעיסוהו בחומרם ובלבנים, על כן זאת היתה לאבותינו במצרים, לתקן עונם בשעבוד חומר ולבנים שממדין חיי האדם. אבל אלו שהמרו בדור הפלגה לא היו אז אבותינו, והיו נקראים 'אבותינו' כשנתנטעו הנשמות בורעו של יעקב, והמה תקנו כל הנשמות הללו. ולפי זה תבין דגם על מזמר יקשה, דהנה הוא רומז על קטיגור חומר ולבנים שממדין וכו', הנה הוא כמזכיר עון של חומר ולבנים של דור הפלגה, ואין קטיגור נעשה סניגור. אבל התירוץ הוא אנו עושין זכר 'לאבותינו', ודור הפלגה לא היו אבותינו, ואבותינו במצרים המה השתדלו בעבודתם לתקן, וא"כ גם בזה מילי מילי קתני. ○ וזהו שאמר רבן גמליאל כָּל שְׁלָא אֲמַר שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים אֲלוּ בְּפֶסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻכּוֹתוֹ, דהן המה כולם מזכירים חובה, ואין קטיגור נעשה סניגור, אבל כיון שאומרן בפה טעם עשייתן, הנה מילין דחובה לחוד ומילין דזכות לחוד, ולא שייך בזה אין קטיגור נעשה סניגור, ויצא האדם מידי 'חובה', ויעמדו לו המצות לזכותו ולמליצי יושר, אמן.

^ט בהגדה של פסח: רבן גמליאל הִיא אומר, כָּל שְׁלָא אֲמַר שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים אֲלוּ בְּפֶסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻכּוֹתוֹ, וְאֲלוּ הֵן, פֶּסַח, מִצָּה, וּמְזוֹר. פֶּסַח שְׁהִיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים וכו', על שום שְׁפֶסֶת הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא על בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שְׁנָאֲמַר, וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ' אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי כְּנִי שִׁשְׁרָאֵל בְּמִצְרַיִם וכו'. מִקֵּה זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים

ער זאָגט דאָרט באַריכות, איך וועל נישט נאָכזאָגן דאָס אַריכות הדבָּרים. כ'וועל נישט מאַריר זיין.

פר

ישוב קושיא יח (באופן שני)

והנה חשש זה שייך גם בשאר הקרבנות, שמקריבין עתה בהמה, ולשעבר היו עובדין לבהמות במצרים. ולזה הקפידה התורה שלא להזכיר בקרבנות שום שם אחר וולת שם הוי"ה בלבד, שהוא שם שאינו מותרתף לשום ענין אחר. בכדי שיהיה הכוונה והאמירה מפורשת לשם ה', ואז יהא בבחינת מילי דהאי לחוד

על כל פנים [כמו כן יש לומר גם בשאר כל הקרבנות, אז] דאָ מוז מען אַרויסזאָגן [שהוא נעשה לה']. זעט עפעס אויס [דגם בכל הקרבנות] איז דאָס נוגע, די בחינה [שכתב הבני יששכר לענין קרבן פסח]. וואָרן לעולם די קרבנות זענען געווען פונקט אַזא מין זאך [כעין מה שהם עושים לעבו"ז], און די זעלבע בַּהֲמָה וואָס מ'האָט פריער געדינט דערמיט די עבודה זרה [הקריבו עתה לה', ולכן] האָט מען געמוזט אַרויסזאָגן אַז ס'איז לשם שמים, וואָרן אַז נישט איז עס [שייך החשש של] אַין קטגור נַעֲשֶׂה סַגּוּר.

[וכעין] אַזוי ווי מ'טאָר נישט גיין אין קיין בַּגְדֵי זָהָב [לפני ולפנים], ווייל [דער זהב] דאָס איז געווען אַן עגל, [איז] אַין קטגור נַעֲשֶׂה סַגּוּר.

[וכן בקרבנות] אין דעם זעלבן [מין בהמה] וואָס מ'האָט געדינט די עבודה זרה, דאָרט קאָן מען נישט טון לשם שמים, 'די זעלבע' קאָן מען נישט טון, [רק בתנאי דכשעושיין כן] מוז מען אַרויסזאָגן [שהוא נעשה] לשם שמים.

אַזוי זאָגט דער בני יששכר [לענין הקרבן פסח, וכמו כן שייך זה גם בשאר קרבנות].

[ולזה הקפידה התורה להזכיר בקרבנות רק שם הוי"ה בלבד, שהוא שם המיוחד להקב"ה ואינו מותרתף עם שום ענין אחר. דהכוונה שיוזכירו להדיא בפה את שם ה' על הקרבנות, כדי שיהיה בבחינת מילי דהאי לחוד ומילי דהאי לחוד, ולא יהיה עוד מקום להחשש דאין קטיגור נעשה סיניגור].

פה

ישוב הקושיות בפסוק ויקרא אל משה

ישוב קושיא ו

ועל דרך זה יבואר בכוונת תיבת 'לאמר' הנאמר בפרשה, דהכוונה שיאמרו להדיא על הקרבנות שהם לשם ה'

מיט דעם קאָן מען פאַרענטפערן, האָב איך געקלערט, נאָך אַ פֿשט אין דעם לאַמֵּר.

על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאֵלם. שְנֵאָמַר וַיֹּאמְרוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמֵץ כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵת, וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. מִרּוּר זֶה שְׁאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מֶה, עַל שׁוּם שְׁמִרְרוֹ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּצְרַיִם. שְנֵאָמַר, וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וכו'. [ומקורו במשנה פסחים (קטז)].

כמבואר במשנה ראש השנה (כו.): כל השופרות כשרים, חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן, אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר (יהושע ו, ה) בַּמִּשְׁךְ בָּקָרָן הַיּוֹבֵל.

ובגמרא שם: שפיר קאמר רבי יוסי. ורבנן, כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן, דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי וכו'. עולא אמר, היינו טעמא דרבנן, כדרב חסדא, דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה, לפי שאין קטיגור [פירש"י: זהב העגל] נעשה סניגור [ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא] וכו'. [ועיי"ש עוד].

וואָרן [כאן בפרשה ראשונה דקרבנות] איידער דער בורא כל עולמים האָט געהייסן מקריב זיין קרבנות, שטייט [שוין עקסטער] דבר ואמרת.
[נאָר ווייל בין] קרבנות, דעם קרבן [שהוא מאותו מין בהמה], נו [אז] מן הבהמה מן הקרבן ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, [אם כן לכאורה הלא] מיט דעם האָט מען דאָך געדינט די עבודה זרה [נאין קטיגור נעשה סניגור, אלא מאין] מוז מען דאָך אַרויסזאָגן לשם שמים, [און] דאָס איז דער [איבעריג] 'לאמר' פריער, ויקרא אַל משה וידבר ה' אֵליו מאהל מועד 'לאמר', ער זאָגט וידבר ה' אֵליו מאהל מועד 'לאמר', זאָלסט אַרויסזאָגן [שהוא] לה'.

פו

ישוב קושיא א (באופן ראשון)

וניחא גם מה שדקדקנו לפירוש הרבינו בחיי דקאי פסוק הראשון על סוף פקודי, דאם כן גם אצל וידבר לא היה לו להזכיר שם ה'. אבל לדרכינו אתי שפיר, דלכן הזכיר שם שם ה', כדי שתהא קאי על זה תיבת 'לאמר', דהכוונה לומר שם ה' על הקרבן
לכאורה מיט דעם איז פאַרענטפערט וואָס איך האָב געפרעגט פריער (בקושיא א) [למה לא הזכיר שם הקורא בתחלת הפסוק ויקרא אַל משה].
דער רבינו בחיים תירוץ איז גוט, דער ויקרא אַל משה גייט אַרויף [אויף סוף פרשת פקודי, ולכן אצל ויקרא אל משה] דאָרט האָט נישט געדאַרפט שטיין קיין ה'.
איי [מה שהקשינו] וואָס דען דאָרף [עס] שטיין ביי וידבר [ה' אֵליו].
ווייל דאָס איז עפעס אַנדערש, דאָ איז דער פֿשט וידבר אֵליו ה' 'לאמר', דו מוזט זאָגן און מַזְכִּיר זיין כביכול דעם בורא כל עולמים, דעם נאָמען פונעם בורא כל עולמים אויף אַ קרבן, מוז מען אַרויסזאָגן. [ווייל] אַז נישט איז נישט גוט, איז אין קטגור נעשה סניגור, ווייל מ'האָט צו דעם געדינט די עבודה זרה. דאָס קען זיין אפשר.

פו

הוספה לישוב קושיא ו

וגם יש לפרש לדרכינו בביאור תיבת 'לאמר', דזה קאי על הפסוק שלאחריו באומרו אדם כי יקריב לה'
אָדער איז דער פֿשט [אָזוי אין פסוק, דהזכרת שם ה' הנרמז בתיבת 'לאמר', הוא מה שאמר אחר כך] אָדם כי יקריב לה'.
דאָס ברור' מען זאָגן, אָדָם כי יקריב לה', דאָ מוז מען אַרויסזאָגן לה' ^ע, ווען מ'ברענגט אַ קרבן.

^ע והיינו לכוון בלב להדיא שהוא לשם ה', וכן לשם שאר הדברים דבמשנה זבחים דלהלן. ולשון ארויסזאָגן בכאן היינו כוונה 'במפורש', ולא סמכין אסתמא לשמה לכתחלה. וכמבואר בסוגיא דריש זבחים, ולפי מה שפסק הרמב"ם (מעשה הקרבנות ד, י"א) כתנא קמא דזבחים (מ.), ולא כר' יוסי שם. ונרק בדיעבד כשר, ואינו פוסל בדיעבד אלא במחשבת חוץ למקומו או חוץ לזמנו, או שחשב בהדיא לשם זבח אחר, לפי מה שפסק הרמב"ם (שם, ובהל' פסולי המוקדשין יג, א). אמנם לדעת התוספות (זבחים ב: ד"ה קיימי) גם בדיעבד פוסל בשלא לשמה, ואף לר' יוסי, ולא קאמר ר' יוסי אלא דסגי במחשבה וא"צ דיבור אף לכתחלה, עיי"ש. - אמנם יש לומר עוד, דרבינו כוונתו כאן לשיטת התוספות (שם) דמשמע דס"ל דלכתחלה צריך גם דיבור, לדעת הת"ק, ומה שאמרו בגמרא דסתמא כשר היינו ג"כ בסתמא דדיבור, כזה הכשר בדיעבד, אבל במחשבה צריך גם בדיעבד. ועיין כזה בספר קדושת יום טוב (למהר"ט אלגאזי, סימן לה). [ועיי"ש עוד מה דשקיל וטרי אם יש פלוגתא בין הת"ק ור' יוסי, או שר' יוסי רק מוסיף את"ק]. וע"ע בתוספות בבא מציעא (מג: ד"ה החושב), ובשיטה מקובצת שם.

[וכן] זָאָגט דאָך טאַקע די גמרא אַזוי^כ, אַז מ'דאַרף צו זאָגן, [דהקרבן] ברויך צו זיין לשם שמים, ברויך מען צו זאָגן [ולכוון] לה', [און] לְשֵׁם זָבַח.

פח
היוצא לנו מכל זה:

ס'איז אַ כָּלֵל גָּדוֹל.

פון דעם קאָן מען זען ווי ווייט מ'דאַרף זיך צו היטן טאַקע [שלא לעשות כמעשי האפיקורסים ועובדי עבודה זרה], - נאָר דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט דאָ אַן 'אויסנאָם', ביי קָרְבָּנוֹת, - מ'זאָל זיך היטן אַז דעם לא עלינו, דעם רחמנא ליצילן וואָס ס'ווערט געטון דורך עובדי עבודה זרה, און [כל שכן] דורך מינים און אפיקורסים, דעם טאָר מען נישט טון.

דאָרט טאָר מען נישט גיין. [כדי] מ'זאָל נישט נמשך ווערן [אחריהם].
דאָס איז אַ כָּלֵל גָּדוֹל.

פט

על כל פנים דאָ [בענין הקרבנות] איז געלעגן ענינים גבוהים וואָס מ'האָט געברויכט האָבן דאָ קָרְבָּנוֹת, אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט [ס'איז דאָ] די פריעריגע טעמים [במה שהקריבו קרבנות לה' גם לפני שהיה עבד בעולם], איבערדעם איז דאָס געבליבן אַזוי.
[ולכן] האָט מען זיך כאָטש געמוזט באַוואַרענען [אויף] אַזויפיל, [נשיכירו בזה שהוא לשם שמים. וייל] אָבער האָט מען נאָך געדאַרפט האָבן סייַעֲתָא דְשָׁמְיָא [זאָ] מ'זאָל נישט חלילה 'פאַרפאַרן' [מדרך ה'].
גרויס זיהירות האָט מען נאָך געדאַרפט האָבן דערביי.

צ

ישוב קושיא יז (באופן ראשון, לדרך הרמב"ן)

היצט לאַמיר'זשע זען היצטערט [לבאר] דער מדרש, וואָס זיי האָבן זיך געשראָקן פאַר קָרְבָּנוֹת.
קאָן מען פאַרענטפערן היצט אויף צוויי אופנים.

צא

לפי דרך הרמב"ן טעם הקרבנות הוא להכניע לב האדם לה', במה שיחשוב שהיה ראוי לעשות עמו כן, אלא שהקב"ה בחסדו נתן לכפר בהקרבנות נפש הבהמה תמורת האדם

קודם [באופן ראשון] לויטן רמב"ן'ס טעם וואָס איך האָב נעכטן נאָכט גערעדט

^כ במשנה זכחים (מו':): לְשֵׁם שֶׁשָּׁה דְּכָרִים הִזְבַּח נִזְבָּח, לְשֵׁם זָבַח [פירש"י: לאפוקי שינוי קודש, כגון לשם זבח אחר], לְשֵׁם זִבְחָה [לאפוקי שינוי בעלים, והא ילפינן להו מקראי בפרק קמא (דף ד:)], לְשֵׁם הַשֶּׁם, לְשֵׁם אֲשִׁים, לְשֵׁם רִיחַ [לשם אשים, לשם ריח, בגמרא מפרש לאפוקי מאי, ויליף לה מקרא], לְשֵׁם נִחוּחַ. וְהַחֲטָאת וְהָאֵשֶׁם, לְשֵׁם חֲטָא [לשם חטאו שהוא מביאו עליו].

ובגמרא שם: אמר רב יהודה אמר רב, עולה, לשם עולה [פירש"י: קרא קדריש, עלה אשה ריח נחתה לה' (בפרשתן א, ט). ואע"ג דלאו בשחיטה כתיב, אשכחן ליה בשלמים גבי זביחה, והקריב מזבח השלמים אשה לה' (שם ג, ט) שתהא זביחה לשם שלמים, לשם אשים, לשם שם. והאי דנקט הכא קרא דעולה משום דכתיבי כולהו, גביה וגבי שלמים לא כתיב בההוא קרא לריח נחתה, לאפוקי לשם שלמים דלא. אֲשִׁים, לשם אֲשִׁים, לאפוקי כבבא דלא [על מנת לעשותה, חתיכות צליות בגחלים, קרבנא"ש בלע"ז, ודוגמתו בעירובין (כט): ונייתי הוגנא דערכתא ונכביב וניכול]. רִיחַ, לשם ריח לאפוקי אברים שצלאן והעלן דלא, דאמר רב יהודה אמר רב אברים שצלאן והעלן אין בהן משום ריח [דכיון דצלאן חתילה חוץ למערכה, תו לא מסקי ריחא]. נִחוּחַ, לשם הנחת רוח [נחת רוח לפני הקב"ה, שאמר נעשה רצונך]. לה', לשם מי שאמר והיה העולם.

דערפון^צ, אז דאָס קרבן איז געווען [ווייל] מ'האָט אָנגעקוקט [ומחשב בנפשו] אַז דאָס האָט מען אים געברויכט צו טון [להאדם המביא]. די אַלע זאכן וואָס מ'האָט געטון מיטן קָרָבן, דאָס איז געווען תְּמוּנָתוֹ [של האדם].

ממילא [פון] די אַלע פֿעולות וואָס מ'האָט געטון מיטן קָרָבן, זעט מען דאָך חלילה אַז דאָס איז מען 'ווערד' [שראוי לעשות עמו כן] חס ושלום אַז מ'זינדיגט, נאָר דאָס קָרָבן איז תְּמוּנָתוֹ.

צב

והנה אף שאמרו דכל העוסק בתורה הוא כאילו הקריב קרבן, ולרבא אף עדיף מקרבן, והו סני רק בזמן שאין ביהמ"ק קיים, אבל בזמן המקדש כשיכולין להקריב קרבן, צריך להקריבו בפועל

[דהנה] לאָמיר זען, די גאַנצע מימרא^{צב} [על הפסוק] וְזֹאת הַתּוֹרָה, אַז [עסק התורה הוא] בַּמָּקוֹם עוֹלָה און בַּמָּקוֹם מְנַחָה. דאָס איז דאָך געזאָגט געוואָרן ווען מ'קען נישט מַקְרִיב זיין [בפועל].

[אַבער] ווען מ'קען, ברויך מען דאָך מַקְרִיב זיין אַ קָרָבן, ווערט מען נישט פֿטור מיט קיין שום זאך, אפילו מ'איז עוסק בתורה. [ווייל] אַז די תורה הקדושה האָט אַזוי געהייסן [להביא קרבן], ברויך מען אַזוי צו טון.

[נאָר] דער פֿשט איז, ווען ס'איז נישטאָ קיין קָרָבנות, איז עס 'בַּמָּקוֹם' [קָרָבנות. וכן] איז דאָס אַז אַין צריך לא עולה ולא מנחה, נאָר וְזֹאת הַתּוֹרָה [לעסוק בתורה].

[ווי] ס'שטייט^{צב}, רבא זאָגט אַין צריך, [נר] קאָן איך דען זאָגן [לשון כזה] ווען מ'איז מְחֻוֵּב [בהבאת קרבן, 'שאין צריך' להביאו, והיינו] בזמן שבית המקדש קיים.

[ומצינו שרבי ישמעאל בן אלישע]^{צד} ער האָט אויפגעשריבן [אפילו בזמן הזה, כן] לכשיבוא הבית המקדש [אביא חטאת שמינה]^{עב}.

[אלא מה שאמרו דהעוסק בתורה הוא במקום קרבנות, או שאין צריך], דאָס שמועסט דעמאָלטס ווען מ'קאָן נישט [ברענגן בפועל].

^{צב} בגמרא מנחות (ק:): אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (צו, לו) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולזֶשֶׁם, כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. ◦ אמר רבא, האי לעולה למנחה 'עולה ומנחה' מיבעי ליה, אלא אמר רבא, כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם. ◦ אמר רבי יצחק, מאי דכתיב זאת תורת החטאת (שם ו, יח), וְזֹאת תּוֹרַת הָאֲשָׁם (שם ז, א), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

^{צד} כמבואר בגמרא שבת (יב:): לא יקרא לאור הנר [בליל שבת], שמא יטה. אמר רבי ישמעאל בן אלישע, אני אקרא ולא אטה, פעם אחת קרא וביקש להטות, אמר כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר. רבי נתן אומר, קרא והטה, וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה.

^{עב} והרי דהא דמהני קריאת הפרשה הוא רק על עתה לפי שעה, אבל לעתיד כשכבר יוכלו להקריב בפועל, ישלימו גם הקרבנות שחסרנו בזמן הזה. - וכמבואר בבני יששכר (ראש חודש ב, ח) וז"ל: וכבר חקרנו להלכה, מי שמחויב עולה או חטאת וכיוצא, הגם שאמר פרשת עולה ופרשת חטאת לצאת ידי חובתו, עם כל זה לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, יהיה מחויב להקריב קרבן המחויב עליו מאז. וראיה מר' ישמעאל בן אלישע שכתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, עם היות דודאי אמר פרשת חטאת תיכף. והנה אמרו בגמרא יומא (פ) האוכל כזית חלב בזמן הזה, יכתוב על פנקסו וכו'. ◦ וכן כתב הרב הגדול הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות, על קרבנות ציבור שבחובה, כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו נהיה צריכים להקריב בכל שבת ובכל חודש כל קרבנות המוספין שחסרנו כל ימי גלותינו, וכמו שכתבתי לעיל (שם, ג). עם היות שאנחנו מקיימין גם בימי גלותינו ונדשקלמה פרים שפתינו, ואומרים מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו פרשיות המוספין, עכ"ז אין אנתנו יוצאים ידי חובה לגמרי רק לפי שעה, ובמהרה בימינו נשלם חובתנו כי ד' הטובה עלינו. [וכן כתב עוד שם (ז, ג), ובספרו דרך פקידך בהקדמה (הקדמה ה, אות ז), עיי"ש].

צג

ולזה כששמעו ישראל דצריכין להקריב קרבן לכפרת החטא, בכדי שיהיה זה תמורת האדם. הבינו מזה גודל הפגם והעונש הראוי לבוא על החטאים, ולכן מזה נתייראו, מה יהיה עם מי שלא יהיה ביכולתו להביא קרבן

איבערדעם [ווען] אידן האָבן געהערט פֿרשֶׁת קִרְבָּנוֹת, האָבן זיי דאָך געזען וואָס מ'טוט מיט דעם קִרְבֵּן, און דאָס דאַרף מען רעכענען [שהיה ראוי לעשות כן להאדם עצמו, וכאילו נעשה בו]. האָבן זיי געזען [דערפון] 'וואָס' ס'קומט פֿאַר אַ חָטָא, האָבן זיי זיך זייער שטאַרק דערשראַקן.

אַזוי ווי ביי די פֿתֶּ שֶׁל לִסְטִים, [שאמרו] מַה דְּחִילוֹ שׁוֹלְטָנָא הָדִין, ווי פֿתְּדִיג איז [דאָס].

צד

ובעיקר נתייראו, מה יהיה בזמן שאין בית המקדש קיים, כשלא יוכלו להקריב הקרבנות לכפר בבהמה תמורת נפש האדם

און [בעיקר נתייראו] וואָס טוט מען [בזמן שאין בית המקדש קיים] ווען ס'איז נישטאָ קיין קִרְבָּנוֹת, [ונתייראו] וואָס [פֿאַר] אַ זאך קאָן דאָס זיין חלילה, תְּמוֹנָה זֶה חס ושלום.

צה

ועל זה השיב להם הקב"ה התעסקו בתורה ואין אתם יראים מכל אלה, בזמן שאי אפשר לאדם להקריב קרבן, אז יש עצה שיעסקו בתורה באמת, וזה יעלה לו במקום קרבן לכפר על נפשו

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, ווען ס'איז נישטאָ קיין קִרְבָּנוֹת, איז דאָ די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה.

אַזוי ווי איך האָב נעכטן געזאָגט^{צו} [לבאר] די גמרא^{צג}, אַז ווען ס'איז נישטאָ קיין קִרְבָּנוֹת, איז כל העוסק בתורה עולה, כאילו הקריב עולה.

[וזה שאמרו במדרש, שאמר להם אֵל תתייראו, התעסקו בתורה] איר וועט עוֹסֵק זיין בתורה וְאִין אֶתֶם יִרְאִים. [ובפרט]^{צד} אַז מ'זאָל עוֹסֵק זיין בתורה 'בְּאַמֶּת', תּוֹרָה לְשִׁמָּה.

אַז דער אייבירשטער העלפט [אַז] מ'איז זוכה מ'איז דבוק אין די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, איז דאָס אַליין בְּמָקוֹם פון די קִרְבָּנוֹת, נעמט עס אַרויס פון דעם פֿחד.

צו

איז דאָס דער תּירוץ [שהשיב להם הקב"ה].

און דאָס איז געווען דער פֿחד [מה שנתייראו בשומעם פרשת הקרבנות]. ס'איז איינס.

^{עו} עיין בזה לעיל בהערה כו. אמנם ענין זה [בביאור דברי הגמרא סוף מנחות] לא נכתב שם, וכנראה שלא נרשמו כל חלקי הדרוש של ליל שב"ק [נאו אולי נדפס חלק זה בדרוש אחר].

^{עז} הוספנו כן, על פי דברי רבינו בדברי יואל פרשת צו (עמוד קטז-קצ"ו) דגם תורה שלא לשמה הוא כאילו הקריב קרבן, וביאר שם בזה פלוגתא ריש לקיש ורבא שם בסוף מנחות, דריש לקיש דאמר דהעוסק בתורה כאילו הקריב קרבן, היינו בתורה שלא לשמה, ורבא דאמר דאין צריך קרבן, והיינו דס"ל כי עסק תורה עדיפא מקרבנות [וכמו שהביא רבינו שם בשם העינין יעקב במנחות שם, והקדמת ספר סמיכת חכמים], היינו בתורה לשמה. - וכן הוא בדברי יואל שם [סוף עמוד קלה] שמבאר שם החילוקים בין עוסק בתורה קרבן, להמקריב קרבן בפועל, וכתב שם באחד מהחילוקים דקרבן צריך לשמה, ובעסק התורה מהני אף בשלא לשמה. [ועיין עוד בדברי יואל שם (עמוד קיב-קק)], דאף באינו לומד להתייגע לברר ההלכה של קרבנות, אלא לומד באמירה בעלמא, גם כן נחשב כאילו הקריב קרבן. אמנם עיין עוד שם (עמוד קכ) דלענין קרבן עולה הבא לכפר על הרהורי הלב, צריך עכ"פ שיהיה עסק תורתו בטהרת הלב, ולא יהיה לבו פונה מדרך האמת ע"י נגיעותיו, עיי"ש].

צו

ישוב קושיא יו (באופן שני, לדרך הרמב"ם)

ולמען הרמב"ם יש לומר, דכששמעו ישראל פרשת הקרבנות שהוא ענין יצא מן הכלל, שלא צוה התורה למנוע לגמרי ממה שעושים העובדי עבודה זרה כן, כדרך שצוה בשאר מצוות, לכן נתייראו ישראל שמה יבואו ח"ו להמשך עוד אחריהם

וידעראום [לויטן טעם הרמב"ם] קאָן זיין נאָך אַ פֿשט.

זיי האָבן זיך געשראָקן [ווייל] זיי האָבן דאָך געוואוסט אז זיי האָבן געדינט די עבודה זרה [בכך], צו דעם אַלעמען [לכל אלו הבהמות], און מ'הייסט זיי 'מיט דעם' דינען [להבורא ית'], האָבן זיי דאָך מוֹרָא געהאַט [אז] זיי זאָלן נישט נמשך ווערן [עוד אחריהם].

צח

הקדמה לישוב קושיא מז

והנה הגולגות היותר גדול, הוא כשאדם נכשל בחטאים. ועל זה אומרים שהקב"ה מציל עני ואביון מ'מגזלו'

[ולזה המשילו זאת במדרש לענין כת של לִסְטִים. דהנה להכשל בחטא ולסור מדרך ה'] דאָס איז דאָס גרעסטע גִּזְלָנוּת. עני ואביון מ'מגזלו' אזוי ווי מ'זאָגט [בתפלת נשמת, ובתהלים (לה, ט)].

צט

דלכאורה אינו מובן למה מוכיר מה שמציל עני ואביון מ'מגזלו'. והלא בעשירים מצוי יותר שירצו הגולגות לגזול מהם, כי מהם יש מה לגזול יותר מבעני ואביון

[דלכאורה אינו מובן כוונת הלשון 'עני ואביון' מגזלו, דהלא] א גִּזְלָן גִּזְלִיט [פון] אן עוֹשֶׁר נאָך מער ווי [פון] אן אַרימאן, [ולפי זה באם הכוונה] אז מ'האָט מוֹרָא פֿאַר פֿראָסטע גִּזְלָנִים [כפשוטו, אם כן פֿאַרוואָס] בעט מען דער אייבירשטער זאָל מִצִּיל זיין דעם 'עני ואביון' מגזלו'.

און אן עוֹשֶׁר קאָן מען באַגִּזְל'נען נאָך מער, אזוי ווי די גִּזְלָנִים פֿאַרלייגן זיך מער אויף עֲשִׁירִים, [וואו] מ'האָט 'וואָס' צו גִּזְל'ן. וואָס עפעס [זאָגט מען] 'עני ואביון' מגזלו'.

ק

אמנם הכוונה על גזילה הרוחניות, והוא הענין המובא בספרים כי כשהאדם חוטא בעבירה, או החיצונים והסמטא אחר עושקין וחוטפין ממנו גם את המצות והדברים טובים שעשה

נאָר דער פֿשט איז [נישט אַ פשוט'ער גזלן, נאָר ווייל] ס'שטייט^ט [אז] די סְטָרָא אַחְרָא נעמט צי אַלע מִצְוֹת ומַעֲשִׂים טוֹבִים חלילה. אז מ'איז מְדוּכָּא בְּחִטָּא, [און] מ'איז עני מִמִּצְוֹת און פון מַעֲשִׂים טוֹבִים, [און] בְּשִׁפְלוּת, [דעמאָלטס] אָפִילד [ווען] מ'טוט עפעס אַ דָּבָר טוב, שטייט דאָך - [ווי] דער אר"י הקדוש זאָגט^ט - כאַפּט דאָך עס צי די סְטָרָא אַחְרָא^ט.

^ט בספר הליקוטים (דרושי תהלים, נ טז): וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לָּךְ לִסְפֹּר חֲקֵי וגו' (תהלים שם). דע כי כל המעשים טובים שהאדם עושה בעוורו רשע, או התורה שלומד, אין צריך לומר שאינו נותן כח בקדושה, אלא אדרבה מוסיף כח בקליפה, ועליו נאמר וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹקִים וכו'. מה לָּךְ לִסְפֹּר חֲקֵי, כלומר, שאתה מכניס דברי קדושה בתוך הקליפה, ובזה מוסיף על חטאתו פשע, וגדול עונו מנשוא. • וכשחוזר בתשובה, מוציא אותו הכח שנותן בתוך הקליפה, ומכניסו בקדושה, ועל זה נאמר (איוב כ, טו) 'חיל' בלע ויקאנו וגו'. ולזה נקראת תשובה, שתשוב

קא

ועל זה צריכין עזר ממרום שינצלו מגולגלים וחוטפים האלו, ולזה מוזכרין שהקב"ה הוא מציל 'עני וְאֶבְיֹן' מגולגל, והיינו העניים במצות ומעשים טובים, שאצלם מצוי ענין גילגול זה, ועל זה מבקשין שהקב"ה יצילנו מידם [וממילא] דַּרְרָף מֵעַן הָאֶבֶן סִייעָתָא דְשִׁמְיָא [אז] מ'זָל נִישַׁט גַּעכְאָפֿט ווערן [בחטא, ואם כבר נתפס בחטא, צריך רחמים] אַז מ'זָל עִס מַצִּיל זיין [מַדָּם]. איבערדעם זאָגט מען [שהקב"ה הוא מציל] 'עני וְאֶבְיֹן' מגולגל, [דעס] וואָס מ'ווערט פֿאַגְל'ט [על ידי הסטרא אחרא], אַז מ'טוט אַמאָל אַ דָּבָר טובֿ.

קב

ישוב קושיא מו, והמשך ישוב קושיא יז (לאופן השני)
וזה ביאור המשל שבמדרש בענין כת של לסטים. שנתיראו ישראל בשומעם פֿרשת הקרבנות, שמה ח"ו יבוא להימשך עוד אחרי העוברי עבודה זרה שעושין גם כן דוגמתו. ואם יושכלו בזה, אז הרי יגול מהם אף התורה והמצות שעשו

דאָס איז דער פֿשט.

[איבערדעם] הָאֶבֶן זיי זיך געשראָקן, [וכמשל המדרש] זיי הָאֶבֶן געזען א פֿתָּ של 'גִּזְלָנִים', [דהוא באמת] אַזוי ווי א מָשֶׁל פֿון א פֿתָּ של גִּזְלָנִים. זיי הָאֶבֶן געזען מ'הייסט זיי דינען דעם אייבירשטען מיט קָרְבָּנוֹת, [ועל זה חשבון] אוי וויי! 'מיט דעם' הָאֶבֶן זיי [דאָךְ] געדינט די עבודה זרה, [און] זיי קאָנען חס ושלום נִמְשָׁךְ ווערן [עוד אחריהם, באם גם להלן יעסקו בקרבנות, און] דעמאָלטס וועט מען פֿון זיי צוֹגְלֵעֵן [המצות ומעשים טובים], די אַלע מִזִּיקִים וואָס זענען באַשאַפֿן געוואָרן פֿון דעם חטא, וועלן זיי עס צונעמען פֿון זיי. [ולכן אמרו שאצל הקרבנות] הָאֶבֶן זיי געזען אַ כת של לסטים, מ'וועט פֿון זיי צוֹגְלֵעֵן [די דברים טובים] וואָס זיי הָאֶבֶן געטון.

קג

ועל זה השיב להם הקב"ה הַתַּעֲשִׂקוּ בַתּוֹרָה וְאַיִן אַתֶּם יִרְאִים מִכָּל אֱלֹהִים, כי על ידי עסק התורה לא יומשכו ח"ו אחריהם, ולא יבואו לכלל חטא, וכמו שאמרו כי תורה מגנא ומצלא מן החטא, וממילא ע"י יצילו מן הגולגלים האלו

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, די עֲצָה איז די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, זיי זאָלן אָמַת־דִּיג דָּבוק זיין אין די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, [און] דער זִכּוֹת הַתּוֹרָה איז מַגִּינָא וּמַצְלָא פֿאַ

דברי הקדושה למקומה. ושכרו כפול ומכופל, שמכניע הקליפות בהוציאו את הקדושה מתוכה, ונותן כת אל הקדושה בהכניסו לתוכה. ובוה יובן מה שאמרו רז"ל (יומא פו.) דדונות נעשין לו כזכויות. וכן הובא זה בעטרת זקנים על השו"ע (אורח סימן תקע) בשם להם מן השמים (ענין שובבי"ם) [ובקצרה הובא גם בבאר היטיב (שם סימן תקעא)]. ושם מוסיף וז"ל: וענין התשובה כתוב במקומו באורך, ושערי דמעות לא ננעלו, שהדמעה מעורר עינים העליונים.

טו ועיין מה שהאריך רבינו בזה בויאל משה (ב, מז), ובדברי יואל לסוכות (אות טז), וס"ג עקב תשט"ז, ובדרשת הושענא רבה תשכ"א (אצל הושענא למען דגלים נחית באור וענן אש, ובדברי יואל להויר את קפו).

טז וז"ל רבינו בס"ג שמות תשכ"ז (לשון קדשו קונטרס רסה, ח"א אות סה-סז): נאָר וואָס־זשע דען, אַז מ'טוט תְּשׁוּבָה, מ'בעט דעם באַשעפּער און מ'האַט סִייעָתָא דְשִׁמְיָא, איז מען אים מַצִּיל פֿון דִּי'. [וכמאמר הכתוב (תהלים לה, י) כי הקב"ה מציל] עֲנִי וְאֶבְיֹן מגולגל. שטייט דאָךְ ווער זענען די 'גִּזְלָנִים'? דאָס זענען טאַקע די מִזִּיקִים, די וואָס מ'באַשאַפֿט אַליין איבער זיך. [וזהו שאומרים] מַצִּיל עֲנִי מִחֶזֶק מַמְנֹה, [ווייל] דער יֵצֵר הָרַע איז אַסאַךְ שטאַרקער. וְעֲנִי וְאֶבְיֹן, [ווייל] מ'האַט נישט מ'יט וואָס זיך מִתְגַּבֵּר צו זיין. [און] אפילו מ'טוט אַ דָּבָר טובֿ, שטייט דאָךְ כאַפֿט עס צי די סִטְרָא אַחֲרָא, [ולזה אמר שהקב"ה מציל] עֲנִי וְאֶבְיֹן 'מגולגל', [מאותן שרוצין לגולל את המצות]. דער בורא כל עולמים העלפט, שְׁרַעַת עֲנִיִּים תִּשְׁמַע, צַעֲקַת הַדָּל תִּאָזֵן תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ.

טז מכבואר בגמרא סוטה (כא.): תניא, את זו דרש רבי מנחם בר יוסי, כי גר מַצָּה וְתוֹרָה אור (משלי ו, כג), תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצוה

פון די גזלנים, פון די רוצחים וואָס מ'באַשאַפט זיך אליין מיט די עבירות וואָס מ'טוט.

איבערדעם איז דאָס אויך דער פֿשט. דאָס איז דער פֿשט דאָ אין דעם מדרש, וואָס דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט לכו עסקו בתורה, ואין אתם יראים מהם.

קד

ישׁוב קושיא ז-ח

וועל מיר צוריקקומען צו דעם, וואָס [וואָס] משה רבינו האָט געזאָגט, - לאָמיר זען [לבאר] וואָס רש"י זאָגט דאָ, - ער האָט געזאָגט דברים כבושים, בשבילכם הקדוש ברוך הוא מַדְבֵּר עמי.

קה

הנה לפי טעמי הרמב"ם, הרי טעם הקרבנות הוא בשביל שהיו רגילין לשעבר בעבודה זרה, אלא שצוה הקב"ה להתעקף זה להקריבם לשם ה' דייקא. אבל אבתי קיימי חשש, שמא ח"ו יבואו עוד להימשך שוב אחריהם

[דלפי האמור] היצט לאַמיר'זשע זען.

לכאורה מ'האָט זיי דאָ געזאָגט קַרְבָּנוֹת, די פרשה פון קַרְבָּנוֹת, לאַמיר'זשע זען, לכאורה לויט דעם טעם פון קַרְבָּנוֹת ווי דער רמב"ם זאָגט, און ווי ס'שטייט דאָרט אין מדרש^מ, [במאמר הכתוב ולא יזבחו עוד את] זבִּחֵיהֶם לִשְׁעִירָם, ווייל מ'האָט געדינט די עבודה זרה צו זיי, איבערדעם ברויך מען דאָס צו ברענגען, [כדי] מ'זאָל זיך אָפּגעווייניגן (לטעם הראשון של הרמב"ם), [וכדי] ס'זאָל זיין אַ 'פֿיטול' פון דער עבודה זרה (לטעם השני של הרמב"ם).

[אמנם לפי זה] איז דאָס אַ גרויס אַחֲרִינֹת [דלעומת זה יש בזה חשש שלא יומשכו שוב אחריהם].

קו

אמנם טעם זה לא היה שייך רק אצל בני ישראל שהיו רגילין בזה במצרים, אבל משה רבינו עצמו היה נקי לגמרי מכל זה, ובפרט שכרוב הזמן אף לא היה במצרים, וכשחזר למצרים הרי הוכיח את ישראל למשוך ידיהם מעבודה זרה

[נגאָר] דער אָמַת איז דאָך דאָ אַנדערע טעמים^מ.

און משה רבינו אליין, ער האָט נישט געהאָט קיין חֵלֶק אין דעם [במה שעבדו ישראל במצרים], זיכער לָכֵל הַדַּעוֹת.

אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם. ואומר (שם, כב) בְּהִתְחַלֵּק תִּנְחָה אֹתָךְ [בְּשִׁכְכֶךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ] וגו', בְּהִתְחַלֵּק תִּנְחָה אֹתָךְ, זה העולם הזה. בְּשִׁכְכֶךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ, זו מיתה. וְהַקִּיצוֹת הֵיא תְּשִׁיחָךְ [פירש"י: היא תליץ בערך את זכותך], לעתיד לבא וכו'. ○ דבר אחר, עבירה מכבה מצוה [שכר מצוה], ואין עבירה מכבה תורה [שכר מי שעסק בתורה קודם לכן, אלמא מצוה לא מגנא כולי האי], שנאמר (שיר השירים ח, ז) מִיָּם רָבִים לֹא יוֹכְלוּ לִכְבוֹת אֶת הָאֶהָבָה [זו תורה, דכתיב (שם ב, ד) הִבְיֹאנִי אֶל בֵּית ה' וְדִגְלוּ עָלַי אֶהָבָה, יין סוד]. ○ אמר רב יוסף [לעולם מגינה על היסודין הרבה, ומאי 'אינה מגינה' דקאמר בלישנא קמא, מן החטא שלא יתקפנו יצר הרע קאמר], מצוה, בעידנא דעסיק בה [והיינו 'לפי שעה' דאמר], מגנא [מן היסודין] ומצלא [מיצר הרע, שלא יכשילנו לחטא], בעידנא דלא עסיק בה [משגמר המצוה ואינו עסוק בה], אגוני מגנא [מן הפורענות], אצולי לא מצלא [ודקתני בכרייתא עבירה מכבה מצוה, לאו מלהגין מן היסודין קאמר, אלא מליטול שכר לעתיד]. תורה, בין בעידנא דעסיק בה, ובין בעידנא דלא עסיק בה, 'מגנא ומצלא'. ○ מתקיף לה רבא, אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה, אמאי לא הגינה עלייהו [מיצר הרע שהחטיאם ועשאו רשעים גמורים, כלומר אמאי לא תציליהו מן העבירות], אלא אמר רבא, תורה, בעידנא דעסיק בה 'מגנא ומצלא', בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא, אצולי לא מצלא. מצוה, בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא, אצולי לא מצלא וכו'.

ער איז [אפילו] נישט געווען אין מצרים די גאנצע צייט, [און] ער האָט זיי געזאָגט מוסר [כשחזר למצרים], ער האָט זיי אָפּגעשיידט פון די עבודה זרה, [ואמר להם] מִשְׁכוּ וְיִדְכֶם מעבודה זרה.

[און] ביים חטא העֶגְל איז ער ניטאַמאָל געווען אויף דעם עולם.
[ונמצא] ביי אים איז דאָךְ נישט אָנגעגאַנגען 'דער טעם' פון קָרְבָּנוֹת, 'דער' טעם איז דאָךְ ביי אים נישט אָנגעגאַנגען.

קז

ועבור בני ישראל כדי שלא יומשכו עוד אחריהם, צוה הקב"ה
בתיבת לאמר, שיזכירו להדיא שהוא לשם ה' / וכמבואר לעיל

נו מ'האָט דאָ געזאָגט לאַמֵּר, כדי מ'זאָל זאָגן [שהוא לה'], פאַרוואָס, ווייל ס'איז
אין קטגור נַעֲשֶׂה סַגּוֹר [וכדלעיל באות פד-פו]. [אַבער] דאָס איז דאָךְ נאָר געווען ביי אידן
אָנגעגאַנגען [אבל לא במשה].

די ציווי איז געווען אויף מִשֶּׁה רַבִּינוֹן אויך [אויף] קָרְבָּנוֹת, אָבער נישט 'דעם'
טעם, נאָר אַנדערע טעמים, [ונכגון הטעם] ווי דער רמב"ן זאָגט, און ווי דער זוהר
הקדוש זאָגט.

אַבער 'דער' טעם אַז מ'האָט געהייסן מִהאי טעמא מ'זאָל אַרויסזאָגן לְשֵׁם ה',
ווייל מ'האָט מוֹרָא פֶּאָר עבודה זרה. [דעס] איז דאָךְ נאָר געווען ביי אידן.

קח

וטעם ציווי זה, הוא רק עבור שלשעבר במצרים היו נמשכין ח"ו אחר הע"ז. ואם כן בתיבת 'לאמר' שפיר מונח כאן
דברים בבושים הכובשים את הלב, להוכיח את ישראל על מה שעשו בעבר, ולהזהירם שלא יכשלו בזה להבא

און פאַרוואָס איז דאָס געווען, ווייל זיי האָבן געהאָט אַ חלק, זיי האָבן אַמאָל
געדינט די עבודה זרה.
איז דאָס געווען טאַקע רעכטע דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים.

קט

[ולכן על תיבת 'לאמר'] זאָגט רש"י, דער לאַמֵּר וואָס איך זאָג דיר דאָ, אין דעם
לאַמֵּר, דעס איז טאַקע די דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים, שכובשים לבו של אדם, [אז] מ'זאָל זיך
באַרעכענען און מ'זאָל נישט אַרײַנפאַלן [מער].

[ווייל] פון דעם זעט מען דאָךְ אַז חלילה מ'איז עָלוּל אַרײַנצופאַלן, [ס'איז] טאַקע
זייער גרויס [ענין הקרבנות], מ'מוז עס טון, ס'איז נישטאָ קיין אַנדערע עצה אויפן חטא,
אַבער ס'איז אַ גרויס אַחֲרִיּוֹת מ'זאָל נישט אַרײַנפאַלן דערדורך, ווייל אַז מ'האָט
'אַמאָל' געדינט די עבודה זרה מיט דעם, איז אַ חשש פון אין קטגור נַעֲשֶׂה סַגּוֹר [און
אז] מ'זאָל נישט אַרײַנפאַלן [דערין נאָכאַמאָל].
איז עס טאַקע דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים.

קי

חקרמה ליישוב קושיא ט

לכאורה יש להבין ענין הכתוב ויִשָּׁב מִשֶּׁה אֵת דְּבָרֵי הָעֵם אֵל ה'. דאָף שמוזה למדו דרך ארץ לאדם, להשיב
תשובה למי ששולחו, אף כשסובר שוידע מעצמו. אבל כל זה מובן רק באדם השולח שליח, אבל אצל הקב"ה
הבוחן כליות ולב, ויודע נסתרות ועתידות, אינו מובן מה תועלת בזה

און דעם ווידעראום [לבאר פֿשט השני שברש"י, שאמר לו ה'] הִשְׁבִּינִי [אם יקבלו דְּבָרֵי].

איך מיין [דהכוונה, וואָרן דעם וואָס] ש'שטייט וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה', דאָס פֿשטות איז [אז] ער האָט מוֹדִיעַ געווען, ער האָט דערציילט פֿאַרן בורא כל עולמים.
[נאָר] לכאורה [קשה], מ'זאָגט טאַקע' [ללמדן] דרך ארץ [להביא תשובה למי ששולחן אפילו [ווען] ער ווייסט [אליין], אָבער [התניח] דאָס קאָן זיין ביי אַן אַנדערן, מ'קלערט דאָך אפּשר גראָד האָט ער פֿאַרגעסן, [און] אפּשר נישט, אָבער [אצלו ית' הלא] אין שְׂכָחָה לִפְנֵי כָּסָא כְּבוֹדוֹ, וואָס דאָרף מען דאָס דערציילן פֿאַרן בורא כל עולמים.
ס'איז דאָך הא גופא קשׁיא, מ'דאָרף פֿאַרשטיין [גם שם בפסוק וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם וגר'].

קיין שום ספֿק נישט, [אז] דער בורא כל עולמים האָט געוואוסט נאָך בעסער פון אים [מה שהשיבו בני ישראל למשה, און] דער בורא כל עולמים איז אַ בּוֹחֵן כָּלִיּוֹת וְלֵב [וירודע גם מה שהיה בפנימיות לבם יותר].

מֹשֶׁה רַבִּינוּ הָאָט [טאַקע] אויך אַלעס געוואוסט [להבין גם כוונת לבם של ישראל בתשובתם], אָבער 'דאָך', דאָך מ'קאָן נישט מִדְּמָה זיין צוֹרָה לְיוֹצְרָה, דער בורא כל עולמים האָט דאָך געוואוסט אַלעס אַסאַך מער, [און] ער האָט נאָך פריער נאָך געוואוסט, [פון] פֿאַראויס [מה שעתידין בני ישראל להשיב, ואפילו נאָך] איידער זיי האָבן געזאָגט, [שהרי הקב"ה] יוֹדֵעַ עֲתִידוֹת.
[ואם כן אכתי קשה] וואָס האָט ער געדאַרפֿט צו ברענגען [תשובת דבריהם לה'].

קיא

ועל כן נראה בביאור זה הכתוב, דהכוונה באופן אחר. דקאי על הדיבורים שהשיבו ישראל נעשה ונשמע בהתלהבות יתירה מאהבה ורצון, וכדי להעלות הדיבורים למעלה לפני כסא כבודו, חזר גם משה רבינו ואמר אותם הדיבורים עצמן, ועל ידי דיבורו של משה רבינו נתעלו למעלה גם הדיבורים של בני ישראל, ועל דרך דאיתא בספרים שעל ידי תפלות הצדיקים מתעלים כל התפילות של ישראל, שלא יוכלו מסכים המבדילים לעכבם מלעלות

נאָר איך מיין אפּשר אַזוי.

די דיבורים פון נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, וואָס אידן האָבן עס געזאָגט מיט אַזאַ חֲמִימוֹת.
[און] אייביג געדענקט מען דאָך דעם זכּוֹת וואָס אידן האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אַזאַ געוואלדיגע זכּוֹת.

קיב

נאָר אָבער, אף על פי כן שטייט^{כב}, אוֹרִייתָא בְּלֹא דְחִילו וְרַחֲמִימו, לֹא פִּרְחַת לְעִילָא. [ביי] יעדע זאך, ווי מער חֲמִימוֹת, ווי מער [אהבה ויראה], קומט עס גיכער אָן צום באַשעפער.

[שהרי ישנם] די מַסְכִּים הַמְבְּדִילִים [בין האדם לקונו, וכמאמר הכתובפג שאמר הקב"ה] עֲנוּתִיכֶם הַבְּדִילוּ בִּינִי לְבִינֵיכֶם, [וממילא] אפילו [ווען] דער אייבירשטער העלפט

^{כב} בתיקוני זוהר (דף כה:): וְעָלָה אִתָּמֶר (קהלת י, כ) כי עוף השמים יוליד את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, וְדָא עֲמוּדָא דְאַמְצָעִיתָא, דְּחֻקָּהּ וּבִינָה אֵינָן נִסְתָּרוֹת בְּמוֹחָא וְלֵבָא בְּרַחֲמִימוּ וְדְחִילוּ, וְאוֹרִייתָא בְּלֹא דְחִילוּ וְרַחֲמִימוּ לֹא פִּרְחַת לְעִילָא וְכו'. וְתוֹרָה וּמִצְוָה עֲלִייהָ אִתָּמֶר (נצבים ט, כח) וְהִנְגְּלוֹת לָנוּ, וּמִצְוָה בְּלֹא דְחִילוּ וְרַחֲמִימוּ לֹא יְכִילַת לְסַלְקָא וְלִמְיָקָם וְכו'.

אֲמָאֵל [אז] מ'זאגט אַמאָל 'אידישע ווערטער', אפילו מ'איז יאָ 'דערביי', דאָרף מען [נאָך] האָבן ס'יעִתָּא דְשִׁמְיָא [אז] ס'זאל 'צוקומען' צום בורא פֿל עולָמים.
[והגם כי] דער בורא פֿל עולָמים ווייסט אַלעס, אָבער [ס'איז דאָ] די מַסְכִּים הַמַּבְדִּילִים, [און ס'איז דאָ] דאָס בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה וואָס מ'איז דן די אַלע [דיבורים] ומעשים, וצריכין רחמים שגם להם יגיע הרצון הטוב והמעשים ודיבורים הטובים], אַזוי ווי ס'שטייט²⁵ עֲנֹתֶיכֶם הַבְּדִילוּ בֵּינִי לְבֵינֵיכֶם, שטייט דאָךְ [אז] ס'איז [שיין] א מַסָּךְ הַמַּבְדִּיל [אז] ס'זאל נישט 'צוקומען'.

קינ

נאָר [דורך] תְּפִלַּת הַרְבִּים, און דורך צִדִּיקִים אֲמִתִּיִּים, זיי זענען דאָךְ מַעֲלָה אַלע תְּפִלּוֹת פון אידן, און אַלע דיבורים וואָס אידן זאָגן.
[ובפרט] אַז מ'זאגט אינאיינעם [מיט די צדיקים, על דרך הנאמר בשירת הים] אַז יִשְׁרָאֵל מִשֶּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת, [דלכאורה] פאַרוואָס רעכנט ער אויס [משה בפני עצמו, והלא] מִשֶּׁה איז דאָךְ אויך געווען אין כלל פון וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
נאָר דער גאַנצער פֿלל יִשְׂרָאֵל, [דעס] וואָס די שִׁירָה איז אַרױפֿגעקומען צום באַשעפֿער, [דאָס] איז געווען דורך מִשֶּׁה'ן, ווייל ס'איז געווען צוזאַמען מיט מִשֶּׁה רַבִּינוֹן!
אַז ס'איז געווען אינאיינעם מיט מִשֶּׁה רַבִּינוֹן, זענען די דיבורים 'צוגעקומען' צום בורא פֿל עולָמים 'ריין! ריין אָן גאַרנישט! [באין שום מַסָּךְ המעכב בעד מלעלות].
אַז ס'איז געוועזן צוזאַמען מיט מִשֶּׁה רַבִּינוֹן, אַז אידן האָבן געזאָגט דיבורים פאַרן בורא פֿל עולָמים. מיט דעם האָט מען עס 'צוגעברענגט' צום באַשעפֿער.

קיד

וזה שאמר הכתוב ויִשָּׁב מִשֶּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה', כי משה רבינו בדיבורו השיב גם את דברי העם, להעלותם כולם אל ה', באין מסך המבדיל המעכב בעדם מלעלות
דאָס קאָן זיין דער פֿשט ויִשָּׁב מִשֶּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה', ער האָט עס 'צוגעברענגט' צום באַשעפֿער, [אז] מ'זאל 'דורכהאקן' אַלע מַסְכִּים הַמַּבְדִּילִים.

קטו

ס'שטייט²⁶ [אז] פֿסוקי דְזִמְרָה זאָגט מען דערפֿריער, [דהוא מן] לשון לְזִמֹּר עֲרִיצִים²⁷, כדי אַז די דיבורים [של התפילה] זאָלן צוקומען צום בורא כל עולמים, מ'זאל דורכהאקן [די אַלע מסכים המבדילים המעכבים את התפילה].

²⁵ בספר ישע"י (נט, א-ב): הֵן לֹא קִצְרָה יָד ה' מִהוֹשִׁיעַ, וְלֹא כִבְדָה אֶזְנוֹ מִשְׁמוֹעַ. כִּי אִם עֲנֹתֶיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבִין אֱלֹדִיקֶם, וְחֲטֹאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוֹעַ.

²⁶ בשל"ה הק' (פרשת כי תצא, תורה אור אות לב): גם התפילה היא כובשת מלחמות רבות, דהיינו הקליפות והשטנים, אשר הם מלאים בכל אויר העולם. ולא תוכל התפילה לעלות, אם לא כשמחתיך את אלו בפסוקי דזמרה, כמו שכתוב בשערי אורה בריש ספרו (בהקדמה, ובקצת דפוסים בשער א'), שעל כן נקראים פֿסוקי 'דְזִמְרָה', מלשון [וכרמך] לֹא תִזְמֹר (בהר כה, ד), שהיא כריתה. ועתה אבאר סוד הענין באריכות וכו' [עיי"ש באורן].

ובתולעת יעקב (סוד פסוקי דזמרה): וגרסינן בפרק כל כתבי (שבת קיח:), אמר רבי יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום, ואסיק, כי קאמר בפסוקי דזמרה. ונקראו 'זמירות' מלשון כריתה, וכמו שכתוב וְכִרְמָךְ לֹא תִזְמֹר,

און מי ידע צי מ'איז זוכה [דערצו].

קטז

אָבער דורך צדיקים אַמתיים [מתעלין כל התפילות], שטייט דאָך [בספרים, ועל זה מבקשין] ס'זאל דורכגיין אלע תפלות [שלנו] עם כל תפלות הישרות והנקיות שיעלו, מ'זאגט דאָך אזוי אין די תפלה¹⁰, אז מ'זאל אָננעמען די תפלות [שלנו] עם כל תפלות הישרות והנקיות.

[ולכאורה] וואָס הייסט מיט זיי, [והלא] יעדער איז דאָך [מתפלל] פאַר זיך. נאָר וואָס דען, מיט זיי אינאיינעם, מיט זייערע תפלות, מיט זייערע דיבורים, גייט מיט' אלעס פון אידן. אפילו [דעס] וואָס ס'איז שוואַכער און ס'האָט נישט דעם גרויסן כח.

[ועל זה אנו מבקשין] וְתַעֲלֶה תַּפְלִיתָנוּ עִם כָּל תַּפְלוֹת הַיִּשְׁרוֹת וְהַנְּקִיּוֹת שִׁיתַּפְּלֶלָּהּ הַיּוֹם עִמָּךְ בְּרַחֲמִים, אזוי זאגט מען דאָך אין די תפלות¹⁰. און כסדר איז דאָך אזוי געבויעט [דער נוסח, בכמה תפלות ובקשות, אז] ס'זאל מיטגיין מיט זייערן.

קיז

איבערדעם זאגט ער [וישָׁב מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעַם אֶל ה', ער האָט געוואָלט מַעֲלָה זיין דעם נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע [אויף] נאָך אַ העכערע בחינה, האָט עס מִשָּׁה רַבִּינוּ 'מיטגענומען' [און] 'מיטגעזאגט', ער האָט [עס] מיטגענומען מיט זיך אַליין, וישָׁב מִשָּׁה אֶת דְּבָרֵי הָעַם אֶל ה', ער האָט עס צוגעברענגט, און ס'איז עוֹלָה געווען לִפְנֵי כְּסֵא כְבוֹדוֹ יתברך, אינאיינעם, דורך משה רבינו'ן.

קיח

ישוב קושיא ט

ובזה יבואר פשט השני שברש"י בחיבת 'לאמר', שאמר לו הקב"ה השיבני אם יקבלו דברי' בענין הקרבנות, ובמה שיאמרו לעשותן לשם ה' דייקא, אזי יעלה וישיב משה רבינו את הדיבורים שלהם למעלה, לפני כסא כבודו. ועל זה מסיים רש"י דהוא על דרך שנאמר וישב משה את דברי העם אל ה', דפירושו על דרך האמור

דאָס קאָן זיין, דאָס איז דער פֿשט דאָ אין פֿסוק אויכעט.

כי בהם היה דוד המלך ע"ה כורת הקוצים סביב כרם ה' צ-באות, ובזה היתה תפלתו עולה מבלי מונע, והיה האור מתפוצץ עד שמגיע אל ביתו, כענין ומכרבתך יברך בית עבדך (שמואל ב' ז, כט), והמלכים אשר מלכו בארץ שעיר נבקחו נחפזו וקצוה אֶחָתָם שָׁם (תהלים מח, ו-ז). וולסוד זה תקנו לנו 'הזמירות' לפני התפלה, לפי שיש כמה מונעים בדרך ומעכבים התפלה מלעלות אל מקומה, כענין שנאמר (איכה ג, מד) סְכּוּתָהּ כִּעְנָן לֶךְ מַעְבּוֹר תַּפְּלָה, ובכת הזמירות מתפזרים העננים ההם, ונכרתים ממקומם, והרי המקום פנוי ותעלה התפלה מעילוי לעילוי דרך מסעותיה, כמו שיתבאר בס"ד.

¹⁰ מנוסח יהיה רצון שקודם אמירת תהלים: ויעמד לנו זכות פסוקי תהלים וכו' לכפר פשעינו ונצונתינו ונחטאתינו, וילומר עריצים, ולהקריט כל החושים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה וכו'. [ומקורו מלשון הפסוק בישעי' (כה, ה) זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה. ופירש רש"י: יַעֲנֶה שיר הצדיקים על זמיר עריצים ומפלתו. זמיר, לשון לא תזמור].

¹¹ בתפילה לשליח ציבור קודם תפילת מוסף לר"ה ויו"כ, וקודם גשם וטל (המתחיל: קל מלך נאמן): רחם עלי ושמע תפילתי היום וכו', ותכלול תפילתי עם התפלות הישרות והנקיות אשר יעשו ישראל וכו'. [וקרוב לזה זה הוא בכ"מ בנוסח יהיה רצון שקודם עשיית מצות].

דער בורא פל עולםים האט געזאגט, ס'דארף דאך זיין 'לאמר' [אז] זיי זאלן זאגן, אבער מי יודע ויאזוי די דיבורים וועלן אויסזען.
האט דער בורא כל עולםים געזאגט 'לאמר', הַשִּׁיבֵנִי אִם יִקְבְּלוּ דְבָרִי.
אז זיי וועלן מקבל זיין דברי, [אז] זיי זאלן זאגן לה', זאלסט עס 'צוברענגען' צו מיר. [זאלסט] דורכהאקן די מסכים המבדילים, וואס ס'איז אין קטגור נעשה סגור, פון דעם קטיגור וואס ס'איז דא אויף זיי פון עבודה זרה [שעבדו במצרים]. זאלסטו דאס צוברענגען.

קיט

דאס איז דער דבר אחר וואס רש"י זאגט דעם צווייטן פשט אויף דעם לאמר, [און דאס] האט מען געברויכט האבן דייקא ביי קרבנות, ווייל ס'איז געווען א גרויסער קטרוג דערויף, ווייל צו די' [מין] בהמות האבן זיי חלילה, האבן זיי אמאל געדינט די עבודה זרה. איז געווען א גרויסער קטרוג, האט מען געברויכט האבן דעם לאמר, דעם הַשִּׁיבֵנִי. [ואתי שפיר גם מה שמסיים רש"י עלה בפסוק וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה', דשפיר הוי כאן דומה להתם, ולא קשה מה שדקדקנו בזה לעיל (באות כה)].

קב

איבערדעם זענען די ביידע פשטים פון רש"יין פארענטפערט.

קבא

ישוב קושיא יא

והקדמה לישוב קושיא יג

בענין הקרבנות יש טעמים פשוטים, וכמעט הרמב"ם והרמב"ן, אבל העיקר יהם טעמים הכמוסים על דרך הסוד, וכמ"ש הרמב"ן. וטעמים הפשוטים צוה ה' שיאמרוהו לכל ישראל, וכפי' תיבת 'לאמר' לפי פשוטו. אבל טעמי הסוד אין לגלותם לכל, ויש מהם שנאמרו רק למושה עצמו, ועל זה קאי דרש הגמרא 'לא אמור'. ונמצא שאין הדרש סותר להפשט, אלא משלימו

לאמר'זשע זען [לבאר] דעם וואס די גמרא זאגט אז איך לערן ארויס פון דעם לאמר, נוטריקון לא אמור, דאס איז א דרש, [און] איך האב שוין פריער געזאגט (באות לט, ואות נב) [אז] ס'איז ביידע אמת [הדרש והפשט].
[נאר] לאמר'זשע זען, [לבאר כן] עפעס ליגט נאך אין דעם לאמר.

קכב

[שהרין] לכאורה אז מ'וויל נישט מ'זאל זאגן, [אם כן] וואס שטייט עפעס אזא מין ווארט לאמר [וואס] איך זאל דארפן דרש'נען [לא אמור], מ'קאן דאך ארויסזאגן עפעס אזא דיבור [בלשון אחר, שמשמעותו במפורש] אז איך הייס נישט זאגן נאר ווען איך וועל דיר הייסן, [משא"כ עתה לפי הדרש דלאמר פירושן] לא אמור, לעולם [לפי פשוטן] איז דאך עס טייטש נישט [אזוי, אלא אדרבה שיאמרוהו לאחרים]. נו ס'איז דאך עפעס א הפכויות [הענינים], לאמר איז טייטש יא זאגן, און לא אמור איז טייטש נישט זאגן.

קכג

נאר ס'איז ביידע אמת קאן זיין.

[ווייל] דער אַמַת, אין די קרָבנות איז דאָך געווען - ווי איך האָב פריער געזאָגט (באונט-ט, עג, פט, קו) - טעמים פשוטים, און טעמים עמוקים נסתרים. [און די] נסתרות טאר מען נישט מגלה זיין פאר יעדן.

קבר

[וכמו שעל הפסוק] ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, חכמינו ז"ל דרש'נען אין ירושלמי¹⁰ [בתיבת] 'תשים', אזוי ווי א [לשון] סימא, [דפירושן] אן אוצר [וואָס] מ'באהאלט, [שאמר לו הקב"ה כי] א גרויס חלק דערפון - דאָס פנימיות - זאָלסטו באהאלטן, זאָלסטו נישט זאָגן פאר יעדן, [ווייל] מ'טאר נישט [עס פאר] יעדן מגלה זיין.

קבה

ס'איז ביידע אַמַת.

אין די קרָבנות זענען געלעגן די טעמים פשוטים, טאָקע ווי דער רמב"ן [אליין] זאָגט. [און] דאָס פשוטות, דאָס זאָלסטו זאָגן פאר יעדן.

[צי אַז] אין זאָג פשוט, מ'זאל האָבן הכְנָעָה פארן בורא כל עולמים [לפי שהיה ראוי לעשות כן עמו אלא שהקב"ה מקבל תמורתו, וכטעם הרמב"ן]. און [צי דער טעם הרמב"ם] מ'זאָל וויסן אז דאָס איז עס, ווי איך האָב פריער געזאָגט [אַז] מ'זאל זאָגן ס'איז לה', די אַלע זאכן.

[און] עקסטערדעם ליגט אין דעם פנימיות, וואָס מ'קאָן נישט מגלה זיין פאר יעדן. דאָס וועט מען הערשט לעתיד מגלה זיין.

קבו

[וממילא] דער 'לאמר' איז ביידע [משמע].

ס'איז דאָ אזוינס וואָס מ'ברויך 'יא' זאָגן, און ס'איז דאָ אזוינס וואָס ס'איז לאַ אַמור, וואָס מ'ברויך 'נישט' זאָגן¹¹. [ולדרכינו נמצא שפיר דאין הדרש סותר את הפשט, אלא תרומתו אתינייהו כחדא].

קבו

ישוב קושיא יב-ג

ובזה יובן ב' הפשטים שבמדרש ילקוט. דלפירוש הראשון קאי על טעמים הפשוטים, ולפירוש השני קאי על טעמים הפנימיים. ולזה אמרו בפירוש הראשון יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו, שיש בקרבנות רק טעמים הפנימיים על פי סוד, תלמוד לומר לאמר, וכדרך הפשט, כי לצורך ישראל היה מדבר עמו, שגילה לו גם טעמים פשוטים בזה שיאמרו לכל ישראל

דאָס קאָן זיין [פשט] אינעם מדרש ילקוט, די צוויי דיעות.

¹⁰ בירושלמי עבודה זרה (דף טו): אמר רבי, לא יש דברים שמשיקין עליהם את הפה, היך כמה דאת אמר (שיר השירים א, ב) 'שקני מנשיקות פיהו'. אמר רבי יצחק, כתיב (ואתחנן ד, יד) 'ואותי צנה ה', 'אותי', 'ואותי', נאמר לי דברים שנאמר לכם, ונאמר לי דברים שנאמר בינו לבין עצמי. רבי שמעון בן חלפתא, ר' חגי בשם רבי שמואל בר נחמן, קבשים ללבושך ומחיר שדה עתודים (משלי כו, כו), 'קבשים' כתיב, הא כיצד, בשעה שתלמידין קטנים, קבוש לפנינה דברי תורה. הגדילו ונעשו כעתודים, גלה להם רזי תורה. ודא מסייעה למה דתני רבי שמעון בן יוחאי, ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, מה 'הסימה' הזאת אינה נגלית לכל בריה, כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם קשרין.

¹¹ ועל דרך זה יתפרש תיבת 'לאמר' על ב' האופנים גם בשאר כל המצות, דבכולם יש טעמים נגלים, וטעמים נסתרים. ואתי שפיר מה שדרשו כן בגמרא יומא ותמורה, גם על שאר פרשיות. [ועיין עוד כעין פירוש זה בתיבת 'לאמר' בישמח משה פרשת אמור (ד"ה ועד השלישי אני בא)].

איינער שטעלט אַראָפּ, - [און] ס'איז ביידע אַמֶת וַיִּצִיב, אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי דְבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, דָּאָס איז דאָךְ אַ כָּלֵל גְּדוּלָּפֶט, [נאָר איינער שטעלט אַראָפּ] - דעס וואָס מ'ברויך 'אָ' צו זאָגן.

[איבערדעם זאָגט ער] יָכוֹל העט איך געוואָלט מיינען [אז] ס'איז נאָר פֿאַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּן, איז עס נאָר דאָס פֿאַרמירונג. וואָרן דאָס פֿאַרמירונג האָט דאָךְ ביי אים נישט געהאַט קיין פֿלאַץ, [שהרי] ער האָט דאָךְ נישט געדינט די עבודה זרה, און ער האָט נישט געברויכט האָבן די אַלע זאַכן [שכטעמים פשוטים האחרים].

העט איך געוואָלט מיינען אַז ס'איז נאָר וועגן פֿאַרמירונג, [און] איך מאַך אַוועק די טעמים פֿשוטים, צי וואָס דער רמב"ם זאָגט, סיי וואָס דער רמב"ן זאָגט. וואָרן דאָס איז געזאָגט געוואָרן נאָר ער דעמאָנטירט מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. זאָגט ער ניין, תלמוד לומר 'לֹאמַר' [כפשוטו], ס'איז דאָ זאַכן וואָס זאָלסט אויסזאָגן [לכל ישראל, ווייל] ס'איז דאָ טעמים פֿשוטים, דאָס איז אויך אַמֶת, דאָרף מען דאָס אויך זאָגן.

קב

ובפירוש השני אמרו יכול לא היה מדבר עמו אלא לצורך הקהל, שאמר לו רק טעמים הפשוטים. תלמוד לומר לאמר, וכדרך הדרש 'לא אמר', מדבר היה עמו לצורך עצמו, שאמר לו גם טעמים נסתרים, שלא נתגלו אלא למשה רבינו

[און] דער אַנדערער מאַן דאָמער גייט לויטן דָרש [און ער שטעלט אַראָפּ דעס וואָס מ'ברויך 'נישט' צו זאָגן].

- ביידע איז אַמֶת, 'דער' האָט געגעבן צו פֿאַרשטיין דעם פֿאַשט, און 'דער' גיט צו פֿאַרשטיין דעם דָרש. -

[איבערדעם זאָגט ער] יָכוֹל העט איך געוואָלט מיינען [אז] דאָס איז פֿאַר אידנ'ס וועגן, נאָר דער טעם פֿשוט, און דאָס איז עס' [ולא יותר].

זאָגט ער ניין, ס'איז דאָ דערין אַזוינס וואָס ס'איז נאָר פֿאַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּן, מ'האָט [עס] נישט מְגַלָּה געווען נאָר פֿאַר מֹשֶׁה רַבֵּינוּן, [ועל זה אמר תלמוד לומר 'לאמר', כפי הדרש] לֹא אָמַר, מ'דאָרף נישט אַלעס זאָגן.

קבט

לויט דעם זענען די ביידע אַמֶת, אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי דְבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אויפן דָרש און אויפן פֿאַשט.

איינער איז מְגַלָּה - לְפִי בְחִינָתוֹ - איז מְגַלָּה דעם דָרש, דאָס פֿאַרמירונג. און איינער איז מְגַלָּה דאָס פֿאַרמירונג. און די זענען ביידע אַמֶת וַיִּצִיב.

ר

סיום התורה

ובו גם ישוב קושיא ו (באופן שני)

בתיבת 'לאמר' יתפרש גם אוהרה לאמר 'לדורות', להזהירם
בשמירה יתירה שלא להמשך עוד אחרי העובדי עבודה זרה

על כל פנים קום מיר דא צוריק צו דעם, איבערדעם איז ויקרא אַל מִשֶׁה וַיִּדְבֵּר ה' אֵלָיו מֵאַהֲלָהּ מוֹעֵד לֵאמֹר, דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ. נֶאֱדָר [יתור דתיבת] לֵאמֹר, [בא להורות כי] דעס וואָס מ'האַט געזאָגט אין אַהֲלָהּ מוֹעֵד, יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבָּן לַה' (וכדלעיל באות פ), איבערדעם ברויך מען אַרויסזאָגן לַה'.

רא

היינט בעוונותינו הרבים, אַז די בַּעֲלֵי עֲבֻרוֹת האָבן אַראָפּגענומען אַלדינגס [ומשתמשין בחיבת הקודש, כציון וירושלים], מ'טוט די זעלבע וואָס יענע [די צדיקים], נאָר רחמנא ליצולן מיט אַ 'פאַרקערטן' דָּרָךְ, מיט אַלעמען, אַזוי ווי ס'איז, בעוונותינו הרבים.

רב

דאָס איז די בחינה פון די כַּת הַעֲבוּעִים^א, [שהם] עוֹשִׂים מַעֲשֵׂה זִמְרֵי וּמִבְּקָשִׁים שְׂכָר כְּפִינָחם.

[און] מ'דאַרף צו האָבן זִהֲרִירוֹת [להתרחק מהם, ולהשמר שלא להמשך אחריהם].
[ועל זה נאמר] וַיִּדְבֵּר ה' אֵלָיו מֵאַהֲלָהּ מוֹעֵד לֵאמֹר 'לדורות', אַז מ'זאָל וויסן [להזהר בזה].

רג

ברכת הקודש

און דער בורא פֿל עולמים זאל העלפן בְּמַהֲרָה:
מ'זעמיר היצט אין די ימי אדר^א, אין די חֲדָשִׁי הַגָּאוּלָּה, מִיִּסְמָךְ גָּאוּלָּה לְגָאוּלָּה^ב.
ס'איז אדר און ניסן, דאָס זענען די חֲדָשִׁי הַגָּאוּלָּה.
וואָרן דאָס איז די זְמַנִּים דערפון, וואָס דער בורא כל עולמים האָט געהאַלפן אידן.

[ובחודש אדר הוא] א זמן פון מַחֲיַת עַמְלָק, [ווען] ס'איז געשטאַרקט געוואָרן דער כַּח הַקְּדוּשָׁה, אידן זענען דערהויבן געוואָרן, און מ'איז נִיצוֹל געוואָרן מִמָּוֶת 'לחיים', און 'צו דער קְדוּשָׁה'.

^א המבואר בגמרא סוטה (כב): אמר לה ינאי מלכא לדביתיה, אל תתייראי מן הפרושין [פירש"י: שהפרושין היו שונאין אותו, לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי, כדאמר בבידושין (סו.)], וכשמת היתה אשתו יראת מהן שלא יעבירו המלוכה מבניה, והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה, ואמר לה אל תתייראי מן הפרושין, שצדיקים הן, ולא יגמלוך רעה, ולא לבניך שלא חטאו להם], ולא ממי שאינן פרושין [שהם אוהבין], אלא מן 'העבועים' שדומין לפרושין [כלומר שאין מראיתם כתולדותם, אלא עבועין מבחורין, ואין תוכן כבָּרָם], שמעשיהן כמעשה זמרי [שהן רשעים] ומבקשין שכר כפנחס [אומרים לבניות לכבדן כפנחס].

^א שנת תשכ"ז היתה שנה מעוברת, ושבת פרשת ויקרא היתה שְׁבֻת הַפִּסְקָה שבין שקלים לזכור.

^ב לשון הגמרא במגילה (ו.): ופירש"י: גָּאוּלָּה לְגָאוּלָּה, פורים לפסח.

זיי האבן מקבל געווען די תורה הקדושה, הדור קבלוה בימי אחשוורוש (שבת פח.),
ברצון וכלב שלם.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן :

ס'זאל נתעוור ווערן רחמיו וחסדיו יתברך שמו, [און] די אלע ישועות וואס אידן
האבן געהאט אין די טעג.

מ'זאל מיר [היצט אויך] געהאלפן ווערן.

ס'זאל זיין יאר ה' פניו אלינו.

מ'זאל מיר זיך מדיבק זיין אין הקדוש ברוך הוא, און אין די תורה הקדושה.

ביז מ'וועל מיר במהרה זוכה זיין צו די גאולה שלימה ואמתית, צו די ישועה

אמתית, [אז מ'זאל] במהרה געהאלפן ווערן, ברחמיו וחסדיו יתברך שמו.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען בהתרוםנות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד

שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

